

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».

Серія: «Економічні науки»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC
JOURNAL «INTERNAUKA».

Series: «Economic sciences»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ
ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА».

Серия: «Экономические науки»

№ 5 (5) / 2017

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА».**

Серія: «Економічні науки»

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA».**

Series: «Economic sciences»

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА».**

Серия: «Экономические науки»

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

*Свідоцтво
про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 22443-12343Р*

№ 5(5)

Київ 2017

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Видання включене у Перелік наукових фахових видань України,
відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України
№ 693 від 10 травня 2017 року.

Рекомендовано до друку
Вченою радою Київського кооперативного інституту бізнесу і права.
Протокол № 8 від 28.08.2017 року.

Засновники:

1. Київський кооперативний інститут бізнесу і права.
2. Приватна установа «Науково-дослідний інститут публічного права».
3. Громадська організація «Міжнародна академія освіти і науки».
4. Товариство з обмеженою відповідальністю «Фінансова Рада України».

У журналі опубліковані наукові статті з актуальних проблем економічної науки.

Для наукових працівників, викладачів, студентів економічних спеціальностей, працівників фінансово-кредитних установ та підприємницьких структур й інших зацікавлених осіб.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

© Автори статей, 2017

© Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».
Серія: «Економічні науки», 2017

Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки» зареєстровано в міжнародній базі даних періодичних видань.

Журнал зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: РИНЦ; Open Academic Journals Index; ResearchBib; Scientific Indexing Services; Turkish Education Index; Electronic Journals Library; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky; RePEc; InfoBase Index; International Institute of Organized Research; Cite-Factor; Open J-Gate, Cosmos Impact Factor.

ISSN 2520-2294 = Internauka. Seria: Ekonomičeskie nauki (Kiev)/Meždunarodnyj naučnyj žurnal "Internauka". Seria: Ekonomičeskie nauki

Редакція:

Головний редактор: **Камінська Тетяна Григорівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Заступник головного редактора: **Коваленко Дмитро Іванович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Заступник головного редактора: **Золковер Андрій Олександрович** — кандидат економічних наук (Київ, Україна)

Секретар: **Колодич Юлія Ігорівна**

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії: **Тарасенко Ірина Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Баланюк Іван Федорович** — доктор економічних наук, професор (Івано-Франківськ, Україна)

Член редакційної колегії: **Бардаш Сергій Володимирович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Бондар Микола Іванович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Вдовенко Наталія Михайлівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Гоблик Володимир Васильович** — доктор економічних наук, кандидат філософських наук, доцент, Заслужений економіст України (Мукачеве, Україна)

Член редакційної колегії: **Гринько Алла Павлівна** — доктор економічних наук, професор (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Гуцаленко Любов Василівна** — доктор економічних наук, професор (Вінниця, Україна)

Член редакційної колегії: **Дерій Василь Антонович** — доктор економічних наук, професор (Тернопіль, Україна)

Член редакційної колегії: **Дмитренко Ірина Миколаївна** — доктор економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Зеліско Інна Михайлівна** — доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук України (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Зось-Кіор Микола Валерійович** — доктор економічних наук, професор (Полтава, Україна)

Член редакційної колегії: **Клочан В'ячеслав Васильович** — доктор економічних наук, професор (Миколаїв, Україна)

Член редакційної колегії: **Копилюк Оксана Іванівна** — доктор економічних наук, професор (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Кравченко Ольга Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Курило Людмила Ізидорівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Лоханова Наталя Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Одеса, Україна)

Член редакційної колегії: **Малік Микола Йосипович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Олійник Олександр Васильович** — доктор економічних наук, професор (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Осмятченко Володимир Олександрович** — доктор економічних наук, професор (Ірпінь, Україна)

Член редакційної колегії: **Охріменко Ігор Віталійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Паска Ігор Миколайович** — доктор економічних наук, професор (Біла Церква, Україна)

Член редакційної колегії: **Разумова Катерина Миколаївна** — доктор економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Танклевська Наталія Станіславівна** — доктор економічних наук, професор (Херсон, Україна)

Член редакційної колегії: **Токар Володимир Володимирович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Чижевська Людмила Віталіївна** — доктор економічних наук, професор (Житомир, Україна)

Член редакційної колегії: **Шпак Валентин Аркадійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Peter Bielik** — Dr. hab. (Словацька Республіка)

Член редакційної колегії: **Eva Fichtnerová** — University of South Bohemia in České Budějovice (Чеська Республіка)

Член редакційної колегії: **József Káposzta** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Henrietta Nagy** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Anna Törő-Dunay** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Mirosław Wasilewski** — Dr. hab., Associate professor WULS-SGGW (Польща)

Член редакційної колегії: **Natalia Wasilewska** — Doctor of Economic Sciences, professor UJK (Польща)

№ 5(5)

2017
серпень

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».
СЕРІЯ: «ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA».
SERIES: «ECONOMIC SCIENCES»
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА».
СЕРИЯ: «ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ»

ЗМІСТ

CONTENTS

СОДЕРЖАНИЕ

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

- Снеткова Аліна Василівна**
ВПЛИВ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА НА ЇЇ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ..... 7
- Цибульник Марія Олексіївна**
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ 13

ГРОШІ, ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ

- Солодка Ольга Олегівна**
СЕКМЕНТАЦІЙНИЙ РОЗРІЗ БІРЖОВОГО РИНКУ ОПЦІОННИХ КОНТРАКТІВ УКРАЇНИ 18
- Токар Ярина Іллівна, Гоблик Володимир Васильович, Реслер Марина Василівна**
ФІНАНСОВІ ВАЖЕЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ЗАЙНЯТОСТІ НА ДЕПРЕСИВНИХ ТЕРИТОРІЯХ..... 24

ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

- Suwan-achariya Chinasak, Latae Kalasom**
SIZE AND THE REDUCTION OF TRANSACTION COSTS ON EDUCATIONAL MEASURES 28

ЕКОНОМІКА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

- Богдан Наталія Миколаївна**
ДЕТЕРМІНАНТИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: БАЛАНС ІНТЕРЕСІВ 31
- Лупак Руслан Любомирович**
ПРІОРИТЕТИ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ..... 37

Приходченко Тетяна Анатоліївна МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ РЕГІОНУ	41
---	----

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Журибіда Наталія Романівна КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗКРИТТЯ СУТІ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ	45
---	----

Красностанова Наталія Едуардівна, Горголюк Яна Юріївна ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	50
--	----

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Безземельна Тетяна Олександрівна ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ВІТЧИЗНЯНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ: ТЕНДЕНЦІЇ, НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ, ПРОБЛЕМИ ОЦІНЮВАННЯ	56
--	----

Галькевич Марина Владиславівна ОБҐРУНТУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ...	61
--	----

Зось-Кіор Микола Валерійович, Співак Софія Іванівна, Калита Єлизавета Олегівна УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ УМОВ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ	65
--	----

Коваленко Олена Володимирівна СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	70
--	----

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Семенець Юлія Олександрівна АНАЛІЗ СТАНУ ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	77
--	----

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Камінський Олег Євгенович МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПАРАДИГМИ ХМАРНИХ ОБЧИСЛЕНЬ	84
---	----

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Sargsyan Lilit IMPACT OF FDI ON ECONOMIC GROWTH IN THE WORLD AND IN ARMENIA	89
---	----

Sargsyan Lilit, Harutyunyan Hrant IMPACT OF FDI ON THE ECONOMY OF ARMENIA	92
---	----

Саргсян Лилит Норайровна, Джалалян Кнарик Валерьевна АНАЛИЗ ИНВЕСТИЦИОННОЙ СРЕДЫ АРМЕНИИ	96
--	----

Снеткова Аліна Василівна
*аспірант кафедри «Облік та аудит»
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Снеткова Алина Васильевна
*аспирант кафедры «Учет и аудит»
Киевского национального университета имени Тараса Шевченко*

Snetkova Alina
*PhD student of the
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

**ВПЛИВ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА
НА ЇЇ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ**

**ВЛИЯНИЕ АМОРТИЗАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ ПРЕДПРИЯТИЯ
НА ЕЕ ИНВЕСТИЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ**

**IMPACT OF DEPRECIATION POLICY OF THE COMPANY
ON ITS INVESTMENT POTENTIAL**

Анотація. У статті висвітленні основні аспекти амортизаційної політики України в контексті сучасного соціально-економічного розвитку. Амортизаційна політика є складовою частиною загальної науково-технічної політики держави. Вона виступає в якості найважливішого важеля впливу держави на економічні процеси в країні. У першу чергу, амортизаційна політика впливає на процес оновлення основних виробничих фондів, прискорення темпів науково-технічного прогресу, інвестиційної діяльності, а через них і на ефективність суспільного виробництва. Амортизаційна політика, являючись комплексом заходів на макроекономічному та мікроекономічному рівнях, спрямованим на ефективне відновлення основних засобів, на сучасному етапі розвитку економіки вітчизняних підприємств, не забезпечує формування достатнього обсягу фінансових джерел. У зв'язку з цим, проаналізовано методичні та організаційні проблеми наявної амортизаційної політики підприємств країни. Проаналізовані обсяги інвестицій в основний капітал за останнє десятиріччя. Вивчена законодавча база щодо тенденцій змін в амортизаційній політиці країни. Досліджена інвестиційна спрямованість розвитку амортизаційної політики країни. Виокремлено шляхи удосконалення методики нарахування амортизації з урахуванням інфляційних процесів в країні. Запропоновано нові заходи та рекомендації щодо зміцнення та покращення амортизаційного розвитку.

Ключові слова: амортизація, амортизаційна політика, методологія обліку, прискорені методи нарахування амортизації, державний контроль, основні фонди, стимулювання, оновлення.

Аннотация. В статье освещены основные аспекты амортизационной политики Украины в контексте современного социально-экономического развития. Амортизационная политика является составной частью общей научно-технической политики государства. Она выступает в качестве важнейшего рычага влияния государства на экономические процессы в стране. В первую очередь, амортизационная политика влияет на процесс обновления основных производственных фондов, ускорение темпов научно-технического прогресса, инвестиционной деятельности, а через них и на эффективность общественного производства. Амортизационная политика, являясь комплексом мероприятий на макроэкономическом и микроэкономическом уровнях, направленным на эффективное восстановление основных средств, на современном этапе развития экономики отечественных предприятий и не обеспечивает формирование достаточного объема финансовых источников. В связи с этим, проанализированы методические и организационные проблемы существующей амортизационной политики предприятий страны. Проанализированы объемы инвестиций в основной капитал за последнее десятилетие. Изучена законодательная база относительно тенденций изменений в амортизационной политике страны. Исследована инвестиционная направленность развития амортизации политики страны. Выделены

пути совершенствования методики начисления амортизации с учетом инфляционных процессов в стране. Предложены новые меры и рекомендации по укреплению и улучшению амортизационного развития.

Ключевые слова: амортизация, амортизационная политика, методология учета, ускоренные методы начисления амортизации, государственный контроль, основные фонды, стимулирование, обновления.

Summary. The article covers the main aspects of Ukraine's depreciation policy in the context of modern socio-economic development. Amortization policy is an integral part of the overall scientific and technical policy of the state. It acts as an important lever of state influence on economic processes in the country. Primarily, the depreciation policy affects the process of renewal of fixed productive assets, acceleration of the rates of scientific and technological progress, investment activity, and through them, the efficiency of social production. Amortization policy is being a complex of measures at the macroeconomic and microeconomic levels aimed at the effective restoration of fixed assets, at the present stage of development of the economy of domestic enterprises and does not ensure the formation of a sufficient volume of financial sources. In this regard, the methodological and organizational problems of the existing depreciation policy of the enterprises of the country are analyzing. The legislative base concerning trends of changes in the country's depreciation policy has been studied. The investment orientation of the depreciation policy development of the country is investigated. Ways to improve the methodology for calculating depreciation taking into account inflationary processes in the country are singled out. New measures and recommendations for strengthening and improving the amortization development are proposed.

Key words: Depreciation, amortization policy, accounting methodology, accelerated methods for depreciation, state control, fixed assets, incentives, renewals.

Постановка проблеми. В Україні, на етапі переходу до ринкових відносин, амортизація стала не стільки джерелом фінансування технічного розвитку, скільки засобом регулювання податкового тиску, і цей засіб використовується як державою, так і підприємствами.

Амортизаційна політика є складовою частиною загальної науково-технічної політики держави. Вона виступає в якості найважливішого важеля впливу держави на економічні процеси в країні. Саме на основі амортизаційної політики держави кожне підприємство розробляє і реалізує власну амортизаційну політику. Вона базується на встановлених державою принципах, методах і нормах амортизаційних відрахувань.

Проте сучасна амортизаційна політика має ряд недоліків, які значною мірою пов'язані з тим, що протягом тривалого часу удосконалення амортизаційної політики здійснювалося під кутом її впливу на процеси оподаткування прибутку підприємств та удосконалення обліку. Дослідження такого спрямування є традиційними і мають практичне значення для формування цілеспрямованої податкової та облікової політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість економістів підтверджують, що в сучасних умовах амортизаційні відрахування — це джерело розширеного відтворення основних засобів. На особливу увагу заслуговують дослідження А. Грінька [1], М. Чумаченка [2], П. Житного [3], в яких надаються критичні зауваження й обґрунтовується, що амортизаційні відрахування мають подвійну функцію, тобто, з одного боку, вони є розрахунковими витратами в

біартості продукції, а з іншого — їхня сума у виторзі від реалізації продукції (робіт, послуг) є джерелом фінансування інвестицій підприємства.

У процесі тривалого розвитку амортизація ніколи не втрачала своєї актуальності і завжди залишалась дискусійним питанням, дослідження якого знайшло своє відображення у багатьох вітчизняних та зарубіжних наукових роботах. Найбільш обґрунтовано амортизаційна політика була висвітлена в наукових працях таких зарубіжних та радянських вчених як: А. Армуці, Д. А. Баранова, В. Ю. Будавейя, М. Ван-Бреда, К. І. Відемана, Ю. К. Грюнвальда, Л. М. Кантора, Я. Б. Кваші, Ю. І. Любимцева, Дж. Мелліса, К. Маттерна, К. Менгера, П. М. Павлова, Д. М. Палтеровича, Л. Сейя, В. К. Сенчагова, А. Н. Скворцова, П. В. Тальміной, Е. Хендріксена, Г. Хетфільда, С. І. Шульмана й ін.

Питанням дослідження амортизаційної політики в Україні значну увагу надають: В. Орлова, Т. Косова, С. Сенчішак, Л. Лях, В. Замлинський, А. Безуглий. Проте і в даний час немає чіткого визначення напрямів формування амортизаційної політики, відсутня єдина точка зору щодо функцій амортизації.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). В Україні існує трактування амортизації, як частини витрат підприємства, однак в технологічно розвинутих країнах амортизаційна політика є частиною політики інвестиційної. Така схема вітчизняної методики нарахування амортизації, як витратної складової без урахування інвестиційної компоненти не забезпечує своєчасне технологічне переозброєння підприємств внаслідок недосконалої методологічної складової частини та високого рівня інфляції. Саме з цієї

причини доцільно більш детально розглянути теоретичні аспекти амортизаційної політики підприємства в загальному оновленні виробничого процесу, враховуючи його інвестиційну спрямованість. Проаналізувати законодавчі акти щодо тенденцій змін в амортизаційній політиці країни. У результаті дослідження запропонувати нові заходи на поліпшення основного джерела оновлення основних фондів — амортизації.

Мета даної статті полягає у висвітленні основних аспектів амортизаційної політики в контексті сучасного соціально-економічного розвитку.

При розробці напрямів реформування амортизаційної політики країни необхідно поєднувати закордонний досвід накопичення коштів на відтворення не обігових активів з економічними особливостями функціонування підприємств в нашій країні. Необхідно розробити заходи, які враховують вплив на формування амортизаційного фонду інфляційних процесів в країні, з одного боку, та формування реальної амортизаційної політики в середині кожного підприємства — з іншого.

Виклад основного матеріалу. Амортизаційна політика упродовж багатьох років залишається найслабкішою ланкою економічної політики усіх без винятку урядів незалежної України, оскільки сформована ними амортизаційна система не виконує своєї головної функції — не створює зацікавленості підприємців до оновлення основних фондів, впровадження наукових розробок та новітніх технологій у виробництво.

Про незадовільне використання потенціалу амортизації як найбільш ефективного інструменту фінансування оновлення основних фондів, насамперед, свід-

чить наявність тенденції до збільшення ступеня зносу основних засобів. Незважаючи на значні обсяги інвестицій в основний капітал, в економіці спостерігається перманентне зростання зносу основних засобів [1].

В Україні, за даними Державної служби статистики, на 1 січня 2016 року за первісною вартістю, налічувалося основних фондів на суму 7,641 млрд грн., однак ступінь зносу основних фондів сягає 60,1% (табл. 1). Зауважимо, що починаючи з 2011 року вартість основних засобів не включає вартість основних засобів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а статистика за 2015 рік враховує зміни, що відбулись у зв'язку із прийняттям постанови Кабінету Міністрів України від 25.06.2014 № 200 «Про утворення публічного акціонерного товариства «Українська залізниця» [7] у частині передачі/надходження та оцінки основних засобів.

Таким чином, залишкова вартість основних фондів на зазначену дату становила 3,047 млрд грн. Слід зауважити, що найбільша вартість основних засобів сконцентрована у промисловості, так їх первісна вартість становила 3,843 млрд грн., що складає 50,25% від вартості усіх основних засобів, однак у цій галузі спостерігається й найбільший ступінь зносу основних засобів, так в середньому по галузі ступінь зносу складає 76,9%. Виходячи з наведених статистичних даних, можна зробити висновок, що українські підприємства, установи та організації працюють на морально та фізично-застарілих основних засобах і мають нагальну потребу в їх оновленні.

При дослідженні проблем ефективності формування амортизаційної політики підприємств і держави

Таблиця 1

Вартість основних засобів у 2000–2015 роках

Роки	У фактичних цінах на кінець року, млн грн		Ступінь зносу, у %	Роки	У фактичних цінах на кінець року, млн грн		Ступінь зносу, у %
	первісна (переоцінена) вартість	залишкова вартість			первісна (переоцінена) вартість	залишкова вартість	
2000	828822	466448	43,7	2008	3149627	1251178	61,2
2001	915477	503278	45,0	2009	3903714	1597416	60,0
2002	964814	512235	47,2	2010	6648861	1731296	74,9
2003	1026163	538837	48,0	2011 ¹	7396952	1780059	75,9
2004	1141069	587453	49,3	2012 ¹	9148017	2135987	76,7
2005	1276201	661565	49,0	2013 ¹	10401324	2356962	77,3
2006	1568890	774503	51,5	2014 ¹	13752117	2274922	83,5
2007	2047364	993346	52,6	2015 ^{1,2}	7641357	3047839	60,1

1. Не включено вартість основних засобів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

2. Враховано зміни, що відбулись у зв'язку із прийняттям постанови Кабінету Міністрів України від 25.06.2014 № 200 «Про утворення публічного акціонерного товариства «Українська залізниця» у частині передачі/надходження та оцінки основних засобів.

Джерело: складено на основі [7].

визначено, що одну з ключових ролей в ній відіграють теоретичні і методичні підходи до бухгалтерського обліку в цілому, що впливає на економічне трактування терміну «амортизація». При дослідженні еволюції трактування цього терміну Є. Жердев виокремлює «дві альтернативні наукові концепції щодо сутності амортизаційної політики. Перша з них базується на класичній схемі використання амортизаційних відрахувань, а друга — на компенсаційній (ліберальній) схемі, коли амортизаційні відрахування трактуються як витрати» [9].

Таким чином, під час визначення напрямів перетворення процесу формування амортизаційної політики підприємства необхідно розглядати економічну категорію амортизації через призму існуючих концепцій обліку.

На сучасному етапі розвитку бухгалтерського обліку в умовах його гармонізації і стандартизації виникає зіткнення світоглядів теоретиків бухгалтерського обліку, які є представниками різних шкіл. На сучасному етапі розвитку країни склалася ситуація, коли в національну систему обліку впроваджуються правила, принципи і стандарти, виведені на основі англо-американської моделі обліку, проте загальна теорія бухгалтерського обліку в більшості випадків залишається без змін і відповідає класичному підходу. У результаті цього виникає невідповідність теоретичних основ обліку з практикою його ведення на основі національних стандартів. Причина цієї проблеми криється в умовах і особливостях історичного формування теорії бухгалтерського обліку [11].

Відповідно до Указу президента України від 7 березня 2001 року № 169/2001 «Про концепцію амортизаційної політики», метою амортизаційної політики є перетворення амортизації у інструмент активізації інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання в державі.

Однак, сьогодні амортизація фактично перетворилася на інструмент отримання податкових пільг та додаткове джерело поповнення дефіциту оборотних коштів підприємства. Запропоновані механізми та методи розрахунку амортизації не задовольняють вимогам сьогодення щодо накопичення необхідної суми коштів для відтворення основного капіталу підприємств. У зв'язку з цим, актуальною є проблема визначення дійсної сутності та ролі амортизації в господарському механізмі підприємств України.

На неналежне використання потенціалу амортизації як найефективнішого інструмента фінансування оновлення основних фондів передусім вказує наявність тенденції до збільшення ступеня зносу основних засобів. Суттєвим недоліком чинної амортизаційної системи є те, що вона не створює умов для оновлення

основних фондів у найважливіших сферах економічної діяльності, таких як машинобудівна галузь, транспорт, виробництво енергії, сільське господарство, де ступінь зносу основних засобів є одним із найвищих. Іншим недоліком є послаблення ролі амортизації як джерела інвестицій, оскільки спостерігається зниження частки власних коштів підприємств та організацій у структурі джерел фінансування інвестицій.

Розробка амортизаційної політики на підприємствах починається з вивчення та врахування основних факторів, що визначають передумови її формування. Такими чинниками є:

- принципи амортизаційної політики, встановлені в країні;
- майновий стан підприємства, зокрема, обсяги, склад, вікова структура та рівень спрацювання необоротних активів, які підлягають амортизації;
- темпи інфляції та методи відображення в обліку реальної вартості основних фондів та нематеріальних активів;
- переваги та недоліки дозволених законодавством методів нарахування амортизації;
- норми амортизаційних відрахувань та їх вплив на різні аспекти фінансово-економічної діяльності промислових підприємств;
- реальний термін використання підприємством необоротних активів;
- інвестиційна активність промислових підприємств [1].

Одними із найвпливовіших факторів є правильність вибору методу амортизації та вплив інфляції при розрахунку амортизаційних відрахувань.

Метод амортизації є важливим елементом системи. Він визначає базу й алгоритм амортизаційних відрахувань за певний період для конкретних об'єктів. П(С)БО 7 «Основні засоби» передбачає застосування наступних методів амортизації: прямолінійний; зменшення залишкової вартості; прискореного зношення залишкової вартості; кумулятивний; виробничий [4].

Кожен з методів має свої переваги та недоліки, метод нарахування амортизації повинен бути визначений для кожного об'єкта основних засобів з урахуванням очікуваного способу отримання економічної вигоди від його використання. Правильне визначення строку корисного використання об'єкта основних засобів та застосування вірно обраного методу нарахування амортизації дозволяє отримати суму амортизаційних відрахувань, яка відповідає реальному зменшенню вартості основних засобів [5].

У зв'язку з цим доцільно було б розподілити всі основні засоби на групи і для кожної з них застосовувати різні методи амортизації. Сформований розподіл буде сприяти ефективному формуванню амортизаційного фонду на підприємстві і призведе до:

- правильного застосування методу амортизації щодо об'єктів, використання яких залежить переважно від терміну їх використання;
- правильного нарахування амортизації на об'єкти основних засобів залежно не від терміну їх використання, а від кількості виробленої продукції;
- зниження податку на прибуток у перші роки після введення основних засобів в експлуатацію і за рахунок цього забезпечить більш швидке повернення інвестицій що підвищить інвестиційні можливості підприємства.

Наступним важливим елементом при розрахунку амортизації, який не залежить від підприємства і на який часто не звертають увагу є інфляція. Якщо підприємство при формуванні амортизаційної політики не враховує даного фактору, то в періоди інфляції воно не зможе зробити необхідну величину відрахувань для відновлення свого капіталу в майбутньому.

В умовах інфляції відбувається зростання номінальних цін окремих видів основного капіталу, а амортизаційні відрахування визначаються від первинної вартості, тому встановлені амортизаційні відрахування можуть опинитися нижче за її економічно обґрунтованої величини.

Перекирвлення вартісних показників основного капіталу, коли його реальна вартість не відповідає фактичній, приводить до не донарахування амортизації і, як наслідок, до невідповідності величини амортизації, що накопичується для здійснення подальшого відтворення і вартості нового основного капіталу, призначеного для відшкодування спожитого.

Це пов'язано з тим, що процес реального знецінення грошових коштів і подальшого збільшення амортизаційного фонду має деякий розрив у часі, який може приводити до значних відхилень реального обсягу накопичення від потреб відтворення.

З метою вдосконалення формування амортизаційного фонду підприємства пропонуємо поєднати ці два фактори в одній формулі вдосконаленого розрахунку амортизації. А саме запропоновано використовувати індекс інфляції при розрахунку амортизаційних відрахувань. Це допоможе підприємству сформулювати адекватний ринковим вимогам амортизаційний фонд.

З цією метою запропоновано щомісячні амортизаційні відрахування множити на індекс споживчих цін і отриману суму списувати на собівартість продукції.

Іншим напрямом коригування амортизаційних відрахувань є індекс споживчих цін на основний вид

продукції, що випускається підприємством. Однак цей показник важко використовувати для підприємств, які не є виробниками продукції, а займаються виключно торгівлею або наданням послуг. Пропонується щомісячні амортизаційні відрахування множити на індекс споживчих цін і отриману суму списувати на собівартість продукції.

Для цілісної картини зміни методики нарахування амортизації необхідні додаткові заходи контролю за наявністю реального амортизаційного фонду. Держава силами контролюючих органів повинна змусити підприємства не нехтувати цими сумами, як найслабшою і неконтрольованою статтею витрат, і відслідковувати реальні суми коштів на окремому (спеціально з цією метою відкритому) рахунку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Для подолання негативних тенденцій в амортизаційній політиці, зростання ролі амортизації як джерела фінансування оновлення основних фондів, для оптимізації методики нарахування амортизації підприємств і ефективного обліку витрат на формування амортизаційного фонду підприємств запропоновано:

По-перше, у складі витрат пропонуємо підприємствам використовувати оновлений коефіцієнт амортизації, що враховує індекс інфляції або індекс споживчих цін на основні види продукції, яку виробляє підприємство.

По-друге, застосування прискорених методів амортизації в сукупності з оновленим коефіцієнтом амортизації дозволить збільшити витрати підприємств, а значить і собівартість готової продукції. Одночасно зростання витрат зменшить оподатковуваний прибуток в подальшому, за умови скасування пільгового режиму оподаткування підприємств. До того ж, з метою заохочення підприємців до збільшення інвестування у наукові дослідження та розробки доцільно встановити норми амортизації нематеріальних активів, що містять результати досліджень, на рівні, не нижчому за рівень норм амортизації, встановлених для комп'ютерної техніки, та передбачити можливість нарахування прискореної амортизації на нематеріальні активи, створені у процесі наукових розробок.

По-третє, здійснювати контроль за формуванням амортизаційного фонду не тільки силами самого підприємства, але і з боку контролюючих державних структур.

Література

1. Гавриловський О. С., Лук'яненко Л. І. Основні шляхи розвитку та вдосконалення амортизаційної політики в Україні [Текст] / Гавриловський О. С. // Економічний аналіз. — 2015 рік. Том 22. № 1. — С. 164–168.
2. Крупка Я. Про нормативно-правове регулювання обліку інвестиційної діяльності підприємств // Бухгалтерський облік і аудит. — 2009. — № 3. — С. 22–29.
3. Помилуйко, Є. І. Амортизаційна політика в Україні: проблеми і перспективи вдосконалення [Текст] / Помилуйко Є. І. // Економічний аналіз. — Випуск 8. Частина 1. — 2011. — С. 157–160.
4. Радева, О. Г. Амортизаційна політика в контексті механізму ефективного управління підприємством: сутність, характеристика та проблеми [Текст] / О. Г. Радева // Молодий вчений». — грудень, 2014. — № 12(15). — С. 70–73.
5. Саєнко, С. Г. Амортизація як елемент інноваційного розвитку машинобудівної галузі [Текст] / С. Г. Саєнко // Економічні науки: зб. наук, праць. Серія: Облік і фінанси. — Луцьк: ЛНТУ, 2012. — Вип.9(33), Ч. 3. — С. 228–234.
6. Скорик О. О. Оптимізація амортизаційної політики підприємств машинобудівної галузі [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. ек. наук: спец. 08.00.04 Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Скорик О. О. — Тернопіль, 2012.
7. Статистичний щорічник України за 2016 р. / Державний комітет статистики України; під ред. О. Г. Осауленка. — К., 2016. — 566 с.
8. Ткаченко, Н. Амортизація, знос основних засобів, нарахування, зміни у незалежній Україні [Текст] / Н. Ткаченко // Вісник економічної науки України. — 2012. — № 2. — С. 161–165.
9. Трачева Д. М. Теоретичні аспекти формування амортизаційної політики підприємства [Текст] / Трачева Д. М. // Вісник ОНУ імені І. І. Мечнікова. — Випуск 7–2 (49). Т. 21–2016. — С. 182–186.
10. Череп, А. В. Вплив амортизаційної політики на формування фінансових результатів підприємства [Текст] / А. В. Череп, А. О. Чернолуцька // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. — 2012. — Вип. 2, Т. 1 — С. 95–95.
11. Яшан Ю. В. Напрямки підвищення ефективності відтворення і використання основних засобів / Ю. В. Яшан // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. — 2012. — № 22, ч. II. — С. 105–111.

References

1. Gavrilovs'kij O.S., Luk'janenko L.I. Osnovni šlăhi rozvitku ta vdoskonalennâ amortizacijnoï politiki v Ukraïni [Tekst] / Gavrilovs'kij O.S. // Ekonomičnij analiz. — 2015 rik. Tom 22. # 1. — S.164–168.
2. Krupka Â. Pro normativno-pravove reguluvannâ obliku investicijnoï diâl'nosti pidpriëmstv // Buhgalters'kij oblik i audit. — 2009. — # 3. — S.22–29.
3. Pomilujko, Ê. Î. Amortizacijna politika v Ukraïni: problemi i perspektivi vdoskonalennâ [Tekst] / Pomilujko Ê. Î. // Ekonomičnij analiz. — Vïpusk 8. Častina 1. — 2011. — S. 157–160.
4. Radêva, O. G. Amortizacijna politika v konteksti mehanizmu effektivnogo upravlinnâ pidpriëmstvom: sutnist', harakteristika ta problemi [Tekst] / O. G. Radêva // Molodij včeniï». — gruden', 2014. — #12(15). — S. 70–73.
5. Saënko, S. G. Amortizaciâ âk element innovacijnogo rozvitku mašinobudivnoï galuzi [Tekst] / S. G. Saënko // Ekonomični nauki: zb. nauk, prac'. Seriâ: Oblik i finansi. — Luc'k: LNTU, 2012. — Vip.9(33), Č. 3. — S. 228–234.
6. Skorik O. O. Optimizaciâ amortizacijnoï politiki pidpriëmstv mašinobudivnoï galuzi [Tekst]: avtoref. dis. na zdobuttâ nauk, stupenâ kand. ek. nauk: spec. 08.00.04 Ekonomika ta upravlinnâ pidpriëmstvami (za vidami ekonomičnoï diâl'nosti) / Skorik O. O. — Ternopil', 2012.
7. Statističnij šoričnik Ukraïni za 2016 r. / Deržavnij komitet statistiki Ukraïni; pid red. O. G. Osaulenka. — K., 2016. — 566 s.
8. Tkačenko, N. Amortizaciâ, znos osnovnih zasobiv, narahuvannâ, zmïni u nezaležnij Ukraïni [Tekst] / N. Tkačenko // Visnik ekonomičnoï nauki Ukraïni. — 2012. — #2. — S. 161–165.
9. Tračeva D. M. Teoretični aspekti formuvannâ amortizacijnoï politiki pidpriëmstva [Tekst] / Tračeva D. M. // Visnik ONU imeni Î. Î. Mečnikova. — Vïpusk 7–2 (49). T.21–2016. — S. 182–186.
10. Čerep, A. V. Vpliv amortizacijnoï politiki na formuvannâ finansovih rezul'tativ pidpriëmstva [Tekst] / A. V. Čerep, A. O. Čornoluc'ka // Teoretični i praktični aspekti ekonomiki ta intelektual'noï vlasnosti. — 2012. — Vip. 2, T. 1 — S. 95–95.
11. Âšan Ū. V. Naprâmkï pidvišennâ effektivnosti vidtvorennâ i vikoristannâ osnovnih zasobiv / Ū. V. Âšan // Naukovi pracï Kirovograds'kogo nacional'nogo tehničnogo universitetu. Ekonomični nauki. — 2012. — # 22, č. ÎÎ. — S. 105–111.

Цибульник Марія Олексіївна

аспірант кафедри обліку та аудиту

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Цыбульник Мария Алексеевна

аспірант кафедри учета и аудита

Киевского национального университета имени Тараса Шевченка

Tsybulnyk Mariia

Postgraduate student, department of accounting and auditing of the

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЁТА И ОТЧЁТНОСТИ НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ ПЕНСИОННЫХ ФОНДОВ В УКРАИНЕ

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF ORGANIZATION OF ACCOUNTING AND REPORTING OF PRIVATE PENSION FUNDS IN UKRAINE

Анотація. У статті досліджено основні особливості організації бухгалтерського обліку і звітності в недержавних пенсійних фондах України. Основною особливістю є те, що обслуговування недержавного пенсійного фонду здійснюється кількома професійними учасниками фінансового ринку, які виконують різні функції щодо управління активами недержавного пенсійного фонду, адміністрування його діяльності та зберігання пенсійних активів. Тому організацією обліку та звітності займаються не самі недержавні пенсійні фонди, а Адміністратори недержавних пенсійних фондів, які ведуть бухгалтерський та податковий облік, а також складають та подають звітність. Все це призводить до наявності великої кількості різних форм звітності, в також ускладнює саму організацію бухгалтерського обліку недержавних пенсійних фондів. Тому у статті пропонується прийняти П(С)БО 36 «Звітність недержавних пенсійних фондів», де б відображалися основні засади організації бухгалтерського обліку та звітності недержавних пенсійних фондів, а також методологічні принципи формування в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності інформації про діяльність недержавних пенсійних фондів, що дозволить вирішити проблемні питання організації бухгалтерського обліку та звітності недержавних пенсійних фондів.

Ключові слова: недержавний пенсійний фонд, бухгалтерський облік, фінансова звітність.

Аннотация. В статье исследованы основные особенности организации бухгалтерского учета и отчетности в негосударственных пенсионных фондах Украины. Основной особенностью является то, что обслуживание негосударственного пенсионного фонда осуществляется несколькими профессиональными участниками финансового рынка, которые выполняют различные функции по управлению активами негосударственного пенсионного фонда, администрированию его деятельности и хранения пенсионных активов. Поэтому организацией учета и отчетности занимаются не сами негосударственные пенсионные фонды, а Администраторы негосударственных пенсионных фондов, которые ведут бухгалтерский и налоговый учет, а также составляют и подают отчетность. Все это приводит к наличию большого количества различных форм отчетности, а также усложняет саму организацию бухгалтерского учета негосударственных пенсионных фондов. Поэтому в статье предлагается принять П(С)БУ 36 «Отчетность негосударственных пенсионных фондов», где бы отражались основные принципы организации бухгалтерского учета и отчетности негосударственных пенсионных фондов, а также методологические принципы формирования в бухгалтерском учете и финансовой отчетности информации о деятельности негосударственных пенсионных фондов, что позволит решить проблемные вопросы организации бухгалтерского учета и отчетности негосударственных пенсионных фондов.

Ключевые слова: негосударственный пенсионный фонд, бухгалтерский учет, финансовая отчетность.

Summary. The article examines the main features of the organization of accounting and reporting in private pension funds of Ukraine. The main feature is that the private pension fund is serviced by several professional financial market participants who perform various functions for managing the assets of a private pension fund, administering its activities and storing pension assets. Therefore, the organization of accounting and reporting is not the private pension funds themselves, but the Administrators of private pension funds that maintain accounting and tax records, and compose and file accounts. All this leads to the presence of a large number of different forms of reporting, and also complicates the very organization of accounting for non-state pension funds. Therefore, the article proposes to adopt SAS36 «Reporting of private pension funds», where the main principles of the organization of accounting and reporting of private pension funds, as well as the methodological principles of the formation in accounting and financial reporting of information on the activities of private pension funds, which will solve the problematic issues of the organization of accounting and reporting of private pension funds.

Key words: private pension fund, accounting, financial reporting.

Постановка проблеми. Подальше реформування економічної системи України неможливе без реформування системи пенсійного забезпечення. На сьогоднішній день недержавні пенсійні фонди держава розглядає як основне доповнення до системи загальнообов'язкового пенсійного забезпечення, оскільки участь у них дає змогу громадянам самостійно планувати розмір майбутніх пенсійних виплат. Однак, недержавний пенсійний фонд — це відносно нова для України організаційно-правова форма, яка сприяє розвитку системи пенсійного забезпечення та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників недержавного пенсійного фонду, тому дослідження організації бухгалтерського обліку та звітності недержавних пенсійних фондів та внесення пропозицій щодо їх вдосконалення набуло першочергового значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання діяльності недержавних пенсійних фондів досліджувалися у своїх роботах такі вітчизняні науковці, як В.Д. Базилевич, М.І. Бондар, М.М. Вербінський, Н.І. Гражевська, П.С. Єщенко, Д.П. Жарко, Т.Г. Затонацька, В.В. Ільїн, К.Ф. Ковальчук, О.В. Красота, М.В. Романюк, А.А. Чухно та інші. Теоретико-методологічні засади обліку та звітності досліджували в своїх роботах такі вітчизняні науковці, як Білуха М.Т., Голов С.В., Головка В.І., Гура Н.О., Дорош Н.І., Засадний Б.А., Костирко Р.О., Кужельний М.В., Кузьмінський Ю.А., Мельник Т.Г., Мисака Г.В., Мних Є.В., Нападовська Л.В., Петрик О.А., Сопко В.В., Ткаченко Н.М., Шарманська В.М., Швець В.Г., Шевчук В.О. та інші. Проблеми обліку діяльності неприбуткових організацій і відображення її у фінансовій звітності, а також особливості функціонування недержавних пенсійних фондів та обліку в них досліджують такі вітчизняні вчені-економісти, як Гура Н.О., Левицька С.О., Лібанова Е.М., Лондар С.Л., Ловінська Л.Г., Мельник Т.Г., Науменкова С.В., Неліпович О.В., Олійник Я.В., Швець В.Г. та інші. Також вивченню питань функціонування не-

державних пенсійних фондів приділено велику увагу у працях відомих зарубіжних економістів, зокрема, таких, як, Андерсон Х., Друрі К., Колдуелл Д., Ларсон К.Д., Мелліс Д., Метъ М.Р., Нідлз Б., Райс Э., Роберт Н. Антони, Семйон В.С., Соколов В.Я., Хіл Б., Хінз Р., Хендрікс Г., Хендриксен Е.С., Хользман Р., Шермет О.Д., які досліджували питання сутності недержавних пенсійних фондів, історичних аспектів даного питання. Проте, незважаючи на значні напрацювання, комплексного дослідження організації бухгалтерського обліку та звітності недержавних пенсійних фондів не здійснювалося, що зумовило вибір теми дослідження, визначило його мету і завдання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження особливостей організації бухгалтерського обліку і звітності в недержавних пенсійних фондах та надання пропозицій з їх удосконалення. Відповідно до поставленої мети в статті було поставлено і розв'язано такі завдання:

- дослідити особливості організації бухгалтерського обліку і звітності в недержавних пенсійних фондах;
- визначити проблеми організації бухгалтерського обліку і звітності в недержавних пенсійних фондах та надати пропозиції з їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Закон України [1] визначає правові основи регулювання, організації, введення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні. Згідно з частиною 1 статі 2 Закону України [1] його норми поширюються на всіх юридичних осіб, що створені відповідно до законодавства України, незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності, а також на представництва іноземних суб'єктів господарчої діяльності, які зобов'язані вести бухгалтерський облік та надавати фінансову звітність. Оскільки недержавні пенсійні фонди є юридичними особами, вони зобов'язані вести бухгалтерський облік та надавати фінансову звітність. Однак, важливим фактором недержавного пенсійного забезпечення є те, що обслуговування недержавного пенсійного фонду здійснюється кількома професійни-

ми учасниками фінансового ринку, які виконують різні функції щодо управління активами недержавного пенсійного фонду, адміністрування його діяльності та зберігання пенсійних активів. Тому організацією обліку та звітності займаються не самі недержавні пенсійні фонди, а Адміністратори недержавних пенсійних фондів, які ведуть бухгалтерський та податковий облік, а також складають та подають звітність. Відповідно до чинного законодавства України, Адміністратор недержавного пенсійного фонду повинен мати ліцензію на провадження діяльності з адміністрування пенсійних фондів, видану Нацкомфінпослуг [4].

З метою раціональної організації бухгалтерського обліку адміністратором НПФ затверджується облікова політика, яка не може змінюватися протягом фінансового року згідно з договором, укладеним між адміністратором та Радою фонду про надання послуг з адміністрування НПФ [4].

Адміністратор пенсійного фонду забезпечує єдину методологію ведення бухгалтерського обліку та відображення фінансово-господарських операцій, які здійснюються фондом як суб'єктом недержавного пенсійного забезпечення [3]. Зобов'язання та відповідальність адміністратора щодо організації та ведення бухгалтерського обліку пенсійного фонду визначаються у договорі про надання послуг з адміністрування цього пенсійного фонду.

Основними завданнями Адміністратора недержавного пенсійного фонду у частині організації обліку недержавного пенсійного фонду є:

- своєчасне, повне, достовірне, безперервне відображення всіх фактів господарської діяльності, які були здійснені в недержавному пенсійному фонді;
- обробка даних за допомогою відповідних процедур, прийомів та способів у відповідності до вихідної інформації;
- складання на основі отриманого масиву обробленої інформації, зафіксованої у первинних документах, регістрах балансу і у фінансовій звітності, аналітичних матеріалів та подання їх зацікавленим користувачам.

На першому, методичному етапі організації обліку недержавного пенсійного фонду здійснюється вибір системи певних способів та прийомів, в основі яких лежать документування, інвентаризація, використання синтетичних та аналітичних рахунків, застосування методу подвійного запису, оцінка майна та зобов'язань, калькулювання, бухгалтерський баланс та звітність.

Другий етап організації обліку недержавного пенсійного фонду є технічний — це вибір форми обліку, що найбільше відповідає галузі та розміру даного НПФ. Він полягає:

- 1) у виборі способу обробки облікових даних — безкомп'ютерного та комп'ютеризованого;
- 2) у розробці переліку і форм облікових регістрів;
- 3) у встановленні порядку здійснення записів в регістрах і переносу даних в регістри.

Третій етап організації обліку недержавного пенсійного фонду полягає в організації роботи облікового апарату, або іншими словами — це організація управління бухгалтерії. Він включає:

- 1) встановлення найбільш економної і найбільш зручної загальної системи обліку (облік централізований або децентралізований);
- 2) визначення графіку документообороту та графіку роботи працівників бухгалтерії.

Недержавні пенсійні фонди, як суб'єкти господарювання, зобов'язані вести поточний облік та надавати фінансову звітність згідно з вимогами нормативно-законодавчих документів. Визначають наступні напрями поточного бухгалтерського обліку діяльності недержавних пенсійних фондів [6]:

- персоніфікований облік учасників;
- збір добровільних пенсійних внесків вкладників відповідно до обраної пенсійної схеми;
- пенсійні виплати одержувачам;
- облік витрат діяльності пенсійного фонду;
- інвестування пенсійних активів через компанії з управління пенсійними активами згідно з визначеною інвестиційною декларацією;
- облік прибутку (збитку) та його розподіл між учасниками;
- ведення окремого обліку власних коштів (фонд засновника) та пенсійних накопичень (фонд одержувача).

Відповідно до вимог, встановлених Національною комісією з регулювання ринку у сфері фінансових послуг, бухгалтер, що веде бухгалтерський облік недержавного пенсійного фонду, зобов'язаний [5]:

- 1) мати повну або базову вищу освіту (освітньо-кваліфікаційний рівень магістра, спеціаліста, бакалавра);
- 2) пройти підвищення кваліфікації та скласти екзамен на відповідність знань професійним вимогам за типовою програмою підвищення кваліфікації головних бухгалтерів, складеною за напрямом діяльності фінансової установи та затвердженою Національною комісією з регулювання ринків у сфері фінансових послуг. Тривалість курсу підвищення кваліфікації повинна становити не менше 72 годин;
- 3) мати стаж роботи на керівних посадах, пов'язаних з фінансовою або бухгалтерською діяльністю, або стаж роботи на ринках фінансових послуг на посадах, пов'язаних з фінансовою або бухгалтерською діяльністю, не менше двох років, зокрема, на ринках фінансових послуг не менше 1 року;

4) протягом останніх п'яти років не бути керівником, фінансовим директором або головним бухгалтером фінансової установи, визнаної банкрутом, підданої процедурі примусової ліквідації або до якої було застосовано захід впливу відповідним органом, який здійснює регулювання ринків фінансових послуг, у вигляді відсторонення керівництва від управління фінансовою установою та призначення тимчасової адміністрації;

5) не мати непогашеної судимості за умисні злочини, злочини у сфері господарської та службової діяльності, а також не бути позбавленим права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю.

Також адміністратори НПФ складають та подають до Національної комісії з регулювання у сфері ринків фінансових послуг звітність двох видів [4]:

- фінансову звітність НПФ;
- спеціальну звітність НПФ.

НПФ формують фінансову звітність відповідно до Закону України [1] та спеціальну звітність відповідно до Положення [4]. Відповідно до Законів України [2, 3] НПФ як неприбуткові організації, які підлягають контролю з боку держави, на відміну від інших неприбуткових організацій, повинні подавати фінансову звітність в повному обсязі:

- форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»;
- форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»;
- форми № 3 «Звіт про рух грошових коштів»;
- форми № 4 «Звіт про власний капітал»;
- примітки до фінансової звітності.

Склад спеціальної звітності НПФ наведено в табл. 1.

Форми звітності заповнюються Адміністратором на підставі даних бухгалтерського обліку та даних системи персоналізованого обліку, інформації, отриманої від осіб, що здійснюють управління активами.

Державний контроль за дотриманням Адміністратором вимог щодо порядку складання, формування та подання звітності з недержавного пенсійного забезпечення здійснюється Нацкомфінпослуг.

Електронна форма звітності з недержавного пенсійного забезпечення складається та подається Адміністратором (крім одноосібного засновника корпоративного пенсійного фонду, інформацію про якого не внесено до Державного реєстру фінансових установ) через веб-інтерфейс на офіційному сайті Нацкомфінпослуг у режимі он-лайн.

Звітність з недержавного пенсійного забезпечення в паперовій формі формується у вигляді друкованих таблиць, які за складом інформації відповідають електронній формі цієї звітності. При відображенні інформації не повинно бути підчисток і виправлень.

Таблиця 1

Склад спеціальної звітності недержавного пенсійного фонду

№ форми	Назва форми	Номер додатку
НПФ-1	Загальні відомості про недержавний пенсійний фонд	додаток 2
НПФ-2	Звіт про склад, структуру та чисту вартість активів недержавного пенсійного фонду	додаток 3
НПФ-3	Звіт про зміну чистої вартості пенсійних активів недержавного пенсійного фонду	додаток 4
НПФ-4	Звітні дані персоналізованого обліку учасників недержавного пенсійного фонду	додаток 5
НПФ-5	Звітні дані про реалізацію пенсійної схеми	додаток 6
НПФ-6	Звітні дані про результати діяльності корпоративних і професійних недержавних пенсійних фондів	додаток 7
НПФ-7	Звітні дані про учасників недержавного пенсійного фонду за віковою категорією	додаток 8
НПФ-8	Звіт про склад та структуру активів недержавного пенсійного фонду	додаток 9
НПФ-9	Звіт про договори, що були укладені за цінними паперами українських емітентів, які входять (входили) до складу активів недержавного пенсійного фонду	додаток 10
НПФ-10	Інформація щодо зміни чистої вартості одиниці пенсійних внесків	додаток 11

Джерело: складено автором на основі [4].

Звітність у паперовому вигляді повинна бути прошифрована, пронумерована, затверджена підписами керівника та бухгалтера Адміністратора, скріплена його печаткою та має подаватися у швидкозшивачах. Фінансова звітність про діяльність недержавного пенсійного фонду підтверджується підписами керівника та бухгалтера Адміністратора, засвідчується його печаткою та затверджується головою ради фонду (або уповноваженою особою з числа членів ради фонду за дорученням голови ради фонду) і скріплюється печаткою недержавного пенсійного фонду [4].

Відповідність інформації паперової форми звітності електронній формі підтверджується підписом керівника Адміністратора, засвідчується його печаткою на титульному аркуші звіту із зазначенням кількості аркушів паперової форми звітності, а також у належних полях кожної форми звітності.

Паперова форма звітності з недержавного пенсійного забезпечення направляється поштою з повідомленням про вручення або подається представником Адміністратора, який має відповідні повноваження.

Звітність з недержавного пенсійного забезпечення вважається такою, що містить недостовірну інформацію, у разі, якщо [4]:

- звітність містить суперечливу інформацію щодо передбачених нею показників;
- показники фінансової звітності, визначеної Законом України [1], суперечать показникам звітності з недержавного пенсійного забезпечення, яка подається Адміністратором до Нацкомфінпослуг.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Дослідивши організацію бухгалтерського обліку та звітності недержавних пенсійних фондів, можна виділити наступні проблеми, які потребують вирішення, зокрема:

- відсутність національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку, яке визначає основні засади організації бухгалтерського обліку та звітності,

методологічні принципи формування в бухгалтерському обліку інформації про діяльність у недержавних пенсійних фондах;

- наявність великої кількості обов'язкових форм фінансової та спеціальної звітності недержавних пенсійних фондів, при цьому спеціальна фінансова звітність недержавних пенсійних фондів деталізує інформацію, наведену у фінансовій звітності, а також надає інші показники, що характеризують діяльність пенсійного фонду, але не знайшли відображення у фінансовій звітності недержавних пенсійних фондів, що значно ускладнює організацію звітності.

Для вирішення зазначених проблем пропонується прийняти П(С)БО 36 «Звітність недержавних пенсійних фондів», де б відображалися основні засади організації бухгалтерського обліку та звітності недержавних пенсійних фондів, а також методологічні принципи формування в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності інформації про діяльність недержавних пенсійних фондів.

Література

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. № 996 [Електронний ресурс] / Урядовий портал: [сайт]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14> — Назва з екрана.
2. Закон України «Аудиторську діяльність» від 22.04.1993 р. 3126-XII зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] / Урядовий портал: [сайт]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/10-675745> — Назва з екрана.
3. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення»: від 09 липня 2003 р. № 1058-IV) [Електронний ресурс] / Урядовий портал: [сайт]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1057-15> — Назва з екрана.
4. Положення про подання адміністратором недержавного пенсійного фонду звітності з недержавного пенсійного забезпечення, затв. розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 22.06.2004 р. № 1100 [Електронний ресурс]. / Урядовий портал: [сайт]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG9497.html. — Назва з екрана.
5. Прокопович С. В. Моделі оцінки діяльності НПФ на основі теорії фракталів [Текст] / С. В. Прокопович, С. О. Тутова // Проблеми економіки. — 2012. — № 2. — С. 71–75.
6. Чистякова Л. І. Організаційно-методичні засади діяльності та бухгалтерського обліку у недержавних пенсійних фондах [Текст] / Л. І. Чистякова // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. — 2012. — № 2. — С. 103–108.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro bukhhalterskyj oblik ta finansovu zvitnistj v Ukraini» vid 16 lypnja 1999 r. #996 [Elektronnyj resurs] / Urjadovyj portal: [sajt]. — Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14> — Nazva z ekrana.
2. Zakon Ukrainy «Audytorsjku dijajlnistj» vid 22.04.1993 r. 3126-XII zi zminamy ta dopovnennjamy [Elektronnyj resurs] / Urjadovyj portal: [sajt]. — Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/10-675745> — Nazva z ekrana.
3. Zakon Ukrainy «Pro nederzhavne pensijne zabezpechennja»: vid 09 lypnja 2003 r. # 1058-IV) [Elektronnyj resurs] / Urjadovyj portal: [sajt]. — Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1057-15> — Nazva z ekrana.
4. Polozhennja pro podannja administratorom nederzhavnogho pensijnogho fondu zvitnosti z nederzhavnogho pensijnogho zabezpechennja, zatv. rozporjadzhennjam Derzhavnoji komisiji z reghuljuvannja ryнкiv finansovykh poslugh Ukrainyvid 22.06.2004 r. # 1100 [Elektronnyj resurs]. / Urjadovyj portal: [sajt]. — Rezhym dostupu: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG9497.html. — Nazva z ekrana.
5. Prokopovych S. V. Modeli ocinky dijajlnosti NPF na osnovi teoriji fraktaliv [Tekst] / S. V. Prokopovych, S. O. Tutova // Problemy ekonomiky. — 2012. — # 2. — S. 71–75.
6. Chystjakova L. I. Orghanizacijno-metodychni zasady dijajlnosti ta bukhhaltersjkogho obliku u nederzhavnykh pensijnykh fondakh [Tekst] / L. I. Chystjakova // Zovnishnja torghivlja: ekonomika, finansy, pravo. — 2012. — # 2. — S. 103–108.

Солодка Ольга Олегівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Solodkaya Olga Olegovna

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры финансов*

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

Solodka Olga

Ph.D. in Economics, Associate Professor, Finance department

Taras Shevchenko National University of Kyiv

СЕГМЕНТАЦІЙНИЙ РОЗРІЗ БІРЖОВОГО РИНКУ ОПЦІОННИХ КОНТРАКТІВ УКРАЇНИ

СЕГМЕНТАЦИОННЫЙ РАЗРЕЗ БИРЖЕВОГО РЫНКА ОПЦИОННЫХ КОНТРАКТОВ УКРАИНЫ

SEGMENTATION OF THE EXCHANGE MARKET OF OPTION CONTRACTS OF UKRAINE

Анотація. В статті визначено сегментаційний розріз біржового ринку опціонних контрактів України. Охарактеризовано особливості організації торгів і портфелі опціонних контрактів основних операторів ринку. Досліджено портфелі опціонних контрактів за обсягом і широтою спектру базових активів. Визначено, що біржовий ринок опціонних контрактів України містить всі існуючі сегменти, але розподіл сегментів за організаторами торгів не формує конкурентне середовище на біржовому ринку опціонних контрактів. Запропоновано спектр опціонів на ф'ючерсні контракти, який сприятиме збільшенню інвестиційної привабливості останніх, що, у свою чергу, сформує попит на ринку опціонів.

Обґрунтовано технічну відповідність функціонального механізму опціонних контрактів України світовому рівню технологій організації торгів на строкових ринках. Разом із тим, виявлено непопулярність даного фінансового інструменту та його ізолюваність від розвитку реального сектору економіки. Доведено необхідність систематизації структури функціонального механізму опціонних контрактів, мінімізації спекулятивних операцій і зміщення акцентів у бік запровадження механізмів хеджування економічних і фінансових ризиків суб'єктів господарювання через оптимізацією спектру базових активів опціонних контрактів.

Ключові слова: валютний опціонний контракт, процентний опціонний контракт, опціонний контракт на індекс, опціонний контракт на ф'ючерсний контракт, опціонний контракт на акції, опціонний контракт PUT, опціонний контракт CALL, базовий актив.

Аннотация. В статье определен сегментационный разрез биржевого рынка опционных контрактов Украины. Охарактеризованы особенности организации торгов и портфели опционных контрактов основных операторов рынка. Исследованы портфели опционных контрактов по объему и широте спектра базовых активов. Определено, что биржевой рынок опционных контрактов Украины содержит все существующие сегменты, но распределение сегментов организаторами торгов не формирует конкурентную среду на биржевом рынке опционных контрактов. Предложен спектр опционов на фьючерсные контракты, который будет способствовать увеличению инвестиционной привлекательности последних, что, в свою очередь, сформирует спрос на рынке опционов.

Обоснованно техническое соответствие функционального механизма опционных контрактов Украина мировому уровню технологий организации торгов на срочных рынках. Вместе с тем, выявлена непопулярность данного финансового инструмента и его изоляция от развития реального сектора экономики. Доказана необходимость систематизации

структуры функционального механизма опционных контрактов, минимизации спекулятивных операций и смещения акцентов в сторону введения механизмов хеджирования экономических и финансовых рисков субъектов хозяйствования путем оптимизации спектра базовых активов опционных контрактов.

Ключевые слова: валютный опционный контракт, процентный опционный контракт, опционный контракт на индекс, опционный контракт на фьючерсный контракт, опционный контракт на акции, опционный контракт PUT, опционный контракт CALL, базовый актив.

Summary. The article defines the segmentation of the exchange market of option contracts of Ukraine. Features of organizing trades and portfolios of options contracts of the main operators of the market are characterized. Portfolios of options contracts for the volume and breadth of the range of underlying assets were explored. It is determined that the exchange market of options contracts of Ukraine contains all existing segments, but the distribution of segments by the organizers of trades does not form a competitive environment in the exchange market of options contracts. A range of options for futures contracts is proposed, which will help increase the investment attractiveness of the latter, which, in turn, will generate demand in the options market.

The technical conformity of the functional mechanism of options contracts of Ukraine to the world level of technologies for organizing trades in derivatives market is justified. At the same time, the unpopularity of this financial instrument and its isolation from the development of the real sector of the economy have been revealed. The necessity of systematization of the structure of the functional mechanism of option contracts, minimization of speculative operations and shift of emphasis towards the introduction of mechanisms for hedging economic and financial risks of business entities by optimizing the range of underlying assets of option contracts is proved.

Key words: option contract for currency, option contract for interest, option contract for index, option contract for futures contract, option contract for stocks, option contract PUT, option contract CALL, underlying asset.

Постановка проблеми. Незважаючи на перманентну наявність об'єктивних передумов, зокрема: суттєві координаційні деструкції в економіці України, надвисокий рівень макроекономічної та фінансової нестабільності, відсутність ефективної стимулюючої фіскальної та грошово-кредитної політики, — похідні фінансові інструменти, які здатні нівелювати зазначені тенденції, не набули активного розвитку в практиці економічних суб'єктів, що, на наш погляд, обумовлюється відсутністю комплексної системної методології їх використання як непрямих інструментів ефективного макроекономічного регулювання, адаптованої до умов економіки України.

Вважаємо, що похідні фінансові інструменти здатні забезпечити макроекономічну стабільність через посилення економічної активності суб'єктів господарювання внаслідок зменшення кон'юнктурних коливань на фондовому, грошово-кредитному, валютному і товарно-сировинному ринках. Зазначене актуалізує необхідність розробки комплексної системної методології використання похідних фінансових інструментів для їх активного запровадження у функціональні механізми фондового, грошово-кредитного, валютного і товарно-сировинного ринків з метою зменшення їх волатильності через інструменти хеджування, що, у свою чергу, потребує дослідження стану ринку похідних фінансових інструментів на предмет виявлення спекулятивних і хеджевих операцій у сегментаційному розрізі за видами контрактів.

Сучасні умови розвитку економіки України характеризуються високим рівнем економічних і фінансових ризиків, що актуалізує необхідність розвитку ринку опціональних контрактів у напрямі зменшення спекулятивних варіантів їх використання на користь реалізації стратегій хеджування суб'єктами господарювання, що сприятиме збільшенню ефективності управління капіталом за мінімальних витрат і, в остаточному підсумку, розвитку реального сектору економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна природа, напрями, передумови та умови використання опціональних контрактів знайшли відображення в наукових працях Балабушкіна А. [1], Вайна С. [2], Галіца Л. [3], Джоріона П. [12], Ізрайлевича С. [4], Лімітовського М. [5], МакМіллана Л. [6], Томпсетта М. [13], Халла Д. [11], Цудікмана В. [4], Ченса Д. [10] та інших, проте розріз використання похідних фінансових інструментів для мінімізації координаційних деструкцій в економіці потребує подальших досліджень даної наукової проблематики.

Метою статті є формування сегментаційного розрізу біржового ринку опціональних контрактів України для визначення можливості мінімізації спекулятивних операцій і зміщення акцентів у бік запровадження механізмів хеджування економічних і фінансових ризиків суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Біржовий ринок опціональних контрактів України формують 3 фондови

біржі, зокрема: ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»»; ПАТ «Українська біржа»; ПрАТ «Українська міжбанківська валютна біржа». Сегментаційний розріз ринку опціонних контрактів України наведено у таблиці 1. Сегменти ринку опціонних контрактів визначено відповідно до видів опціонних контрактів.

Розглянемо характеристики портфелю опціонних контрактів ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»» у сегментаційному розрізі. Виконання опціону передбачає виплату покупцю опціону різниці між ціною виконання та ціною, визначеною в залежності від значення базового показника на дату виконання. При цьому, ціною виконання є ціна, за якою укладено опціонний контракт. граничний термін виконання опціонних контрактів ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»» є датою, до якої опціон може бути виконано за умови, що вона не може бути пізнішою за дату виконання аналогічного ф'ючерсного контракту. Перший торговельний день для опціонних контрактів є наступним днем після дати рішення біржі про можливість укладення даного опціону на біржових торгах. Останній торговельний день для опціонних контрактів є днем, що передує даті виконання аналогічного ф'ючерсного контракту. Позиція за опціонним контрактом є параметром обліку зобов'язань за опціоном однієї серії, що виникає за укладеними продавцем опціонами. При укладанні одного опціонного контракту відкривається одна позиція. Відкриті позиції обліковуються на позиційних рахунках

продавця опціонів. Зауважимо, що серією опціонного контракту є сукупність опціонів однієї специфікації, з однаковими цінами виконання, що позначаються одним кодом. Розрахункова ціна опціонних контрактів є середньозваженою ціною усіх укладених аналогічних ф'ючерсних контрактів протягом торговельної сесії, що кратна тіку. За характером права вибору покупця, валютні опціонні контракти, процентні опціонні контракти та опціонні контракти на індекс ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»» передбачають два варіанти: укладання опціону на купівлю (опціону «колл»); укладання опціону на продаж (опціону «пут»).

Базовими активами опціону на курс гривні до долару США є базові активи аналогічних ф'ючерсних контрактів на курс гривні до долару США (НБУ). Базовими активами опціону на курс гривні до євро є базові активи аналогічних ф'ючерсних контрактів на курс гривні до євро (НБУ) ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»». Базовими активами опціону на індекс KievPrime є базові активи аналогічних ф'ючерсних контрактів на індекс KievPrime ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»». Базовими активами опціону на індекс UIRD є базові активи аналогічних ф'ючерсних контрактів на індекс UIRD ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»». Базовими активами опціону на індекс UB є базові активи аналогічних ф'ючерсних контрактів на індекс UB ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»» [8].

Таблиця 1

Сегментаційний розріз ринку опціонних контрактів України.

Сегмент біржового ринку опціонних контрактів (вид опціонного контракту)	Варіанти специфікацій опціонного контракту	Рік запровадження опціонного контракту в обіг
Організатор торгів – ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»»		
Валютні опціонні контракти	Опціон на курс гривні до долару США (розрахунковий)	2015
	Опціон на курс гривні до євро (розрахунковий)	2015
Процентні опціонні контракти	Опціон на індекс KievPrime O/N, 1W, 1M, 2M, 3M, 6M, 12M, що відповідає депозитній ставці на строк 1 день, 1 тиждень, 1 місяць, 2 місяці, 3 місяці, 6 місяців, 12 місяців, відповідно (7 видів) (розрахунковий)	2014
	Опціон на індекс UIRD, що відповідає депозитній ставці на строк 3 місяці, 6 місяців, 9 місяців, 12 місяців (4 види) (розрахунковий)	2014
Опціонні контракти на індекс	Опціон на індекс UB (розрахунковий)	2014
Організатор торгів – ПАТ «Українська біржа»		
Опціонні контракти на ф'ючерсні контракти	Опціонний контракт CALL на ф'ючерсний контракт UX (з поставкою базового активу)	2016
	Опціонний контракт PUT на ф'ючерсний контракт UX (з поставкою базового активу)	2016
Організатор торгів – ПрАТ «Українська міжбанківська валютна біржа»		
Опціонні контракти на акції	Опціон на купівлю акцій (з поставкою базового активу)	2004–2015

Джерело: складено автором за офіційними даними [7; 8; 9].

Слід зазначити, що функціональний механізм опціонних контрактів ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»» ґрунтується на «аналогічних ф'ючерсних контрактах». Аналогічним ф'ючерсним контрактом є серія ф'ючерсного контракту, у якого лот, базовий актив, вид, валюта розрахунків, дата виконання співпадають із лотом, базовим активом, видом, валютою розрахунків, граничним терміном виконання серії опціонного контракту. Крім того, розрахункова ціна за аналогічним ф'ючерсним контрактом використовується при коригуванні позицій за опціонним контрактом. Граничний термін виконання опціонного контракту не може перевищувати граничний термін виконання аналогічного ф'ючерсного контракту. Отже, розрахункова ціна та ліквідність опціонних контрактів визначаються через механізм аналогічних ф'ючерсних контрактів.

Враховуючи зазначене, варто наголосити, що валютні опціонні контракти, процентні опціонні контракти та опціонні контракти на індекс ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»», фактично, є не самостійними похідними фінансовими інструментами, а своєрідним доповненням (опцією) до аналогічних ф'ючерсних контрактів. Разом із тим, вони не є також і опціонними контрактами на ф'ючерсні контракти, оскільки в якості базових активів мають безпосередньо курс гривні до долару США, курс гривні до євро, індекс KievPrime, індекс UIRD та індекс UB, а не ф'ючерсні контракти на дані базові активи.

На ринку опціонних контрактів України ПАТ «Українська біржа» працює виключно в сегменті опціонних контрактів на ф'ючерсні контракти, зокрема пропонує опціонний контракт на ф'ючерсний контракт UX. Базовим активом опціонних контрактів CALL і PUT на ф'ючерсний контракт UX є ф'ючерсний контракт на індекс українських акцій (UX) ПАТ «Українська біржа» [7]. Дані опціонні контракти передбачають поставку базового активу.

Опціонний контракт на ф'ючерсний контракт UX є маржируємим, тобто передбачає, що сторони контракту зобов'язані сплачувати один одному грошові кошти (варіаційну маржу) в порядку та на умовах передбачених правилами торгів ПАТ «Українська біржа» у секції строкового ринку. Обсяг опціонного контракту на ф'ючерсний контракт UX (лот) складає 1 ф'ючерсний контракт на індекс українських акцій (UX). Термін дії опціонного контракту на ф'ючерсний контракт UX складає період з моменту початку торгів до початку останньої клірингової сесії останнього дня укладення контракту. Премія, тобто ціна опціонного контракту на ф'ючерсний контракт UX, в ході торгів, при подачі заявки та укладанні контракту вказується в пунктах за лот. Мінімальна зміна ціни контракту (мінімальний

крок ціни контракту) складає 0,1 пункту. Вартість одного пункту складає 10 гривень. Зауважимо, що середнє значення індексу UX розраховується як середньарифметичне усіх розрахованих значень індексу UX за визначений період часу (період розрахунку середнього значення індексу UX).

Організатором торгів (ПАТ «Українська біржа») розрахункова ціна опціонних контрактів на ф'ючерсний контракт UX визначається як їх теоретична ціна, розрахована на момент початку поточної клірингової сесії. Теоретична ціна опціонного контракту на ф'ючерсний контракт UX розраховується на підставі його теоретичної волатильності. Теоретична волатильність за кожним опціоном даного виду розраховується на підставі заявок за усіма опціонами.

Ринкова волатильність опціонних контрактів на ф'ючерсний контракт UX є різною для різних страйків (цін виконання) і утворює криву волатильності, тобто залежності волатильності від ціни виконання при певному значенні ціни ф'ючерсного контракту, що є базовим активом опціону. Крива волатильності формується за результатами обробки заявок за усіма опціонами та подається в параметричному вигляді:

$$\sigma = A + B \times \left(1 - \exp\left((-C) \times y^2\right)\right) + \frac{D \times \arctg(E \times y)}{E},$$

$$y = x - S,$$

$$x = \frac{\ln\left(\frac{\text{Strike}}{F(t)}\right)}{\sqrt{T}},$$

де σ – волатильність, що визначена у відсотках від ціни ф'ючерсного контракту UX, який є базовим активом опціону; Strike – страйк опціону; $F(t)$ – ціна ф'ючерсного контракту UX, що є базовим активом опціону, в момент розрахунку t ; T – час від теперішнього моменту t до дати останнього дня укладення опціону (в частках року).

Параметри A , B , C , D , E , S встановлюються таким чином, щоб для кожного страйку опціону значення кривої волатильності було вищим за волатильність кращої заявки на купівлю та, одночасно, нижчим за волатильність кращої заявки на продаж. Визначення зазначених параметрів кривої волатильності здійснюється ЕТС біржі один раз на три хвилини. Значення теоретичної волатильності розраховуються кожні п'ять секунд з урахуванням зміни ціни ф'ючерсного контракту UX, що є базовим активом опціону, та часу від теперішнього моменту до дати останнього дня укладення опціону.

Волатильність заявки (волатильність ф'ючерсного контракту UX, що є базовим активом опціону, для

відповідної заявки) визначається, виходячи з ціни заявки відповідно до моделі Блека-Шоулза для опціонів на ф'ючерси з нульовою відсотковою ставкою, з урахуванням припущення, що рух цін на ринку базового активу визначається стохастичним процесом, який ґрунтується на функції нормального розподілу $N(x)$ із параметрами $\mu = 0$ та $s = 1$:

$$N(x) = \int_{-\infty}^x \frac{1}{s\sqrt{2\pi}} \times e^{-\frac{(x-\mu)^2}{2s^2}} dx.$$

При цьому, залежність між ціною опціону на ф'ючерс $\text{Price}(t)$ у момент розрахунку t та волатильністю базового ф'ючерсу σ при ринковій відсотковій ставці, що дорівнює нулю, визначається в такий спосіб:

$$\text{Price}_{\text{call}}(t) = F(t) \times N(d_1) - \text{Strike} \times N(d_2),$$

$$\text{Price}_{\text{put}}(t) = \text{Price}_{\text{call}}(t) + \text{Strike} - F(t),$$

$$d_1 = \frac{\ln\left(\frac{F(t)}{\text{Strike}}\right) + \frac{\sigma^2}{2} \times T}{\sigma\sqrt{T}},$$

$$d_2 = d_1 - \sigma\sqrt{T},$$

де $\text{Price}_{\text{call}}(t)$ — ціна опціонного контракту CALL на ф'ючерсний контракт UX у момент розрахунку t ; $\text{Price}_{\text{put}}(t)$ — ціна опціонного контракту PUT на ф'ючерсний контракт UX у момент розрахунку t ; $F(t)$ — ціна ф'ючерсного контракту UX, що є базовим активом, у момент розрахунку t ; T — час від теперішнього моменту t до дати останнього дня укладення опціону (в частках року); σ — волатильність ф'ючерсного контракту UX, що є базовим активом, за рік у частках від $F(t)$.

Коефіцієнти «дельта» для опціонних контрактів на ф'ючерсний контракт UX розраховуються на основі теоретичної волатильності за такою формулою:

$$D_C = \int_{-\infty}^{d_1} \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \times e^{-\frac{x^2}{2}} dx,$$

$$D_P = D_C - 1,$$

$$d'_1 = \frac{\ln\left(\frac{F(t)}{\text{Strike}}\right) + \left(r + \frac{\sigma^2}{2}\right) \times T}{\sigma\sqrt{T}} = [r = 0] = d_1,$$

де D_C — коефіцієнт «дельта» для опціонного контракту CALL на ф'ючерсний контракт UX; D_P — коефіцієнт «дельта» для опціонного контракту PUT на ф'ючерсний контракт UX; Strike — страйк опціону; $F(t)$ — ціна ф'ючерсного контракту UX, що є базовим активом, у момент розрахунку t ; r — відсоткова ставка (у частках одиниці); T — час від теперішнього моменту t до дати останнього дня укладення опціону (в частках

року); σ — волатильність ф'ючерсного контракту UX, що є базовим активом, за рік у частках від $F(t)$ [7].

Найбільший досвід організації торгів на ринку опціонних контрактів України має ПрАТ «Українська міжбанківська валютна біржа» [9]. Разом із тим, портфель опціонних контрактів даної біржі протягом 2004–2015 років є обмеженим за обсягом і широтою спектру базових активів, зокрема містить виключно опціони на купівлю акцій з поставкою базового активу. При цьому, базовими активами опціонних контрактів є акції емітентів. Зауважимо, що 12.03.2015 року торги опціонами на купівлю акцій з поставкою базового активу на біржовому ринку ПрАТ «Українська міжбанківська валютна біржа» повністю припинено.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Результати дослідження свідчать, що біржовий ринок опціонних контрактів України містить всі існуючі сегменти. При цьому, розподіл сегментів за організаторами торгів протягом 2008–2016 років не формує конкурентне середовище на біржовому ринку опціонних контрактів, оскільки сегменти не перетинаються за організаторами торгів. Крім того, сегменти, що представлені ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»», зокрема: валютні опціонні контракти, процентні опціонні контракти, опціонні контракти на індекс, — місяць розрахункові опціонні контракти, які мають ті самі базові активи, що і ф'ючерсні контракти (теж розрахункові) даної біржі, у зв'язку з чим, на наш погляд, є інвестиційно непривабливими, що підтверджується відсутністю попиту на них протягом 2014–2016 років. Вважаємо, що у такому випадку для ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»» доцільною була б пропозиція опціонів на відповідні ф'ючерсні контракти з поставкою базового активу, зокрема: опціону на ф'ючерсний контракт на курс гривні до долару США; опціону на ф'ючерсний контракт на курс гривні до євро; опціону на ф'ючерсні контракти на індекс KievPrime O/N, 1W, 1M, 2M, 3M, 6M, 12M, що відповідає депозитній ставці на строк 1 день, 1 тиждень, 1 місяць, 2 місяці, 3 місяці, 6 місяців, 12 місяців, відповідно; опціону на ф'ючерсні контракти на індекс UIRD, що відповідає депозитній ставці на строк 3 місяці, 6 місяців, 9 місяців, 12 місяців. Враховуючи існуючий рівень попиту на наведені, в якості базових активів опціонів, ф'ючерсні контракти ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»», запропонований спектр опціонів на ф'ючерсні контракти сприятиме збільшенню інвестиційної привабливості останніх, що, у свою чергу, сформує попит на опціонному ринку даної біржі.

Таким чином, параметри опціонних контрактів, що пропонуються біржами України, дають підстави стверджувати, що, технічно, функціональний механізм опціонних контрактів України відповідає світо-

вому рівню технологій організації торгів на строкових ринках, проте опціонні контракти, всупереч своїй економічній природі, залишаються непопулярними фінансовими інструментами, відірваними від розвитку реального сектору економіки.

Згідно нашої наукової позиції, розвиток ринку опціонних контрактів України потребує визначення чіткого вектору, який, на нашу думку, передбачає систематизацію структури функціонального механізму

опціонних контрактів, мінімізацію спекулятивних операцій і зміщення акцентів у бік запровадження механізмів хеджування економічних і фінансових ризиків суб'єктів господарювання через оптимізацією спектру базових активів опціонних контрактів. Зазначене актуалізує необхідність формування профілю потенційних хеджерів для ринку опціонних контрактів і оптимізації спектру базових активів опціонних контрактів.

Література

1. Балабушкин А. Н. Опционы и фьючерсы: методическое пособие / А. Н. Балабушкин. — М.: Фондовая биржа РТС, 2004. — 105 с.
2. Вайн С. Опционы: полный курс для профессионалов / С. Вайн. — М.: Альпина Паблишер, 2003. — 416 с.
3. Галиц Л. Финансовая инженерия: инструменты и способы управления финансовым риском / Л. Галиц [пер. с англ.]. — М.: ТВП, 1998. — 576 с.
4. Израйлевич С. Опционы: Системный подход к инвестициям. Критерии оценки и методы анализа торговых возможностей / С. Израйлевич, В. Цудикман. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. — 280 с.
5. Лимитовский М. А. Инвестиционные проекты и реальные опционы на развивающихся рынках / М. А. Лимитовский. — М.: Издательство «Дело», 2005. — 530 с.
6. МакМиллан Л. Дж. МакМиллан об опционах / Л. Дж. МакМиллан [пер. с англ.]. — М.: «ИК «Аналитика»», 2002. — 456 с.
7. Офіційний сайт ПАТ «Українська біржа» / <http://www.ux.ua>.
8. Офіційний сайт ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»» / <http://fbp.com.ua>.
9. Офіційний сайт ПрАТ «Українська міжбанківська валютна біржа» / <https://www.uicgroup.com>.
10. Chans D. M. Analysis of Derivatives for the CFA®. Program / D. M. Chans. — Charlottesville: Association for Investment Management and Research, 2003. — 346 p.
11. Hull J. C. Risk Management and Financial Institutions / J. C. Hull. — New Jersey: John Wiley & Sons, Inc, 2015. — 752 p.
12. Jorion P. Financial Risk Manager Handbook / P. Jorion. — New Jersey: John Wiley & Sons, Inc, 2009. — 753 p.
13. Thomsett M. C. Getting Started in Options / M. C. Thomsett. — New York: John Wiley & Sons, Inc, 1997. — 297 p.

References

1. Balabushkin A. N. Options and futures: methodical manual / A. N. Balabushkin. — M.: RTS Stock Exchange, 2004. — 105 p.
2. Vain S. Options: a full course for professionals / S. Vain. — M.: Alpina Publisher, 2003. — 416 p.
3. Galits L. Financial Engineering: Tools and Methods for Managing Financial Risk / L. Galits [trans. from English]. — M.: TVP, 1998. — 576 p.
4. Izrailevich S. Options: System approach to investment. Evaluation criteria and methods for analyzing trading opportunities / S. Izrailevich, V. Tsudikman. — M.: Alpina Business Books, 2008. — 280 p.
5. Limitovsky M. A. Investment projects and real options in emerging markets / M. A. Limitovsky. — M.: Publishing house «Delo», 2005. — 530 p.
6. McMillan L. J. McMillan on options / L. J. McMillan [trans. from English]. — M.: «IC «Analytics»», 2002. — 456 p.
7. The official website of the PJSC «Ukrainian Exchange» / <http://www.ux.ua>.
8. The official website of the PJSC «Perspektiva Stock Exchange» / <http://fbp.com.ua>.
9. The official website of the PJSC «Ukrainian Interbank Currency Exchange» / <https://www.uicgroup.com>.
10. Chans D. M. Analysis of Derivatives for the CFA®. Program / D. M. Chans. — Charlottesville: Association for Investment Management and Research, 2003. — 346 p.
11. Hull J. C. Risk Management and Financial Institutions / J. C. Hull. — New Jersey: John Wiley & Sons, Inc, 2015. — 752 p.
12. Jorion P. Financial Risk Manager Handbook / P. Jorion. — New Jersey: John Wiley & Sons, Inc, 2009. — 753 p.
13. Thomsett M. C. Getting Started in Options / M. C. Thomsett. — New York: John Wiley & Sons, Inc, 1997. — 297 p.

Токар Ярина Іллівна

*к.е.н., викладач кафедри туризму і рекреації
Мукачівський державний університет*

Токар Ярина Ільнична

*к.э.н., преподаватель кафедры туризма и рекреации
Мукачевский государственный университет*

Токar Yarina

*Candidate of Economic Sciences,
teacher of the Department of Tourism and Recreation
Mukachevo State University*

Гоблик Володимир Васильович

*д.е.н., доцент
Мукачівський державний університет*

Гоблик Владимир Васильевич

*д.э.н., доцент
Мукачевский государственный университет*

Hoblyk Volodymyr

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Mukachevo State University*

Реслер Марина Василівна

*д.е.н., доцент, професор
Мукачівський державний університет*

Реслер Марина Васильевна

*д.э.н., доцент, профессор
Мукачевский государственный университет*

Resler Maryna

*Doctor of Economics Sciences, Associate Professor, Professor
Mukachevo State University*

**ФІНАНСОВІ ВАЖЕЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ЗАЙНЯТОСТІ
НА ДЕПРЕСИВНИХ ТЕРИТОРІЯХ**

**ФИНАНСОВЫЕ РЫЧАГИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ ЗАНЯТОСТИ
НА ДЕПРЕССИВНЫХ ТЕРИТОРИЯХ**

**FINANCIAL LEVERAGE OF GOVERNMENTS SUPPORT EMPLOYMENT
IN DEPRESSED AREAS**

Анотація. У статті проведено аналіз проблеми депресивних територій. Приділено особливу увагу розвитку підприємницького сегменту, окреслено завдання по підвищенню ділової активності населення на проблемних територіях. Визначено роль банків у стимулюванні розвитку малого бізнесу, обґрунтовано роль держави у стимулюванні соціально-економічного розвитку депресивних територіях Українських Карпат.

Ключові слова: гірські населені пункти, підприємництво, депресивна територія, банківські установи, фінанси, кредит.

Аннотация. В статье проведено анализ проблемы депрессивных территорий. Уделено особое внимание развитию предпринимательского сегмента, определены задачи по повышению деловой активности населения на проблемных территориях. Определена роль банков в стимулировании развития малого бизнеса, обоснована роль государства в стимулировании социально-экономического развития депрессивных территориях Украинских Карпат.

Ключевые слова: горные населенные пункты, предпринимательство, депрессивная территория, банковские учреждения, финансы, кредит.

Summary. The problem of depressive territories is analyzed by the authors. Particular attention is paid to the development of the entrepreneurial segment, tasks are set to increase the business activity of the population in problem areas. The role of banks has been determined in stimulating the development of small business, the role of the state has been substantiated in stimulating the socio-economic development of the depressed territories of the Ukrainian Carpathians.

Key words: mountain settlements, entrepreneurship, depressive territory, banking institutions, finance, credit.

Постановка проблеми.. Сучасний етап трансформації економіки України до ринкових відносин супроводжується поглибленням відмінностей в темпах, динаміці та рівнях соціально-економічного розвитку не тільки на міжрегіональному зрізі, але субрегіональному.

Істотні відмінності, в першу чергу, проявляються в темпах реструктуризації територіальної економіки, становленні підприємницького сектору, розвитку нових організаційно-правових форм господарювання та ефективності їх функціонування, інноваційно-інвестиційної діяльності, можливостях реалізації наявного виробничо-ресурсного потенціалу тощо. Матеріалізація рівнів диференціації проявляється в обсягах виробництва продукції, валової доданої вартості на одну особу, оплаті праці, а відтак споживанні та рівні життя людей приводить до зростання безробіття, міграції населення і є основним чинником формування депресивних ринків праці. пріоритетним завданням. Пріоритетним завданням державної є політика в галузі фінансів, кредитів, податків з метою стимулювання економічного зростання та сталого розвитку депресивних територій.

Аналіз останніх досліджень проблеми. Дослідженню теоретичних і практичних проблем підтримки і розвитку депресивних територій присвячено праці вчених: С. Бандура, Д. Богині, І. Бондар, В. Брича, С. Вовканича, В. Геєця, М. Долішнього, Т. Заяць, С. Злупка, А. Колода, О. Кузьмін, Г. Купалової, Л. Лисогор, Є. Лібанової, В. Мікловди, В. Нижника, В. Онікієнка, Н. Павловської, М. Пітюлича, Л. Шевчук та інших вчених. Однак, маючи значний практичний інтерес, проблема фінансового забезпечення розвитку депресивних територій Українських Карпат потребує на особливу увагу.

Формування цілей статті: аналіз та визначення шляхів удосконалення фінансового забезпечення розвитку депресивних територій.

Виклад основного матеріалу. Ключовою проблемою структурної трансформації економіки депресив-

них територій в контексті трудоворесурсної проблематики є формування багатокладності та множинності суб'єктів господарювання, що закладає фундамент збалансування економіки по трудовому фактору, як в кількісному так і якісному аспектах. Це вимагає її тісної ув'язки з інноваційно-інвестиційною та кредитно-податковою політикою, розвитком кадрового потенціалу, вдосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів, які проживають на депресивних територіях.

Корінний перелом на депресивних ринках передбачає послідовну реструктуризацію зайнятості у відповідності з динамікою і темпами становлення ринкового сектору економіки. Звідси стає очевидним, що регулювання депресивних ринків праці повинна базуватися на нових системно утворюючих принципах економічної активності населення, яка відповідає докорінним змінам в формах власності і соціально-трудових відносинах. Це — підприємництво, самозайнятість, наймана праця Держава повинна проводити реалізацію активних заходів, спрямованих на мобілізацію фінансових і матеріальних ресурсів держави, регіону, органів місцевого самоврядування та населення та спрямування на розвиток людського капіталу, його професійно-кваліфікаційного та фахового рівня [1].

Як показало соціологічне дослідження жителів гірських населених пунктів для підприємницьких структур, що діють на депресивних територіях, а також тієї частини населення, що бажає започаткувати власний бізнес, однією з найбільших проблем є отримання кредиту. Не володіючи в повній мірі заставним майном, суб'єктам мікробізнесу в сільській місцевості банківські установи зменшують суму кредиту під вартість заставного майна та ставлять більш жорсткі умови його повернення.

Важливу роль мають і фактори організаційного характеру, зокрема практично відсутній з боку банків контролю за суб'єктами підприємницької діяльності — позичальниками, що пояснюється тим, що

більшість із них здійснює свою діяльність не показуючи при цьому реальних доходів, тобто працює в тіні. Сюди накладається ще й той факт, що більшість підприємців володіють низьким рівнем знань, необхідним для ведення бізнесу, а це в свою чергу ускладнює дотримання всіх вимог, необхідних для отримання ними позичкового капіталу (розробка бізнес-плану, техніко-економічне обґрунтування необхідності залучення кредиту тощо).

Тому закономірним є висновок, що на теперішній час створення та розвиток підприємницького сегменту на депресивних територіях державна фінансова підтримка ще недостатньо ефективна. Для підвищення ділової активності залучення широких верств населення до підприємницької діяльності необхідно вирішити такі першочергові завдання:

- сприяти функціонуванню на депресивних територіях мережі банків, у тому числі кооперативних, а також кас взаємодопомоги, які б спеціалізувалися на кредитуванні малих форм господарювання;
- розширити базу кредитування малих підприємницьких структур та суттєво знизити процентні ставки за кредитами;
- активізувати співпрацю з іноземними фінансовими інститутами, що фінансують малий та мікробізнес за спеціальними програмами.

Розбудова мережі банківських установ необхідна у зв'язку з тим, що, банки які функціонують сьогодні на депресивних територіях, не приділяють належної уваги суб'єктам господарювання, які функціонують, оскільки часто не розуміють специфіки господарювання в умовах високого ризику. Це приводить до зростання трансакційних витрат на оформлення кредиту, неспроможністю більшості господарюючих суб'єктів нести фінансове навантаження щодо сплати відсотків за кредитами та великим кредитним ризиком. Слушним є висновок про необхідність стимулювання розвитку банківських інституцій, які б мали мережу своїх представництв на депресивних територіях і були зорієнтовані насамперед на кредитування та обслуговування малого та мікробізнесу, суб'єкти якого, в свою чергу, повинні бути надійними і платоспроможними, з одного боку, а з іншого — функціонувати в пріоритетних сферах економіки кожної таксономічної одиниці, що виступають у ролі «точок економічного зростання». Відсутність цілісної системи банківських інституцій являється однією з головних причин нерозвинутості кредитування фізичних осіб — підприємців, які сьогодні формують підприємницький потенціал на депресивних територіях [2]. Обсяг кредитів, наданих фізичним особам, в разі менший від обсягу кредитів, наданих суб'єктам господарювання — юридичним особам [3].

Проблемною не лише депресивних територій, а й загалом підприємницького сектору є те, що в Україні більшість банків зареєстровано в місті Києві, відповідно рішення щодо надання кредиту приймають центральні офіси, що потребує великого часового лага, що є неприпустимим для сезонних суб'єктів підприємницької діяльності, коли вони потребують грошей миттєво: мова йде, насамперед, про сільськогосподарських виробників, коли невжиття відповідних заходів може призвести до втрат врожаю, його загнивання, нищення запасів, падіж худоби тощо.

Оскільки великі банківські установи не приділяють належну увагу підприємництву в сільській місцевості, виникає необхідність стимулювати створення невеликих кооперативних банків для кредитування фізичних осіб підприємців. Для вирішення окреслених проблем вкрай важливим є зміна функціональних параметрів діяльності мережі таких невеликих банків, де основна увага зосереджується на пристосуванні менеджменту та маркетингу їх діяльності до специфіки функціонування малих підприємницьких структур на депресивних територіях. Для цього слід також привести у відповідність і банківські послуги та обсяги фінансових продуктів, що необхідні для ведення бізнесу на зазначених територіях [3]. У цьому плані дуже важливим моментом є спрощення процедури прийняття, розгляду та оформлення кредитних заявок. Особливої уваги потребує проблема розширення діапазону інформаційного забезпечення діяльності малих підприємств у площині мінімізації можливих ризиків, їх страхування тощо.

Існування розвинутої мережі кооперативних банків на депресивних територіях дозволить максимально індивідуалізувати роботу з клієнтами та зробить більш доступними банківські ресурси для суб'єктів господарювання. Саме цим можна пояснити їх поширення у багатьох європейських країнах [4]. Наприклад, у Польщі кооперативні банки відіграють важливу роль у фінансуванні сільських територій і сільського господарства — через ці установи держава надає пільгові кредити для сільського господарства та здійснює виплати фермерам з фондів ЄС та національного бюджету [5].

Не перебільшуючи ролі банків у стимулюванні розвитку малого та мікробізнесу, необхідно зазначити, що для більшості розвинених країн з ринковою економікою основним інститутом, що здатен істотно вплинути на зазначений сектор економіки, є держава. Практика показує, що за рахунок банківської та парабанківської систем неможливо вирішити всі проблеми щодо кредитування підприємницької діяльності як в довго-, так і в короткостроковій перспективі. Через місцеві банки реалізуються програми сприяння

розвитку підприємництва, де держава виступає одним із основних суб'єктів фінансування цих програм і за рахунок неї покривається частина кредитних ставок по наданим позичковим коштам та сум кредитів для суб'єктів підприємницької діяльності.

Висновок. Отже, для реалізації підприємницького потенціалу населення що проживає на депресивних територіях, підтримки діючих підприємницьких

структур необхідно створити дієву фінансову мережу, яка б включала взаємодію банківських установ та небанківського фінансового сектора, кредитних спілок, страхових фондів, лізингу, венчурних компаній. Це дало б змогу залучити до ведення власної справи широке коло населення, підприємців, підприємницьких структур та сприятиме покращенню соціально-економічного становища жителів депресивних територій.

Література

1. Регулювання трудовіграційних процесів в транскордонному регіоні: монографія / М.І. Пітюлич, В.В. Гоблик, Т.Д. Щербан [та ін.]; за заг. ред. М.І. Пітюлича. — Мукачево: Вид-во МДУ, 2015. — 148 с.
2. Безус А.М. Розвиток підприємств малого бізнесу в Україні / А.М. Безус, К.В. Шафранова // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. — Серія: Економічні науки. — 2016. — № 3. — С. 14.
3. Ковалюк Б.І. Фінансово-кредитні інструменти стимулювання розвитку малого підприємництва [Електронний ресурс] / Б.І. Ковалюк. — 2014. — Режим доступу: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvnaekonomika&s=eng&z=3344>.
4. Токар Я.І. «Международный опыт регулирования рынков труда» / Я.І. Токар, В.В. Гоблик // Международный научный журнал: сборник научных статей, Киев, 2016. С. 125–128. № 11 том 2.
5. Банківська система Республіки Польща [Електронний ресурс] / Незалежна асоціація банків України. — Режим доступу: www.nabu.com.ua/ukr/

References

1. Rehuliuvannya trudomihratsiinykh protsesiv v transkordonnomu rehioni: monohrafiia / M.I. Pitiulych, V.V. Hoblyk, T.D. Shcherban [ta in.]; za zah. red. M. I. Pitiulycha. — Mukachevo: Vyd-vo MDU, 2015. — 148 s.
2. Bezus A. M. Rozvytok pidpriemstv maloho biznesu v Ukraini / A. M. Bezus, K. V. Shafranova // Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu tekhnolohii ta dyzainu. — Serii: Ekonomichni nauky. — 2016. — # 3. — S. 14.
3. Kovaliuk B. I. Finansovo-kredytne instrumenty stymuliuvannya rozvytku maloho pidpriemnytstva [Elektronnyi resurs] / B. I. Kovaliuk. — 2014. — Rezhym dostupu: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvnaekonomika&s=eng&z=3344>.
4. Tokar Ya. I. «Mezhdunarodnyi opyt rehulyrovaniya rynkov truda» / Ya. I. Tokar, V. V. Hoblyk // Mezhdunarodnyi nauchnyi zhurnal: sbornik nauchnykh statei, Kyev, 2016. S. 125–128. #11 tom 2.
5. Bankivska systema Respubliki Polshcha [Elektronnyi resurs] / Nezalezhna asotsiatsiia bankiv Ukrainy. — Rezhym dostupu: www.nabu.com.ua/ukr/

Suwan-achariya Chinasak
doctor of economics, associate professor
Thaksin University
Latae Kalasom
Independent Researcher

SIZE AND THE REDUCTION OF TRANSACTION COSTS ON EDUCATIONAL MEASURES

Summary. *The objective of this article was aimed to examine the size of transaction costs on educational measures in the dropped and repeating courses, and to find out ways to reduce the transaction costs on educational measures. The results showed that transaction costs on educational measures for each course varied depending on the rules and teaching and learning technologies as well as the student performance evaluation measures. In reducing the measuring transaction costs of education, the finding showed that self-practicing and self-learning by information technology. Therefore, the determination of measurable standards or tangible identification of students' access to data and the identification of clear roles between lecturers and learners can be validated in measurement and course practices can be identified.*

Key words: *transaction costs on educational measures, lack of information, Measures at reasonable expenditure.*

Posing problems

Dropping course problems in the undergraduate students have involved the appropriate human resource management. This matter is considered critical to human resources investment. In spite of the suitable learning management and transmission, dropping courses, on one hand, represents a problem of the shortcomings of selection system implemented by the educational institutions [1]. However, on the other hand, it represents a problem of measurements or criteria that the learners are restricted to accessing data or measuring methods required by the institutions' standards or instructors. Consistent with the explanation, citing that an exchange of goods and services and the accurate estimation in goods and services need to be executed in the way that may result in the measurement cost and appropriate measurement techniques that may prevent mistakes, but reassure the accuracy of measurement costs [2, p. 67].

The problems regarding the measurements of labor resources preparation quality in the education market have stemmed from preparation of the learners on one hand, and a lack of data and clarity in the measures implemented, leading to the repetition of the students, on the other hand. In fact, repeating courses is a problem that must be addressed. Over the past years, repeating courses may provide technical perspectives and assistance rather than

developing a paradigm in the viewpoint of the interpretation that self-directed learning is defined in learning activity process to acquire new academic information and a response to educational attainment [8], role of rules and terms in the courses that contribute to the determination of the measurement costs.

The objective of this article was aimed to examine the size of transaction costs on educational measures in the dropped and repeating courses, and to find out ways to reduce the transaction costs on educational measures.

Research and publications analysis

The transaction cost on the educational measures represents an additional cost to materials and ethical resources that must be borne in the transactions by the participants. Because of data imbalance and opportunistic behavior, adaption plans and the investigation of the obligations in each subject are required [5, p. 89–102]. Kapelyushnikov [3] considers the quality of education management tool as transaction cost, a necessary resource for adaptation plan and control in the implementation of individual obligations in the process of alienation and the acquisition of rights and freedoms, transparency policy and easy access to data. At the university level, the in-house transaction cost involves the educational service while the preparation of labor skills and human resources

in the economic activities of the university represents the education market wholly. The given behaviors of participants in the economic activities over such educational market include rules, practices and environment [10, p. 60] through buyer and seller relationship and market mechanism, determining the timeframe, quality and quantity of services provided by the educational institutions, and personal needs. To reduce the limits of opportunism in the measurement cost, it is imperative to create incentives for compliance with contractual obligations and in compliance with the customer interests [9].

The specificity of the authorized access to data becomes an educational transaction cost (disclosure, negotiation, measurement, scoring, verification, and protection of opportunistic costs, etc.). However, a bit of the investigation of the educational transaction costs on subjects has been evidenced, because the most of the interest have been paid to whole study rather than the university level and clients. The academic service transaction provides insight that data has been relied on [4, p.140–141]. In practice, data is determined by imperfection, quality, speed, and thoroughness. However, it was proven that no approaches have been applied to the education to address the courses repeating on Measurement Cost. With the ineffective measurement, the education market may disappear. Measurement costs are directly correlated with the exchange support of the education market [6]. Regarding the measurement cost on dropping courses, the following dimensions are taken into consideration, a lack of examples in solving problems, unclear known answers, contacting with teammates for answering questions, consulting the instructors, points added by the instructors, the instructors guide the exams in advance, the instructors assign the same tests repeatedly, self-searching by

learners, non-traditional content appearing on the exam test, different lectures provided individually by the instructors.

Main content presentation

The investigation of dropping courses of the undergraduate students during the year 2009–2015 on Laws for Economists (60 persons), Evolutionary Concept in Economics (87 persons), Basic Econometrics (32 persons), Microeconomics 2 (101 persons), it found that the transaction cost of educational measures on individual subjects varied obviously. Basic Econometrics demonstrated the highest transaction cost in term of time lost, representing 6,825 minutes or 113.75 hours per person, followed by Laws for Economists, (939.08 minutes or 15.65 hours per person), Microeconomics 2 (873 minutes or 14.55 hours per person) and Evolutionary Concept in Economics (156 minutes economics or 2.6 hours per person). In terms of money lost, Basic Econometrics, representing 1,216 Baht per capita, Microeconomics 2 (640 Baht per capita), Laws for Economists (95 Baht per capita), Evolutionary Concept in Economics (80 Baht per capita).

Mainstream transaction costs of measurements incurred in the instructional process of the instructors and learners include the students undergoing the problems, contacting with teammates for answering the questions, answering the questions, unclear known answers, different lectures provided individually by the instructors, a lack of examples in solving problems, self-searching by learners on Laws for Economists and Evolutionary Concept in Economics. In addition, the exact measurements, answering the questions, clear known answers, a presence of the examples in solving problems, and answering the exams questions demonstrated the lower level of transaction

Table 1

Reduction of transaction costs on educational measures

Elements of transaction costs on educational measures	Measures at reasonable expenditure	Performance Type
Self-searching by learners, contacting with teammates, answering the questions	Implement transparency policy and easy access to data, answering to exam questions and answering to exercises, production of online course manuals	Admonition of opportunistic behavior and unethical conduct Cost savings in searching, protecting the interests of learners
The instructors guide the exams in advance, the instructors assign the same tests repeatedly, lack of examples in solving problems, unclear known answers, different lecture provided individually by the instructors.	Recording of content of lectures in the online media Answering questions online and CCTV installation	Awarding for annual performance appraisal on performance and determination of the quality of the content of the lessons on performance, partaken by the students in reducing the transaction cost on measurement
Content of non-traditional lecture appearing in the exams, points added by the instructors	Retro-investigation of exams and answering questions online for each subjects, online scores reporting at post-paper examination	Good practice in setting exam questions, cost savings in measurement, and protecting the interests of learners.

Sources [7, p. 98]

cost as compared to that on Basic Econometrics and Microeconomics 2 in which the aforesaid were not met.

On the respective basis, the transaction cost on educational measures could reduce by a minimum of approximately 4.5%, and a maximum of 11%, of the total time lost, and the transaction costs in monetary value reduced by a minimum of 0.8% and a maximum of 1.5% of all money lost on Laws for Economists. The transaction cost on educational measures reduced by a minimum 0.5%, minimal and a maximum of 1.5% of total time lost, and the transaction costs on educational measures in monetary value reduced by a minimum of 1.5% and a maximum of 2% of all money lost on Evolutionary Concept in Economics

Conclusion and future works

The size of the transaction costs on educational measures has been relied on the designed course evaluation, with emphasis on self-directed learning at the appropriate size of the time budget of the courses. Therefore, the de-

termination of measurable standards or tangible identification of students' access to data and the identification of clear roles between lecturers and learners can be validated in measurement and course practices can be identified. The asymmetry of the course information can be reduced, leading to the reduced cost in student coordination. The future research should concentrate the cost of opportunistic behavior of the lecturers, measuring methods and e-examination that would meet the student's self-learning goals, the clearly-defined role of the learners and the instructors, the development of new measurement variables that provide more accuracy in determining the working environments of the learners and the instructors.

Acknowledgments

Thank the Institute of Research and Development Thaksin University's research funds under the annual budget strategies 2015 for sponsorship to this research project.

References

1. Cheung, S. A. Theory of Price Control / Journal of Law and Economics. — 1974. — № (17). — С. 53–71.
2. Gruzdev, I.A., Gorbunova E. V. & dr. Student screening In Russian universities: To the problem / Education issues. — 2013 — № (3). — С. 67–81.
3. Kapelyushnikov, R. I. Category of transaction costs. How it is done: financial, social and information technologies: Sat. Sci. Tr. M. — 1994. — № 23. — С. 32–49.
4. Kramin, T. V. Transactional costs management in the system of company cost management / Economics. — 2007. — № 31 — С. 140–146.
5. Malahov, S. (1996) Some aspects of the theory of Non Perfect competitive equilibrium (two- Factorial model of transaction costs) / Issues of economics. — 1996. — № 10. — С. 89–102.
6. McManus, J. C. (1975) The Cost of Alternative Economic Organizations / Canadian Journal of Economics, VIII. — 1975. — № 8 — С. 334–350.
7. Suwan-achariya C., Latae K. (2017) Reducing transaction cost of learning economics by Information Technology. Songkhla: TSU. — 2017. — 178 c.
8. Vasyagina, O. M. Transactional costs in the management of quality of education in higher education. Economics and modern management: theory and practice / coll. Art. By mater. XXIV Intern. Scientific-practical. Conf. — Novosibirsk: Sibak. — 2013. — С.137–140.
9. Williamson, O. (1993) Behavioral Prerequisites of Modern Economic Analysis / THESIS: Theory and History of Economic and Social Institutions and Systems. — 1993. — № 3 — С. 39–49.
10. Zhiltsov, E., Zuev, V., Kolosova, R. The commercialization of higher education in Russia / Bulletin of the Moscow State University. Ser. Economy. — 1993. — № 6 — С. 59–66.

Богдан Наталія Миколаївна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри Туризму і готельного господарства
Харківський національний університет імені О. М. Бекетова*

Богдан Наталия Николаевна

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры Туризма и гостиничного хозяйства
Харьковский национальный университет имени О. Н. Бекетова*

Bogdan Nataliia

*Ph.D. (Economics), Associate Professor
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

ДЕТЕРМІНАНТИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: БАЛАНС ІНТЕРЕСІВ

ДЕТЕРМИНАНТЫ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ: БАЛАНС ИНТЕРЕСОВ

DETERMINANTS OF REGIONAL DEVELOPMENT: BALANCE OF INTERESTS

Анотація. В статті досліджується проблематика створення балансу інтересів суб'єктів на усіх рівнях регіональної економіки. Доведено, що запорукою успішного регіонального розвитку є створення та підтримка таких умов господарювання, за якими дотримується баланс інтересів усіх суб'єктів економіки регіону. Визначено економічні інтереси на рівнях «регіон-галузь», «регіон-підприємство». Запропоновано показники, що визначають економічні інтереси регіону та характеризують усі сторони діяльності регіональної економіки. Запропоновано порядок розробки критеріїв, що оцінюють рівень балансу інтересів на основі дотримання принципів повнішої характеристики досліджуваної системи та динаміки її змін, тобто урахування фактору часу. Встановлено, що детальна розробка критеріїв оцінювання балансу інтересів та алгоритм їх розрахунку необхідні для вирішення проблемних питань щодо регіонального та галузевого розвитку та потребують подальших наукових досліджень.

Ключові слова: регіональний розвиток, економічні інтереси, баланс інтересів, узгодження інтересів, критерії оцінювання.

Аннотация. В статье исследуется проблематика создания баланса интересов субъектов на всех уровнях региональной экономики. Доказано, что залогом успешного регионального развития является создание и поддержка таких условий хозяйствования, при которых соблюдается баланс интересов всех субъектов экономики региона. Определены экономические интересы на уровнях «регион-отрасль», «регион-предприятие». Предложены показатели, определяющие экономические интересы региона и характеризующие все стороны деятельности региональной экономики. Предложен порядок разработки критериев, оценивающих уровень баланса интересов на основе соблюдения принципов полной характеристики исследуемой системы и динамики ее изменения, то есть учета фактора времени. Установлено, что детальная разработка критериев оценки баланса интересов и алгоритм их расчета необходимы для решения проблемных вопросов регионального и отраслевого развития и требуют дальнейших научных исследований.

Ключевые слова: региональное развитие, экономические интересы, баланс интересов, согласование интересов, критерии оценки.

Summary. The article deals with the problem of creating a balance of interests of subjects at all levels of the regional economy. It is proved that the key to successful regional development is the creation and maintenance of such economic conditions, which holds the balance of interests of all subjects of the region's economy. Economic interests at the levels «region-branch», «region-enterprise» are determined. The indicators, which determine the economic interests of the region and characterize all aspects of the regional economy, are proposed. The order of elaboration of criteria that evaluates the level of balance of interests is developed on the basis of adherence to the principles of a more complete description of the investigated system and the dynamics of its changes, that is, taking into account the factor of time. It was established that detailed elaboration of the criteria for estimating the balance of interests and the algorithm of their calculation is necessary for solving the problem issues related to regional and branch development and requires further research.

Key words: regional development, economic interests, balance of interests, coordination of interests, evaluation criteria.

Постановка проблеми. У сучасних умовах активного розвитку процесів регіоналізації особлива увага приділяється проблемам територіального і регіонального розвитку. Ефективність економіки регіону залежить від рівня розвитку та ефективності соціально-економічних процесів усіх галузей та окремих суб'єктів, що її утворюють. У свою чергу, на розвиток економіки регіону чинить вплив рівень та динаміка розвитку окремих підприємств-суб'єктів та галузей регіональної економіки. В процесі розвитку відбувається взаємодія та зіткнення інтересів суб'єктів на різних рівнях. Проблеми пошуку шляхів узгодження економічних інтересів суб'єктів регіональної економіки та визначення балансу між ними досліджуються у багатьох наукових працях. Але на сьогодні ця проблематика залишається недостатньо розробленою, що не дозволяє дійти визначених висновків щодо механізму утворення балансу економічних інтересів між суб'єктами на різних рівнях регіональної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку регіонів знайшли своє відображення в працях закордонних і вітчизняних економістів, зокрема: Амоши О. І. [1], Бланка І. А. [2], Бубенка П. Т., Варналія З. С. [3], Геєця В. М. [4], Гриньової В. М., Данилишина Б. М. [5,6], Дацишина М. Б. [7], Долішнього М. І. [8], Недашківського М. М. [9], Пересади А. А. [10], Побурка Я. О. [11], Чумаченка М. Г., та багатьох інших науковців.

Теоретичні основи дослідження сутності та природи економічних інтересів було розроблено такими видатними вченими, як Л. Абалкін [12], Г. Гегель [13, с. 27], К. Гельвецій [14, с. 34], Ф. Енгельс [15, с. 148], К. Маркс [15, с. 148], Д. Рікардо, А. Сміт та іншими.

Розвиток і вплив факторів виробництва визначається економічними інтересами, їх орієнтацією й рівнем значимості в багатоплановому процесі господарської діяльності. Так, академік Л. І. Абалкін відзначає: «Недостатнє дослідження механізму використання економічних законів значною мірою пов'язане з недооцінкою економічною наукою проблеми інтересів. Наші знання про них не проникають далі повсякденних вистав, нам не відомі повною мірою ні їх структура, ні їх співвідпорядкованість» [12, с. 192].

Взаємодія інтересів виступає рушійною пружиною соціально-економічного розвитку. «Найближчий погляд на історію, — писав Ф. Гегель, — переконує нас в тому, що дії людей виникають з їх потреб, пристрастей, їх інтересів...» [13, с. 27].

В наукових працях термін «розвиток» вживається в різних значеннях: економічний розвиток, соціально-економічний розвиток, розвиток економіки, регіону, міста [1, 3, 4]. При цьому, розвиток визначається як прогресивна зміна буд-якого характеру, насамперед,

в економіці. Зміна може бути кількісною і призводити до економічного зростання, або якісною, тобто, такою, що забезпечує структурні зміни або набуття нових характеристик [4–7].

Аналіз та узагальнення наукових праць дозволили зробити висновок про необхідність подальшого дослідження щодо визначення впливу окремих суб'єктів на розвиток регіону та пошуку шляхів утворення балансу інтересів в процесі регіонального розвитку.

Формулювання цілі статті (постанова завдання). Процес розвитку має позитивну динаміку тільки за умови узгодження інтересів усіх його елементів чи учасників. Саме баланс інтересів суб'єктів регіональної економіки є запорукою успішного розвитку регіону. Підходи до створення механізму балансу інтересів та методи оцінки цього балансу на сьогодні недостатньо досліджені. Це обумовило вибір мети та завдань даного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Можна затверджувати, що сьогодні проблема пошуку консенсусу, балансу інтересів, виходить на якісно більш високий рівень. У всій повноті постає питання практичного використання знань, пов'язаних із природою економічних інтересів і їх впливом на суспільне виробництво в реальній господарській діяльності з метою підвищення її ефективності. У зв'язку із цим особливу актуальність набувають питання, пов'язані з необхідністю вимірювання погодженості економічних інтересів, їх впливу на процеси, що відбуваються в господарській системі.

Економічні інтереси — рушійна сила соціально-економічного розвитку. Економічний інтерес — це реальний, зумовлений відносинами власності та принципом економічної вигоди мотив і стимул соціальних дій щодо задоволення динамічних систем індивідуальних потреб. У кожному економічному відношенні — між підприємцями і виробниками, між виробниками і споживачами, державою і недержавним сектором економіки (бізнесом), партнерами, у відносинах між індивідами — мають місце елементи боротьби і співробітництва.

Регіон, що є суб'єктом економічних відносин, носієм особливих економічних інтересів, а не тільки об'єктом зосередження природних ресурсів, населення, виробництва і споживання товарів, сфери обслуговування, в сучасних регіональних дослідженнях трактується як поліфункціональна і багатоаспектна система. Функціонування регіональної економіки визначається впливом на її макrorівневу структуру з одного боку і мікрорівневу — з іншого. Вплив величезної кількості внутрішніх і зовнішніх факторів визначає особливості функціонування регіональної системи, її економічні інтереси, які реалізуються в процесі розвитку регі-

ону. Для стимулювання розвитку регіонів питання ефективної реалізації їх економічних інтересів має величезне значення, тому що для розробки програм з планування та регулювання процесів регіонального розвитку необхідно враховувати і моделювати узгодження інтересів на різних рівнях господарювання.

Економічні інтереси регіону, які висловлюють його потреби, є дієвим стимулятором регіонального відтворення, яке нерозривно з процесом регіонального розвитку (см. рис. 1). [5]

Якщо розглянути зріз системи економічних інтересів на місцевому рівні, перш за все необхідно відзначити, що навіть поверхневий погляд на переплетення групових економічних інтересів в місцевому масштабі дає вельми складну і суперечливу картину. Це пояснюється перш за все тим, що економічні процеси не відокремлені від проблем організації інститутів державної влади, принципів їх формування. Спроба аналізу взаємодії групових місцевих інтересів вимагає виділення носіїв цих інтересів — суб'єктів дослідження. Єдиної точки зору у економістів, що досліджують цю проблему, немає. Аналіз наукових праць з даного питання дозволяє розділити існуючі підходи до проблеми за наступним критерієм — суб'єкт управління залежить від суб'єкта власності, що представляє його інтереси:

- суб'єктами місцевих економічних інтересів виступають саме місто і його місцеві території;
- як суб'єктів місцевих економічних інтересів слід розглядати території, галузевий зріз промисловості і саме місто;
- суб'єктами місцевих економічних інтересів виступають місто і його промислова інфраструктура.

Носієм економічних інтересів міста виступає його громада через адміністрацію. Економічні інтереси міста концентруються в політиці, що проводиться адміністрацією на підвідомчій їй території. Відповідно до ділення інтересів на зовнішні і внутрішні економічну політику адміністрації можна розділити з достатнім ступенем умовності на зовнішній і внутрішній. З одного боку, політика адміністрації повинна спиратися на потреби і запити населення, з іншою — створювати умови для ефективного функціонування економіки, а з третьою — проводити політику центру в місті.

Таким чином, погоджувати інтереси навіть усередині суб'єкта (носія інтересів) представляється вельми проблематичним. Але це з погляду об'єктивних умов функціонування адміністрації. Якщо ж врахувати суб'єктивні чинники, такі як соціально-політична обстановка в місті, рівень життя населення, інтереси чиновництва, то проблема постає у всій її повноті. Принаймні можна стверджувати, що зовнішні і внутрішні інтереси навіть одного суб'єкта розузгоджені. Таке положення можна вважати нормою, оскільки не існує і не може існувати органічного збігу інтересів регіонального розвитку і загальнодержавних інтересів. Тут завжди існують суперечності, але тільки наявність суперечностей є першопричиною розвитку будь-якої системи.

Якщо говорити про окремі галузі, то тут також існують суперечності в інтересах, але вони не є постійними. Їх інтереси виявляються в найбільш узгодженій формі і в більшій частині співпадають з інтересами міста, коли йдеться про зростання доходів працівників, про отримання в користування ресурсів, наприклад субсидій з центру. Це практично єдиний приклад досить органічного збігу інтересів даної зв'язки «місто — галузь». Після отримання субсидій інтереси суб'єктів змінюються, стають в деяких випадках протилежними. Тут галузі перестають бути єдиним цілим, кожна зацікавлена в більшій частці одержаного. Тобто, у кожної галузі свій інтерес. Якщо говорити строгіше про узгодження інтересів в цьому аспекті — узгодження може бути реалізовано лише за яким-небудь критерієм. Це питання само по собі вельми складне і не має досить простого рішення, оскільки групові економічні інтереси міняються не тільки в просторі, але і в часі, отже, критерій повинен бути побудований не за принципом «добре — погано», а мати динамічну природу. Повертаючись до інтересів адміністрації міста, необхідно відзначити наявність так званих «власних» економічних інтересів. Бюрократична машина влади володіє властивістю відтворювати себе, працювати перш за все для досягнення своїх інтересів, але все-таки ці інтереси мають підлеглий характер, що надає лише деякий вплив на співвідношення групових регіональних економічних інтересів. Механізм реалізації інтересів в зв'язці «місто — галузь» відбувається через

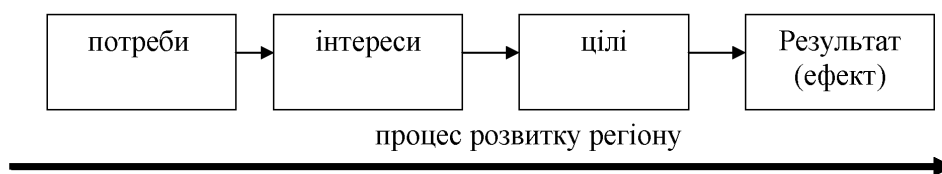

Рис. 1. Стимулювання процесу розвитку регіону
Розроблено автором

лобіювання галузями інтересів регіону в центрі. Як об'єкти лобіювання виступають, як правило, грошова, бюджетна, податкова політика і зовнішньоекономічне регулювання. Напрямок групових економічних інтересів не є постійним і може змінюватися від практично повного збігу до різноспрямованості.

До економічних інтересів регіону необхідно включити такі показники:

- обсяг надходжень у місцевий бюджет;
- обсяг інвестицій в регіон;
- обсяг сукупного доходу підприємств регіону;
- рівень безробіття в регіоні;
- рівень доходів та витрат населення та ін.

Однак, як було зазначено вище, інтереси регіону від максимізації отримання надходжень у місцевий бюджет перетинається із інтересами окремих суб'єктів мінімізувати ці надходження. Це можна узгодити за рахунок ретельного збалансування процесів інвестування та удосконалення податкового механізму.

Ситуація складається досить простою, коли два вектори господарських інтересів розглядаються в просторі двох корисних результатів. Реальна картина набагато складніша. Кількість можливих корисних результатів може досягати декількох десятків, кількість господарських інтересів пропорційно числу власників господарської системи або принаймні числу осіб, що мають право ухвалювати управлінські рішення, пов'язані з функціонуванням господарської системи. Проаналізувати всі можливі варіанти, які можуть виникнути, теоретично і практично нереально. Отже, необхідно знайти такий підхід, який дозволив би зняти більшість вказаних проблем, але проте відповів би на питання про ступінь балансу інтересів.

Для того, щоб правильно оцінити баланс інтересів суб'єктів регіональної економіки на різних рівнях, необхідно здійснити коректну розробку критеріїв оцінки. Чим більш ємними й загальними будуть ці критерії, тем менше буде залежність оцінки від рівня аналізованої системи, її структури й циклу функціонування, але тем і складніше знайти вимірник ефективності.

Якщо намагатися в якості критерію ухвалювати який-небудь один показник, що нехай навіть досить ємко характеризує успішність господарської діяльності, то проблеми не зникають. З одного боку, деякі показники можна розрахувати різними способами, з іншого боку — затверджувати, що поодинокі показники досить повно характеризують процеси, що відбуваються в господарській системі, було б необачно. Жоден вартісний або натуральний показник результатів господарської діяльності на рівні галузі чи міста не може претендувати на роль вичерпного критерію оцінки. Спроба сформулювати критерій з декількох показників приводить до зростання складності такого критерію

при одночасному зниженні його інформативності. Серйозна небезпека полягає в тому, що не завжди є впевненість в єдиноспрямованості критеріїв і їх значеннєвої порівнянності. Але, на наш погляд, не можна ухвалювати й діаметрально протилежну позицію.

У деяких випадках оцінювати намагаються так званим «згорнутим» критерієм, що мають у своїй основі кілька показників, з якими проводяться різні арифметичні маніпуляції. Як приклад можна привести всілякі індекси, використовувані в статистику (агрегатні, гармонійні й ін.). Не можна затверджувати, що «згорнутий» критерій не відбиває оцінку діяльності суб'єкта. Питання в тому, як точно він її відбиває й що він взагалі відбиває. Не можна забувати, що згортання показників у деяких випадках надає підсумковій оцінці інша якість внаслідок вичленовування частини структури досліджуваної системи, яка може й не мати властивості, властиві цілісній системі. Тут виникає вже згадувана ситуація «критерій оцінки критерію» з усіма притаманними їй проблемами.

На думку автора, певним кроком до дозволу позначених проблем може бути підхід до формування критерію виходячи з очевидного припущення, що будь-який процес не існує поза часом. Розвиток процесу відбувається також у часі. Слід мати у виді, що час тут розуміється не в загальноприйнятій виставі, а в його економічному аспекті — у тому, що ми називаємо економічним часом і виходимо із припущення, що кожна господарська система функціонує у своєму власному часі [15].

Геометрична інтерпретація оцінки узгодженості інтересів показана на рис. 2.

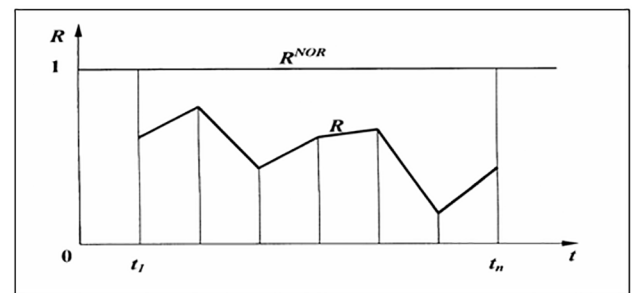

Рис. 2. Геометрична інтерпретація балансу економічних інтересів

Розроблено автором на основі [19]

Ділянка, обмежена по R^{NOR} в інтервалі часу $[t_p, t_n]$ відображає ситуацію, коли у будь-який момент часу функціонування господарської системи забезпечує повне узгодження економічних інтересів. Ділянка, обмежена по R в інтервалі часу $[t_p, t_n]$ відображає реальний рівень узгодженості інтересів. Величину цього рівня можна оцінити співвідношенням площ другої

і першої ділянок. З урахуванням того, що $R^{NOR}=1$, пропонується наступна проста формула:

$$L = \frac{0,5 \cdot (R_1 + R_n) + \sum_{i=2}^{n-1} R_i}{P - 1},$$

де P — число періодів часу.

Чим краще узгоджені інтереси, тим більше значення матиме L (максимум $L = 1$, мінімум $L = 0$). Якість пропонованої оцінки залежить від трьох моментів:

- вибір критерію оцінки. Критерій повинен ґрунтуватися на об'єктивних законах розвитку, відобразити тенденцію, характерну для сучасного етапу, з урахуванням його специфіки і особливостей. З урахуванням достатньої універсальності пропонованого методу критеріїв в загальному випадку може бути декілька. Це залежить від цілей, які ставляться;
- визначення набору показників, по яких передбачається аналізувати функціонування господарської системи на предмет узгодженості економічних інтересів. Неодмінна вимога до цих показників — їх первинність, тобто в наборі не повинно бути показників похідних, витікаючих один з іншого. Склад показників визначається, з одного боку, так, щоб повніше охарактеризувати досліджувану систему, з іншою — слід враховувати ту обставину, що кожен додатковий показник буде істотно ускладнювати аналіз;
- формування нормативу, тобто такого порядку руху набору показників господарської діяльності, який

би забезпечував якнайповніше узгодження інтересів за прийнятим критерієм.

Таким чином, оцінку ступеню збалансованості економічних інтересів необхідно визначати на основі розробки системи показників і критеріїв, що характеризують не тільки поточний стан а й динаміку та перспективи їх розвитку. Тільки з урахуванням таких критеріїв можливо створити дієвий та ефективний механізм балансу інтересів, що буде спрямований на взаємний позитивний вплив в процесі розвитку регіону.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

За результатами проведеного дослідження встановлено, що запорукою успішного регіонального розвитку є створення та підтримка таких умов господарювання, за якими дотримується баланс інтересів усіх суб'єктів економіки регіону. Визначено економічні інтереси на рівнях «регіон-галузь», «регіон-підприємство». Запропоновано показники, що визначають економічні інтереси регіону та порядок розробки критеріїв, що їх оцінюють, на основі дотримання принципів повнішої характеристики досліджуваної системи та динаміки її змін, тобто урахування фактору часу. Детальна розробка критеріїв оцінювання балансу інтересів та алгоритм їх розрахунку потребує подальших наукових досліджень. Вирішення цієї наукової проблеми дозволить значно підвищити ефективність планування, розробки та обґрунтування програм регіонального та галузевого розвитку.

Література

1. Амоша О. Удосконалення економічного механізму супроводу програми науково-технічного розвитку / О. Амоша // Економіст. — 2001. — № 12. — 29 с.
2. Бубенко П. Т. Інституційна динаміка просторової організації економічного розвитку: Монографія / П. Т. Бубенко. — Х.: ХНАМГ. — 2008. — 295 с.
3. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія / Варналій З. С., Мокій А. І., Новікова О. Ф., Романюк С. А., Чужиков В. І., Мазур І. І., Мітряєва С. І., Нижник О. М., Павлюк А. П., Шаульська Л. В., Шевченко О. В., Биркович В. І., Жук В. І., Калашніков Є. О. — К.: Знання України. — 2005. — 498 с.
4. Гець В. М. Інновативно-інноваційний шлях розвитку — модернізаційний проект розвитку української економіки і суспільства XXI століття / В. М. Гець // Банківська справа. — 2002. — № 4. — с. 3–32.
5. Данилишин Б., Пилипів В. Формування цілісної господарської системи: соціолого-економічні аспекти / Б. Данилишин, В. Пилипів // Вісник НАН України. — 2008. — № 7. — с. 3–11.
6. Новий регіоналізм / В. П. Семиноженко, Б. М. Данилишин. — К.: Наук. Думка. — 2005. — 160 с. — Бібліогр.: с. 133–137.
7. Дацишин М. Б. Тенденції розвитку інвестиційної політики в Україні та її оцінка на регіональному рівні: Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.10.01 / М. Б. Дацишин. — Львів: Інститут регіональних досліджень. — 2003. — с. 29.
8. Долішній М. І. Регіональна політика інвестиційно-інноваційного розвитку / М. І. Долішній // Зовнішньо-економічний кур'єр. — 2003. — № 1. — с. 16–19.
9. Недашківський М. М. Регіональні фактори реалізації інвестиційного процесу в Україні / М. М. Недашківський. — Державна податкова адміністрація України. Український фінансово-економічний інститут. — 1999. — с. 37.
10. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом / А. А. Пересада. — К.: Лібра. — 2002. — 472 с.

11. Побурко Я. О. Тенденції економічного поглинання господарських суб'єктів у промислових територіальних системах: Монографія / Я. О. Побурко, Я. Я. Пушак, Ю. Є. Ковний // наук. ред. С. О. Іщук. — Львів: НАН України. Ін-т регіональних досліджень. — 2008. — 97 с.
12. Абалкин Л. И. Политическая экономия и экономическая политика. / Л. И. Абалкин — М.: Мысль, 1989. — 490 с.
13. Гегель Г. Соч. / Г. Гегель. — М.: Мысль, 1990. — Т. 8. — 480 с.
14. Гельвеций К. А. Об уме. / К. А. Гельвеций. — М.: Соцэкгиз, 1988. — 376 с.
15. Маркс К., Энгельс Ф. Соч. — Т. 18 / К. Маркс, Ф. Энгельс. — 2-е изд. — М.: Издательство политической литературы, 1981. — 842 с.
16. Богдан Н. М. Детермінанти регіонального розвитку: узгодженість інтересів регіону та галузевих комплексів // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації», ЗНТУ, Запоріжжя. — 2017. — С. 50–53.
17. Богдан Н. М. Сogласованность экономических интересов субъектов туристского комплекса региона в контексте обеспечения регионального развития / Н. М. Богдан // Scientific and educational journal «The genesis of genius», Geneva, Switzerland August 1, 2014 # 2, с. 37–41.
18. <http://vtit.kuzstu.ru/books/shelf/book5/>

References

1. Amosha O. Udoskonalennja ekonomichnogo mekhanizmu suprovodu prohramy naukovo-tekhnichnogo rozvytku / O. Amosha // Ekonomist. — 2001. — # 12. — 29 s.
2. Bubenko P. T. Instytutyjna dynamika prostorovoji orghanizaciji ekonomichnogo rozvytku: Monoghrafija / P. T. Bubenko. — Kh.: KhNAMGh. — 2008. — 295 s.
3. Reghiony Ukrainy: problemy ta priorytety socialjno-ekonomichnogo rozvytku: Monoghrafija / Varnalij Z. S., Mokij A. I., Novikova O. F., Romanjuk S. A., Chuzhykov V. I., Mazur I. I., Mitrjajeva S. I., Nyzhnyk O. M., Pavljuk A. P., Shauljsjka L. V., Shevchenko O. V., Byrkovych V. I., Zhuk V. I., Kalashnikov Je. O. — K.: Znannya Ukrainy. — 2005. — 498 s.
4. Ghejecj V. M. Innovatyvno-innovacijnyj shljakh rozvytku — modernizacijnyj proekt rozvytku ukrajinskoji ekonomiky i suspilstva KhKhI stolittja / V. M. Ghejecj // Bankivsjka sprava. — 2002. — # 4. — s. 3–32.
5. Danylyshyn B., Pylypiv V. Formuvannja cilisnoji ghospodarskoji systemy: sociologho-ekonomichni aspekty / B. Danylyshyn, V. Pylypiv // Visnyk NAN Ukrainy. — 2008. — # 7. — s. 3–11.
6. Novyj reghionalizm / V. P. Semynozhenko, B. M. Danylyshyn. — K.: Nauk. Dumka. — 2005. — 160 s. — Bibliogr.: s. 133–137.
7. Dacyshyn M. B. Tendenciji rozvytku investycijnoji polityky v Ukraini ta jiji ocinka na reghionaljnomu rivni: Avtoreferat dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ekon. nauk: 08.10.01 / M. B. Dacyshyn. — Ljviv: Instytut reghionalnykh doslidzhenj. — 2003. — s. 29.
8. Dolishnij M. I. Reghionaljna polityka investycijno-innovacijnogo rozvytku / M. I. Dolishnij // Zovnishnjo-ekonomichnyj kur'jer. — 2003. — # 1. — s. 16–19.
9. Nedashkivskij M. M. Reghionaljni faktory realizaciji investycijnogo procesu v Ukraini / M. M. Nedashkivskij. — Derzhavna podatkova administracija Ukrainy. Ukrajinskij finansovo-ekonomichnyj instytut. — 1999. — s. 37.
10. Peresada A. A. Upravlinnja investycijnym procesom / A. A. Peresada. — K.: Libra. — 2002. — 472 s.
11. Poburko Ja. O. Tendenciji ekonomichnogo poghlynannja ghospodarskykh sub'jektiv u promyslovykh terytorialnykh systemakh: Monoghrafija / Ja. O. Poburko, Ja. Ja. Pushak, Ju. Je. Kovnyj // nauk. red. S. O. Ishhuk. — Ljviv: NAN Ukrainy. In-t reghionalnykh doslidzhenj. — 2008. — 97 s.
12. Abalkin L. I. Politicheskaya ekonomiya i ekonomicheskaya politika. / L. I. Abalkin — M.: Mysl, 1989. — 490 s.
13. Gegel G. Soch. / G. Gegel. — M.: Mysl, 1990. — Т. 8. — 480 s.
14. Gelvetsiy K. A. Ob уме. / K. A. Gelvetsiy. — M.: Sotsekgiz, 1988. — 376 s.
15. Marks K., Engels F. Soch. — Т. 18 / K. Marks, F. Engels. — 2-е изд. — М.: Izdatelstvo politicheskoy literatury, 1981. — 842 s.
16. Boghdan N. M. Determinanty reghionalnogo rozvytku: uzghodzhennistj interesiv reghionu ta ghaluzevykh kompleksiv // Materialy Mizhnarodnoji naukovo-praktychnoji konferenciji «Strategichni imperatyvy rozvytku turyzmu ta ekonomiky v umovakh ghlobalizaciji», ZNTU, Zaporizhzhja. — 2017. — S. 50–53.
17. Boghdan N. M. Soghlasovannostj ekonomicheskikh ynteresov sub'jektov turystskogho kompleksa reghyona v kontekste obespechenija reghyonalnogo razvytyja / N. M. Boghdan // Scientific and educational journal «The genesis of genius», Geneva, Switzerland August 1, 2014 # 2, s. 37–41.
18. <http://vtit.kuzstu.ru/books/shelf/book5/>

Лупак Руслан Любомирович
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки
Львівський торговельно-економічний університет

Лупак Руслан Любомирович
кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры экономики
Львовский торгово-экономический университет

Lupak Ruslan
Candidate of Economics Sciences, Associate Professor
Lviv University of Trade and Economics

ПРИОРИТЕТИ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ

ПРИОРИТЕТЫ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ В ЭКОНОМИКЕ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ РЕАЛИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ РЕГИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ ИМПОРТОЗАМЕЩЕНИЯ

PRIORITIES OF INSTITUTIONAL CHANGES IN ECONOMY OF UKRAINIAN IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTATION OF THE STATE REGIONAL POLICY OF IMPORT SUBSTITUTION

Анотація. Визначено інституціональні бар'єри, що не дозволяють в повній мірі вирішувати на регіональному рівні завдання щодо зниження імпортозалежності економіки України. Представлено наукові судження щодо концептуального розуміння важливості інституціональних змін в економічному середовищі. Проведено диференціацію регіонів України за часткою імпорту у внутрішньому споживанні та зроблено відповідні висновки про рівень їх імпортозалежності. Ідентифіковано пріоритетні напрями інституціональних змін, які повинні відбутися в регіонах України для ефективної реалізації державної політики імпортозаміщення, зокрема: удосконалення нормативно-методологічного базису регулювання регіональної політики імпортозаміщення за найбільш проблемними напрямками (посилення конкуренції, дотримання прав власності, захист інвестиційних інтересів); запровадження стратегічного просторово-територіального програмування політики імпортозаміщення; поліпшення інституціонально-організаційних засад регуляторного порядку реалізації регіональної політики імпортозаміщення; посилення нормативно-правових засад протидії тінізації внутрішньорегіональних економічних відносин; сприяння розвитку регіональних контакт-центрів та площадок відповідальних за реалізацію політики імпортозаміщення.

Ключові слова: імпортозаміщення, регіон, державна політика, інституціональні зміни.

Аннотация. Определены институциональные барьеры, не позволяющие в полной мере решать на региональном уровне задачи по снижению импортозависимости экономики Украины. Представлены научные суждения относительно концептуального понимания важности институциональных изменений в экономической среде. Проведено дифференциацию регионов Украины по доле импорта во внутреннем потреблении и сделаны соответствующие выводы об уровне их импортозависимости. Идентифицированы приоритетные направления институциональных изменений, которые должны состояться в регионах Украины для эффективной реализации государственной политики импортозамещения, в частности: совершенствование нормативно-методологического базиса регулирования региональной политики импортозамещения по наиболее проблемным направлениям (усиление конкуренции, соблюдение прав собственности, защита инвестиционных интересов); внедрения стратегического пространственно-территориального программирования

политики импортозамещения; улучшения институционально-организационных основ регуляторного порядке реализации региональной политики импортозамещения; усиление нормативно-правовых основ противодействия тенезации внутрирегиональных экономических отношений; содействие развитию региональных контакт-центров и площадок ответственных за реализацию политики импортозамещения.

Ключевые слова: импортозамещения, регион, государственная политика, институциональные изменения.

Summary. Identified the institutional barriers that do not allow to solve on a regional level the problems of reducing the import dependence the economy of Ukrainian. The presented of scientific judgments on the conceptual understanding of the importance of institutional changes in the economic environment. The conduct of differentiation regions of Ukraine by the share of imports in the domestic consumption has been carried out and appropriate conclusions have been made as to the level of their import dependence. Identified the priority directions of institutional changes that should take place in the regions of Ukraine for effective implementation of the state policy of import substitution, in particular: improvement of the normative and methodological basis for the regulation of the regional policy of import substitution in the most problematic areas (strengthening competition, respecting property rights, protecting investment interests); introduction of strategic spatial-territorial programming of the import substitution policy; improvement of the institutional and organizational principles of the regulatory procedure for implementing the regional import substitution policy; strengthening the legal and regulatory framework for counteracting shadowing of economic relations; assistance in the development of regional contact centers and sites responsible for implementing the import substitution policy.

Key words: import substitution, region, state policy, institutional changes.

Постановка проблеми. Сьогодні на регіональному рівні існує низка інституціональних бар'єрів, що не дозволяють в повній мірі вирішувати в масштабі національної економіки завдання щодо зниження імпортозалежності. Так, сучасний соціально-економічний розвиток держави в інституціонально-правовому аспекті не узгоджується з європейськими принципами регіональної демократії; не сформовано нормативно-правову базу для повноцінного реформування місцевого самоврядування; не ефективно відбувається координація та узгодження галузево-секторальних програм розвитку регіонів із комплексом стратегічних завдань державної політики регіонального розвитку; не унормовано інституційно-правові положення створення та функціонування спеціальних фінансових інститутів регіонального значення; відсутнє належне нормативно-методологічне забезпечення діяльності кластерів чи інших галузево-територіальних об'єднань підприємств; зберігається нестабільність економіко-правового середовища, що погіршує інвестиційну привабливість регіональних комплексів інноваційного розвитку; відсутнє належне інституційно-правове забезпечення в частині стимулювання ділової активності населення та недержавних інституцій у вирішенні регіональних та місцевих питань економічного розвитку [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку Е. Головахи інституціональні зміни є еволюційним процесом з яким слід пов'язувати становлення та прийняття суспільством нових правил (законів, нормативних обмежень, цінностей, традицій), оновлення організаційно-економічних структур, відповідальних за артикуляцію і порядок їх дотримання, створення

складових інфраструктури інституціалізованої поведінки бізнесу та суспільства [2, с. 5–23]. С. Кірдіна також виділяє еволюційний характер інституціональних змін з якими пов'язує процеси інтеграції та стабілізації суспільства на основі сформованих у них стереотипів відносно економіки, політики та життєвих цінностей [3, с. 101–115]. Протилежними є твердження С. Мочерного, який розглядає інституціональні зміни як процес радикальних соціально-економічних реформ, що базується на адміністративно-командних методах управління економікою та передбачає кількісно-якісні і сутнісні перетворення інституцій, пов'язаних з управлінням та регулюванням системи суспільних відносин [4, с. 215].

Формування цілей статті. У статті ставиться завдання визначити пріоритетні напрями інституціональних змін в економіці України у контексті реалізації державної регіональної політики імпортозаміщення.

Виклад основного матеріалу. Проводячи диференціацію регіонів України при оцінюванні їх рівня імпортозалежності за часткою імпорту у внутрішньому споживанні зробимо наступні висновки. Так, у 2015 р. значення показника по Україні становило 62,8%, вище якого знаходилися Миколаївська (127,8%), Закарпатська (108,9%), Донецька (98,1%), Запорізька (88,2%), Дніпропетровська (76,8%) області та м. Київ (72,3%), але більшій частині (19 областям) характерно було нижче за загальнодержавне значення показника.

Відмітимо, що упродовж 2005–2015 рр. склад об'єктів, яким властивий критичний рівень імпортозалежності майже не змінювався. Йдеться про Дніпропетровську, Донецьку, Закарпатську, Запорізьку, Луганську, Миколаївську області та м. Київ, які по-

стійно входили у десятку регіонів за рейтингом імпортозалежності. При цьому окремі області (Закарпатська, Запорізька та частково м. Київ) постійно входили у п'ятірку таких регіонів. Стабільно низький рівень імпортової залежності належав Чернівецькій, Херсонській, Кіровоградській, Вінницькій областям, який не перевищував за аналізований період 20,0% [5].

Розглядаючи національну регіональну систему державного управління вбачаємо інституціональні зміни при реалізації політики імпортозаміщення щодо формування правил конкуренції, забезпечення гарантій дотримання прав власності, захисту інтересів власників інвестованого капіталу, удосконалення адміністрування бізнесу.

В край негативно, що в регіонах України відсутні документи стратегічного програмування реалізації державної політики імпортозаміщення. В стратегіях економічного розвитку регіонів проблема імпортозалежності розглядається переважно як одне з оперативних завдань, а в окремих регіонах (зокрема у виробничо-індустріальних — Запорізькій, Дніпропетровській, Харківській, Кіровоградській областях) не включається навіть й у такий перелік. Відповідно, це не дозволяє раціонально розробляти та реалізовувати заходи у цій сфері державної політики, а також сформувати належним чином інституціональну базу, причому не лише для розвитку економіки регіону, але й національної економіки загалом. Очевидно, що поки існуватиме такий стиль стратегічного управління в регіонах та ігноруватиметься пріоритетність планування процесів імпортозаміщення, не можливо буде позбутися залежності від імпортованих товарів, ефективно використовувати власний виробничий потенціал та в цілому вдало сформувати передумови для сталого соціально-економічного розвитку. Відтак важливо посилити програмно-нормативне регламентування заміщення на споживчого ринку продуктів імпорту як результат територіального імпортозаміщення.

Одним із недоліків існуючої інституціональної бази на регіональному рівні є недостатня спрямованість регуляторної політики щодо недопущення залежності від імпортованих продуктів. В основному виникнення такої проблеми розглядають через розпорошеність владних повноважень, недосконалість правового забезпечення консолідації місцевих фінансових ресурсів, відсутність реальних законодавчих реформ у врегулюванні інституціональних відносин між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування та ін. Без сумніву, що для поліпшення засад регуляторної політики на рівні регіонів першочергово повинні реалізовуватися заходи централізованого порядку через удосконалення інституційно-правового забезпечення. Втім, більш важливі-

шим чинником буде якість їх дотримання органами місцевої влади. Тут важливо, щоб регуляторна діяльність органів місцевого самоврядування базувалася на принципах дерегуляції, передбачуваності, детінізації, інтегрованості, прозорості, відповідальності та ін. Йдеться про вирішення проблем імпортозаміщення через уніфікацію дозвільної системи, зменшення бюрократичних та корупційних перешкод у інвестиційній діяльності, посилення інтеграційних зв'язків між органами державного контролю на місцях та суб'єктами бізнесу,

Одним із ключових чинників, що посилює імпортозалежність територій та їх суб'єктів господарської діяльності є тіньові економічні відносини. Їх поширення призводить до низької ефективності державного регулювання зовнішньоторговельних відносин, наявності позабанківського грошового обігу, недосконалість податково-бюджетної системи, дезорганізованість господарського управління митною, ринковою та іншими складовими інфраструктури, корумпованість органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. В контексті забезпечення високого рівня ефективності державної регіональної політики імпортозаміщення стає важливим процес детінізації торговельних відносин, якому передуватимуть низка інституціональних перетворень. Вважаємо, що в регіональній економіці дієвими можуть бути інституціональні заходи щодо стимулювання збільшення частки юридичних форм господарювання в посередницькому секторі, завдяки чому варто очікувати зменшення обсягів готівкових тіньових розрахунків, покращення відповідальності суб'єктів бізнесу, пришвидшення легалізації бізнес-операції. Також важливо регіональним органам державного управління активізувати діяльність з виявлення і протидії не обліковуваним торговельним операціям. У підсумку відповідній державній регіональній політиці необхідно передбачати реалізацію комплексу мотиваційних заходів, що стимулюватимуть прозорі торговельні відносини між учасниками внутрішнього споживчого ринку [7, с. 51–55; 8, с. 298–303].

Для виконання таких завдань в регіонах повинно бути інституціонально забезпечено можливості створення та функціонування потужних інформаційно-аналітичних, науково-технологічних, консультційно-захисних та іншого типу центрів реалізації політики імпортозаміщення. Тут, насамперед важливо, щоб існувала висока зацікавленість усіх суб'єктів внутрішньорегіонального ринку в зниженні власної імпортової залежності. Це проявлятиметься в бажанні місцевих органів самоврядування підтримувати та сприяти розвитку базових і пріоритетних видів економічної діяльності, тим самим збільшуючи їх конкурентоспроможні на ринку; суб'єктів бізнесу інвестувати

кошти у розроблення і реалізацію інноваційних продукції для заміщення імпорتنних аналогів; покупців переорієнтувати власні споживчі цінності, традиції та окремі потреби на користь вітчизняних і місцевих товаровиробників. Очевидно, що для забезпечення такої ув'язки економічних інтересів головну роль повинні зіграти місцеві державні інституції, які своїми діями ініціюватимуть участь кожного суб'єкта територіального ринку у вирішенні проблем імпортозаміщення [9, с. 119–122; 10, с. 54–57].

Висновки. Інституціональні проблеми є однотипними для усіх регіонів України, лише сформувалися окремі відмінності у якості інфраструктури для реалізації таких трансформаційних напрямів політики імпортозаміщення. Так, для прикордонних територій більш важливіше значення має формування інституціонального базису детінізації торговельних відносин, виробничо-індустріальних — розроблення та реалізації стратегічного програмування системи елементів ресурсно-сировинного забезпечення тощо.

Література

1. Кушнір М. Інституційно-правове забезпечення економічного розвитку регіонів у посткризовий період / М. Кушнір [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/465>.
2. Головаха Е. И. Постсоветская деинституционализация и становление новых социальных институтов в украинском обществе / Е. И. Головаха // Социология: теория, методы. — 2001. — № 4. — С. 5–23.
3. Кирдина С. Г. Теория институциональных матриц в поисках новой парадигмы / С. Г. Кирдина // Журнал социологии и социальной антропологии. — 2001. — № 1. — Т. 4. — С. 101–115.
4. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 1. / Ред. С. В. Мочерний та ін. — К.: ВЦ «Академія», 2000. — 864 с.
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Теоретико-методичні засади та прикладні механізми державного регулювання розвитку внутрішньої торгівлі: монографія / за заг. ред. Куцика П. О., Васильціва Т. Г. — Львів: В-во ЛТЕУ, 2016. — 379 с.
7. Дисбаланси та механізми розвитку внутрішнього ринку України в умовах військових дій на Донбасі / [Волошин В. І., Васильців Т. Г., Давиденко С. В. та ін.]. — Львів: в-во ТОВ «ЛіраПрес», 2015. — 84 с.
8. Стратегія та механізми зміцнення просторово-структурної конкурентоспроможності регіону: моногр. / За ред. А. І. Мокія, Т. Г. Васильціва. — Львів: Ліра Прес, 2010. — 488 с.
9. Lupak R. L. Conceptual Relationships between the Systems of Ensuring the Economic Security of the State and the Implementation of the State Policy of Import Substitution / R. L. Lupak, M. V. Kunytska-Iliash // The Problems of Economy. — 2017. — № 2. — С. 117–123.
10. Vasylytsiv T. H. Justification of strategic priorities of state structural policy of import substitution in Ukraine / T. H. Vasylytsiv, R. L. Lupak // The journal «Actual problems of economics». — 2016. — № 1. — P. 52–60.

References

1. Kushnir M. (2016). The institutional and legal support for the economic development of the regions in the post-crisis period. Kyiv: National Institute for Strategic Studies. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/465>.
2. Holovakha, E. I. (2001). Post-Soviet de-institutionalization and the emergence of new social institutions in Ukrainian society. *Sociology: theory, methods, marketing*, 4, 5–23.
3. Kirdina, S. G. (2001). The Theory of Institutional Matrices in Search of a New Paradigm. *Journal of Sociology and Social Anthropology*, 1 (4), 101–115.
4. Mochernyy, S. V. (2000). *Economic Encyclopedia*. Kyiv: The Center Publishing «Academy».
5. State Statistics Service of Ukraine (2017). Official web-site. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Kutsyk, P. O. & Vasylytsiv, T. H. (2016). Theoretical and methodical principles and applied mechanisms of state regulation of the development of domestic trade. Lviv: Lviv Trade and Economic University.
7. Voloshyn, V. I., Vasylytsiv, T. H. & Davydenko, S. V. (2015). Imbalances and mechanisms of development of the domestic market of Ukraine in the conditions of hostilities in the Donbass. Lviv: LihaPres.
8. Mokiya, A. I. & Vasylytsiv, T. H. (2010). Strategy and mechanisms for strengthening the spatial and structural competitiveness of the region. Lviv: LihaPres.
9. Lupak, R. L. & Kunytska-Iliash, M. V. Conceptual Relationships between the Systems of Ensuring the Economic Security of the State and the Implementation of the State Policy of Import Substitution. *The Problems of Economy*, 2, 117–123.
10. Vasylytsiv, T. H. & Lupak, R. L. Justification of strategic priorities of state structural policy of import substitution in Ukraine. *The journal «Actual problems of economics»*, 1, 52–60.

Приходченко Тетяна Анатоліївна

*к.е.н., доцент, докторант кафедри регіоналістики і туризму
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

Приходченко Татьяна Анатольевна

*к.э.н., доцент, докторант кафедры регионалистики и туризма
Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана*

Prykhodchenko Tetyana

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Doctoral student, Department of regional science and tourism
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ РЕГІОНУ

МЕХАНИЗМ УПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИКОЙ РЕГИОНА

THE MECHANISM OF MANAGEMENT OF REGION'S ECONOMY

Анотація. Стаття присвячена дослідженню специфіки теоретичних положень щодо формування механізмів регіонального управління та їх корекції відповідно до потреб трансформаційних змін. Здійснено аналіз структурного складу механізмів управління. Визначено, що механізм управління є складовою, і при цьому активною частиною, системи регіонального управління. Сформульоване визначення «механізму управління економікою регіону» як складної сукупності методів і інструментів, які використовуються регіональними органами управління в процесах прямого і непрямого впливу на соціальні та ринкові умови життєдіяльності регіональної системи, що забезпечують підвищення ефективності регіональної економіки і зростання якості життя населення. Розроблено концептуальну модель сучасного механізму управління економікою регіону в Україні, що дозволить на практиці підвищити ефективність функціонування конкретного регіону.

Ключові слова: регіон, механізм управління, регіональна економіка, регіональне управління, механізм управління економікою регіону.

Аннотация. Статья посвящена исследованию специфики теоретических положений по формированию механизмов регионального управления и их коррекции в соответствии с потребностями трансформационных изменений. Осуществлен анализ структурного состава механизмов управления. Определено, что механизм управления является составной и активной частью системы регионального управления. Сформулировано определение «механизма управления экономикой региона» как сложной совокупности методов и инструментов, которые используются региональными органами управления в процессах прямого и косвенного воздействия на социальные и рыночные условия жизнедеятельности региональной системы, обеспечивающих повышение эффективности региональной экономики и рост качества жизни населения. Разработана концептуальная модель современного механизма управления экономикой региона в Украине, что позволит на практике повысить эффективность функционирования конкретного региона.

Ключевые слова: регион, механизм управления, региональная экономика, региональное управление, механизм управления экономикой региона.

Summary. The article explores the theoretical positions on the formation mechanisms of regional management and their correction in accordance with the requirements of transformational change. The analysis of the structural composition of the management mechanisms. It is determined that the management mechanism is an integral and active part of the system of regional management. Definition of the «mechanism of management of the region's economy» as a complex set of methods and tools that are used by regional governments in the processes of direct and indirect effects on social and market conditions of activity of the regional system, providing increase of efficiency of regional economy and increase the quality of life of the population. Developed a conceptual model of the modern mechanism of management of the region's economy in Ukraine that will allow us to improve the functioning of a particular region.

Key words: region, management mechanism, regional economy, regional management, the mechanism of management of region's economy.

Постановка проблеми. У сучасних умовах особливої уваги потребує поглиблення досліджень з базових теоретичних положень формування механізмів управління для застосування в розвитку соціально-економічного середовища і їх корекції відповідно до потреб трансформаційних змін. Але до цього часу в науковій літературі ще не склалося чіткого уявлення про механізм регіонального управління і згодка про нього найчастіше носить нечіткий характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи феномен механізму управління, значна кількість українських вчених представляє їх як структуру. Так, Латинін М. А. виділяє у складі механізмів управління процесами розвитку економічних систем функціональні механізми — правовий, економічний, адміністративний та інформаційний [1]. Белай С. В. як засоби протидії кризовим явищам у структурі пропонує використовувати одночасно сукупність механізмів: інформаційно-аналітичний, моніторинговий, правовий і адміністративний — об'єднуючи їх у комплексний механізм урегулювання кризових явищ [2]. Бобровська О. Ю. у корпоративному управлінні в місцевому самоврядуванні виділяє такі складові механізми: нормативно-методичні, фінансово-економічні, організаційні та соціальні [3]. Структурний склад механізмів управління реалізується й іншими українськими вченими [4–6]. Узагальнення думок дослідників з питань побудови й удосконалення механізмів державного управління і місцевого самоврядування дозволяє зробити такі висновки: поняття «механізм» використовується до практичного здійснення усіх відносно самостійних видів діяльності, сутність і зміст яких передбачає необхідність постійного вдосконалення, організації, регулювання і управління; концептуальні положення, запропоновані різними авторами стосовно визначення поняття і складових механізмів, мають багато спільного і спрямовуються на вирішення ключових питань стратегічних і поточних проблем; основу механізмів становлять узагальнені форми, методи, процедури й інструменти управління.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є розробка концептуальної моделі сучасного механізму управління економікою регіону в Україні.

Виклад основного матеріалу. У багатьох зарубіжних публікаціях термін «механізм» використовується у різних словосполученнях: «механізм регулювання», «механізм державного участі», «механізм управління». Так, Степанов А. Г. стверджує, що «механізм державного регулювання — це реальна організаційна матеріальна сила, володіючи якою держава здійснює владу» [7, с. 22]. На його думку, з одного боку, даний механізм постає у вигляді цілісної ієрархічної системи

державних органів і установ, що виконують завдання та функції держави, з іншого боку, він включає сукупність способів і методів державного регулювання економіки. Тут, по-перше, є умоглядне гаслове сприйняття, а по-друге — має місце змішування понять «система» і «механізм». Аналогічним чином, в ряді інших наукових робіт немає суворого розмежування розглядуваних термінів. Наша наукова позиція полягає в тому, що механізм управління є складовою (активною) частиною системи регіонального управління.

В даний час мають місце нечіткі судження про механізми управління. Так, можна навести такий вислів: «Організаційно-економічний механізм включає наступні базові елементи: ресурси (фінансові і трудові); суб'єкт управління (орган управління); технології управління» [8, с. 221]. Бачиться, що зазначених елементів недостатньо для характеристики цього поняття. Під «механізмом управління» в найбільш загальному вигляді розуміється сукупність системних елементів (функцій, методів, процесів), тісно взаємопов'язаних між собою, при впливі на один або кілька з яких відбувається певне функціонування або зміна інших елементів системи, що викликають, у свою чергу, необхідні процеси в об'єктах управління. Що стосується механізму регіонального управління, то в ньому як в теоретичному аспекті, так і в реальній практиці можна виділяти і розглядати окремі його специфічні складові підсистеми: організаційну, інституціональну, економічну, фінансову, бюджетну, соціально-психологічну та інші, кожна з яких здатна здійснювати певний вплив на об'єкти управління. Як правило, в практичній діяльності використовуються (працюють) всі перераховані системні складові загального механізму регіонального управління, причому в різних поєднаннях, пропорціях і співвідношеннях. Разом з тим стали часто вживаними наступні терміни: «організаційний механізм», «фінансовий механізм», «бюджетний механізм» та інші.

На основі проведених досліджень сформулюємо наступне визначення: «механізм управління економікою регіону» являє собою складну сукупність методів та інструментів, які використовуються регіональними органами управління в процесах прямого (безпосереднього) і непрямого впливу (координування, стимулювання, регулювання) на соціальні і ринкові умови життєдіяльності регіональної системи, що забезпечують підвищення ефективності регіональної економіки та зростання якості життя населення. Отже, пропонується концептуальна модель сучасного механізму управління економікою регіону.

Представлений механізм створюється і приводиться в дію органами регіонального управління, які керуються конкретно своєю регіональною політикою

(зрозуміло, розробленої відповідно до загальнодержавної соціально-економічної політики), причому з різним урахуванням факторів національного і глобального середовища. Разом з тим розглянутий механізм управління формується на основі закономірностей і принципів регіонального управління, властивих йому функцій спеціальних структур, наявних ресурсів, традиційних і нових методів та сучасних технологій управління. У нашому розумінні даний представлений механізм управління економікою регіону здійснює наступні основні масштабні процеси впливу (блоки процесів):

- 1) безпосереднє управління державним сектором регіонального господарства;
- 2) координація різноманітних видів діяльності та процесів економічного розвитку регіону;
- 3) ринкове стимулювання, регулювання та підтримка економічних агентів (організацій, підприємств, населення).

Для здійснення зазначених процесів впливу представлений механізм має власний інструментарій, тобто арсенал інструментів, кількість, поєднання і ступінь використання яких може приймати різні значення в залежності від конкретних завдань, рішень та ситуацій.

Перший блок — процеси управління державним сектором регіонального господарства, які здійснюються за допомогою таких інструментів впливу, як: планування діяльності державних організацій; пряме фінансування та інвестування організацій бюджетної сфери; кредитування державних організацій; дотації, субсидії, субвенції організаціям соціальної сфери; аудит, звітність, контроль державних організацій; інвестування у транспортну, інженерно-комунальну та інноваційну інфраструктуру; організація виконання національних проектів та програм з урахуванням специфіки регіону; вдосконалення апарату регіонального управління; кадрове забезпечення управлінських структур.

Другий блок — координація різних видів діяльності і процесів економічного розвитку регіону, які повинні реалізовуватися за допомогою наступних інструментів впливу: законодавчі та нормативні акти даного регіону та України; складання прогнозів і планів регіонального розвитку; вибір і реалізація стратегії розвитку; розробка програм розвитку регіону; формування та розвиток міжбюджетних відносин; кластерна політика; приватно-державне партнерство та ін.

Третій блок — процеси ринкового стимулювання, регулювання та підтримки економічних агентів регіону, які повинні використовувати специфічні ринкові інструменти такі як: податкові пільги суб'єктам господарювання; надання пільг та кредитів для інно-

ваційних проектів; співфінансування розроблених регіональних проектів і програм; підтримка конкуренції і малого бізнесу; конкурсне розміщення державних замовлень в регіоні; цінове й тарифне регулювання; ліцензування окремих видів діяльності; земельне регулювання; підтримка зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюється господарюючими суб'єктами регіону та ін.

Важливо відзначити, що в даній моделі вказані тільки основні укрупнені інструменти, кожен з яких може становити певний комплекс кількох дрібніших, детальних різновидів організаційно-економічних та фінансових інструментів. Причому окремі складові укрупнених інструментів впливу, як правило, переплітаються в різних варіаціях з певними елементами інших інструментальних засобів. Наприклад, такий цінний інструмент сучасного розвитку регіону як розробка стратегій, включає в себе цілий ряд аналітичних, оціночних, цілеспрямованих, проектних, експертних, організаційних та інших методичних інструментів, а також тісно пов'язаний із законодавчою нормотворчістю, прогнозуванням, плануванням і програмуванням. Аналогічно і інші інструменти, і складові їх елементи взаємодіють між собою в тих чи інших поєднаннях і взаємодоповнюють один одного, що веде до адитивного ефекту. Тому завжди треба враховувати певну комплексність впливу різних інструментів, які у сукупності складають системний інструментарій механізму управління економікою регіону.

Також важливо підкреслити, що перелік конкретних інструментів впливу зазнає змін у зв'язку зі змінами зовнішніх і внутрішніх факторів, появою нових інструментів, вдосконаленням основних елементів системи регіонального управління (органів управління, структур, ресурсів, технологій та ін.), що являє собою об'єктивний процес оновлення. Поряд із загальним цілісним механізмом управління економікою регіону розробляються, існують і використовуються приватні механізми стосовно до конкретних сфер і видів діяльності, цілей, процесів (наприклад, до секторів економіки, цільових програм, нових концепції тощо).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Науково обґрунтоване, грамотне використання різних видів механізмів та інструментів сприятиме ефективній організації структурної перебудови регіонального господарства, формуванню регіональної інноваційної системи, створенню інвестиційної привабливості регіону, розвитку ринкової, транспортної, інженерно-комунальної та соціальної інфраструктури в регіоні, сприянню успішної діяльності муніципальних утворень тощо. Все це дозволить на практиці підвищити ефективність функціонування конкретного регіону, конкурентоспроможність

регіональної економіки та забезпечити зростання якості життя регіонального співтовариства. Таким чином, можна наголосити, що механізм управління економікою регіону — це багатоаспектна, багатогранна система інструментів і процесів впливу, які в реальній практиці використовуються для отримання того або іншого результату, як правило, в різних, інколи в складних поєднаннях, певних наборах та комплексах. Тільки

на основі науково обґрунтованого, взаємопов'язаного та взаємодоповнюючого використання досить різноманітних за змістом, спрямованістю і силі методів та інструментів впливу можливе здійснення необхідного впливу на ті чи інші соціально-економічні процеси та забезпечення необхідної «ланцюгової реакції» у масштабі регіону для отримання намічених результатів і синергетичного ефекту.

Література

1. Державне регулювання інноваційного розвитку економіки України: стратегічні пріоритети: монографія / М. А. Латинін, С. В. Майстро, В. Ю. Бабаєв. — Х.: ХарРІ НАДУ «Магістр», 2014. — 320 с.
2. Белай С. В. Державні механізми протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру: теорія, методологія, практика: монографія / С. В. Белай. — Х.: Національна академія НГУ, 2015. — 349 с.
3. Бобровська О. Ю. Корпоративне управління в місцевому самоврядуванні: монографія / О. Ю. Бобровська. — Д.: ДРІДУ НАДУ, 2008. — 284 с.
4. Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залога З. Державне регулювання економіки: підручник / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залога. — К., 2000. — 592 с.
5. Основи упередження кризових явищ в управлінні територіальним розвитком: монографія / О. Ю. Бобровська, Є. І. Бородин, Т. О. Савостенко [та ін.]. — Д.: ДРІДУ НАДУ, 2011. — 296 с.
6. Організаційно-правовий механізм управління розвитком регіону: наукова розробка / наук. кер. В. П. Марущак. — К.: НАДУ, 2008. — 44 с.
7. Степанов А. Г. Государственное регулирование экономики региона / А. Г. Степанов. — М.: Финансы и статистика, 2004. — 240 с.
8. Самофалова Е. Ф. Государственное регулирование национальной экономики: Учеб. пособие / Е. В. Самофалова, Э. Н. Кузьбожев, Ю. В. Вертакова. — 2-е изд., стер. — М.: КНОРУС, 2006. — 272 с.

References

1. Derzhavne rehuljuvannja innovacijnogho rozvytku ekonomiky Ukrainy: strategichni priorytety: monohrafija / M. A. Latynin, S. V. Majstro, V. Ju. Babajev. — Kh.: KharRI NADU «Maghistr», 2014. — 320 p.
2. Bjelaj S. V. Derzhavni mekhanizmy protydiji kryzovym javysshham socialjno-ekonomichnogho kharakteru: teorija, metodologhija, praktyka: monohrafija / S. V. Bjelaj. — Kh.: Nacionaljna akademija NGhU, 2015. — 349 p.
3. Bobrovsjka O. Ju. Korporatyvne upravlinnja v miscevomu samovrjaduvanni: monohrafija / O. Ju. Bobrovsjka. — D.: DRIDU NADU, 2008. — 284 p.
4. Mykhasjuk I., Meljnyk A., Krupka M., Zalogha Z. Derzhavne rehuljuvannja ekonomiky: pidruchnyk / I. Mykhasjuk, A. Meljnyk, M. Krupka, Z. Zalogha. — K., 2000. — 592 p.
5. Osnovy uperedzhennja kryzovykh javyssh v upravlinni terytorialnym rozvytkom: monohrafija / O. Ju. Bobrovsjka, Je. I. Borodin, T. O. Savostenko [ta in.]. — D.: DRIDU NADU, 2011. — 296 p.
6. Orghanizacijno-pravovyj mekhanizm upravlinnja rozvytkom reghionu: naukova rozrobka / nauk. ker. V. P. Marushhak. — K.: NADU, 2008. — 44 p.
7. Stepanov A. G. Gosudarstvennoe regulirovanie ekonomiki regiona / A. G. Stepanov. — M.: Finansy i statistika, 2004. — 240 p.
8. Samofalova Ye. F. Gosudarstvennoe regulirovanie natsionalnoy ekonomiki: Ucheb. posobie / Ye. V. Samofalova, E. N. Kuzbozhev, Yu. V. Vertakova. — 2-e izd., ster. — M.: KNORUS, 2006. — 272 p.

Журибіда Наталія Романівна

аспірант

Львівського торговельно-економічного університету

Журыбида Наталья Романовна

аспирант

Львовского торгово-экономического университета

Zhuribida Natalia

Post-graduate student of the

Lviv University of Trade and Economics

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗКРИТТЯ СУТІ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К РАСКРЫТИЮ СУЩНОСТИ И ОСОБЕННОСТЕЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ БАНКОВ

CONCEPTUAL APPROACHES TO DISCLOSURE OF THE COURT AND FEATURES OF ECONOMIC SECURITY OF BANKS

Анотація. Розкрито існуючі підходи до визначення суті економічної безпеки банків. Представлено авторське трактування даної категорії. Визначено концептуальний підхід до формування понятійного апарату «економічна безпека банків» як комплексної категорії, що відображає стан установ з позицій найбільш ефективного використання ресурсного потенціалу, забезпечення належного рівня фінансової стійкості, надійності та конкурентоспроможності, здатності протистояти ризикам та деструктивним впливам в процесі ведення банківського бізнесу. Запропоновано підхід, згідно якого в основу дефініції «економічна безпека банків» доцільно покласти низку параметрів, таких як: стан, здатність, фінансова стійкість, характеристика, захищеність, процес й принципи забезпечення з врахуванням стійкості, збалансованості, ефективності, неперервності діяльності. Обґрунтовано визначальні складові економічної безпеки банків, такі як фінансова, інформаційна, техніко-технологічна, інтелектуально-кадрова, силова, політико-правова, інтерфейсна.

Ключові слова: економічна безпека банку, ризики, загрози, фінансовий стан, стійкість, надійність, ефективність.

Аннотация. Раскрыты существующие подходы к определению сущности экономической безопасности банков. Представлена авторская трактовка данной категории. Определен концептуальный подход к формированию понятийного аппарата «экономическая безопасность банков» как комплексной категории, которая отражает состояние учреждений с позиций наиболее эффективного использования ресурсного потенциала, обеспечения надлежащего уровня финансовой устойчивости, надежности и конкурентоспособности, способности противостоять рискам и деструктивным воздействиям в процессе ведения банковского бизнеса. Предложен подход к определению дефиниции «экономическая безопасность банков» с учетом таких параметров как: состояние, способность, финансовая устойчивость, характеристика, защищенность, процесс. Выделены принципы ее обеспечения: устойчивости, сбалансированности, эффективности, непрерывности деятельности. Обоснованы основные составляющие экономической безопасности банков: финансовая, информационная, технико-технологическая, интеллектуально-кадровая, силовая, политико-правовая, интерфейсная.

Ключевые слова: экономическая безопасность банка, риски, угрозы, финансовое состояние, устойчивость, надежность, эффективность.

Summary. The existing approaches to the definition of the essence of economic security of banks are revealed. Author's interpretation of this category is presented. The conceptual approach to the formation of the conceptual apparatus «economic security of banks» as a complex category, which reflects the state of the institutions from the point of view of the most effective use of the resource potential, providing an adequate level of financial stability, reliability and competitiveness, the ability to

withstand the risks and destructive influences in the banking business, is determined. An approach is suggested that according to the definition of «economic security of banks» it is expedient to put a number of parameters such as: state, ability, financial stability, characteristics, security, process and principles of providing with stability, balance, efficiency, continuity of activity. The essential components of economic security of banks, such as financial, informational, techno-technological, intellectual and personnel, power, political and legal, interface, are substantiated.

Key words: bank economic security, risks, threats, financial standing, stability, reliability, efficiency.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення розвиток національної економіки, її конкурентоспроможність й забезпечення позитивної динаміки зростання в значній мірі зумовлені ефективною та безпекоорієнтованою діяльністю банківської системи. Традиційно функціональна спрямованість банківських установ на ринку акцентована на досягнення таких базових параметрів як забезпечення конкурентних переваг, зростання вартості банківського бізнесу й дохідності банківських операцій та зміцнення власних позицій. Поряд з тим, реалізація обраної стратегії діяльності банків завжди супроводжується численними ризиками й загрозами, які зумовлені ресурсними дисбалансами, невідповідністю активів і пасивів банків як за строками, так і за сумами, що визначально впливає на кінцеві фінансові результати. Недостатньо ефективного виконання банками функцій фінансового посередництва в економіці країни призводить до суттєвих деструктивів у фінансово-економічних взаємовідносинах та є загрозою економічній безпеці держави, що актуалізує необхідність розкриття теоретичних підходів й концептуальних засад забезпечення безпеки банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні аспекти забезпечення економічної безпеки держави та банківської й грошово-кредитної її складових послужили об'єктом наукових досліджень таких учених як: Барановський О.І., Васильчак С.В., Захаров О.І., Крупка М.І., Мельник С., Сухоруков А.І., Харазішвілі Ю.М. та інших. Поряд з тим, відсутність усталених підходів до формування концептуальних засад безпеки банків зумовлює потребу в уточненні категоріального апарату, його змістовних характеристик, специфічних особливостей та проявів на макро- й мікрорівнях функціонування банківської системи.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних підходів до визначення суті та особливостей безпеки банків на загальнодержавному й локальному рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. В науковій літературі не існує загальноприйнятих підходів до визначення поняття «економічна безпека банків» та чіткого розмежування його змістовних характеристик в рамках категоріального апарату «безпека банків», «фінансова безпека банків», «фінансово-економічна

безпека банків». В загальному розумінні економічна безпека визначається як такий стан економіки, при якому забезпечується належний захист інтересів розвитку країни від внутрішніх і зовнішніх ризиків та загроз. Щодо економічної безпеки банків, то її, на нашу думку, доцільно розглядати з позицій макро- та мікрорівнів, оскільки зміст даної категорії в значній мірі визначається метою, функціями та завданнями, особливостями діяльності, рівневою належністю та специфікою прояву й забезпечення.

Згідно Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29 жовтня 2013 року № 1277 банківська безпека є складовою фінансової та являє собою рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов її функціонування [5]. З таких позицій в основу безпеки банків покладено їх фінансову стійкість та можливість протистояти ризикам та загрозам.

Як справедливо зазначає М.І. Крупка важливість економічної безпеки банківської системи зумовлена її прямим впливом на розвиток усіх сфер життя суспільства, а недостатньо надійне функціонування однієї з ланок або учасників цієї системи здатне спричинити серйозні порушення і деформацію у всій фінансовій сфері та економічній діяльності держави [4]. Тобто відомий учений акцентує на винятковій ролі безпечного функціонування банківської системи як основи сталого економічного розвитку.

На думку К.Р. Тагірбекова економічна безпека банку — це його здатність протистояти деструктивним впливам на фінансовому ринку і забезпечити виживання в конкурентній боротьбі банківського бізнесу. Автор акцентує на здатності банків до виживання на тривалих часових інтервалах в конкурентній боротьбі при впливі несприятливих зовнішніх політичних, економічних та інших факторів [6]. Отже, безпека банку розглядається з позицій здатності до ефективного функціонування з урахуванням впливу несприятливих чинників внутрішнього й зовнішнього характеру.

З позицій А.У. Джаілової економічна безпека банківської діяльності — це стан найбільш ефективного використання ресурсів для запобігання загрозам й

забезпечення стабільного функціонування комерційних банків за умови багатовимірності структури соціально-економічної системи, яка складається із сукупності елементів, їх властивостей, взаємозв'язків і взаємовідносин, які функціонують у відповідності з об'єктивними закономірностями [3, с. 23]. В даному контексті спостерігається підхід, орієнтований на поєднання основних елементів формування банківської системи, ієрархічності її побудови й взаємозв'язку. На її думку, безпеку банківської діяльності необхідно розуміти, перш за все як: безпеку банку як організації, безпеку банківського персоналу, безпеку банківських операцій.

Економічна безпека банку з позицій І.О. Барановського — це сукупність охорони комерційної та банківської таємниці; забезпечення стану найкращого використання ресурсів щодо запобігання загрозам комерційних банків і створення умов стабільного, ефективного функціонування й максимізації прибутку [1, с. 37].

С.В. Васильчак стверджує, що економічна безпека є комплексною категорією в системі забезпечення безпеки банку, надійність і ефективність функціонування якої буде оцінюватись за критеріями недопу-

щення або своєчасного виявлення загроз фінансам банку, його інформації та матеріальним цінностям. Головним же критерієм оцінки системи економічної безпеки банку буде стабільність економічного розвитку банку згідно з його планами і завданнями [2, с. 292]. Отже, такий підхід визначає фінансову, інформаційну та матеріальну складову економічної безпеки банків.

Отже, на основі теоретичного узагальнення можна констатувати, що в основу дефініції «економічна безпека банків» доцільно покласти низку параметрів, таких як: стан, здатність, фінансова стійкість, характеристика, захищеність, процес й принципи забезпечення з врахуванням стійкості, збалансованості, ефективності, неперервності діяльності. Безпеку в банківській сфері слід розглядати на рівнях: окремого комерційного банку; сукупності комерційних банківських інститутів, тобто банківського сектору; кредитора останньої інстанції — центрального банку країни; банківської системи загалом; ринку банківських послуг, економічних і валютних союзів та світового ринку банківських продуктів і послуг. Основні формуючі складові понятійного апарату «економічна безпека банку» наведено на рис. 1.

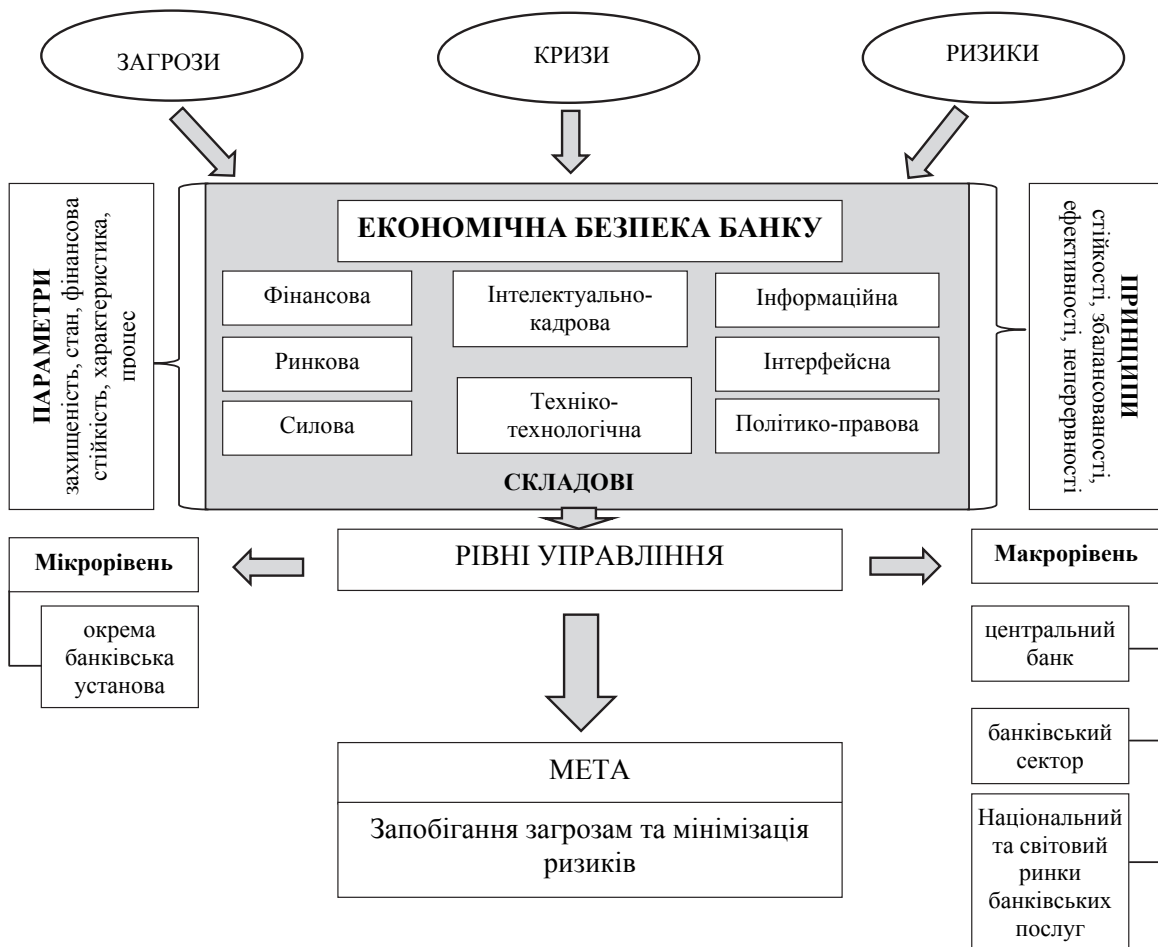

Рис. 1. Концептуальні засади понятійного апарату «економічна безпека банків»

Джерело: авторська розробка

Економічна безпека банків в системі забезпечення національної безпеки держави залежить від: політичної та економічної стабільності як усередині країни, так і в сусідніх державах, з якими підтримуються тісні економічні й політичні відносини; ступеня залежності банківської системи країни від внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування; наявності потенційних та реальних зовнішніх і внутрішніх загроз; рівня концентрації активів банків з позицій монополізації ринку, галузевої структури, корпоративної власності, техніко-технологічної оснащеності та кадрової й майнової безпеки.

В авторефераті дисертації Штаєр О. М. виокремлено авторський підхід до комплексного аналізу понятійно-категоріального апарату безпеки банку, за результатами якого уточнено трактування понять «безпека банку», «економічна безпека банку» та «фінансова безпека банку»:

- безпека банку — це стан стійкої життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація та захист інтересів та цілей банку при відсутності загроз і небезпек;
- фінансова безпека банку — це стан ефективного використання ресурсів банку, який відображається в найкращих показниках прибутковості та рентабельності, якості управління та достатності капіталу для досягнення максимально можливої платоспроможності, стійкості, ліквідності банку та захисту від внутрішніх та зовнішніх загроз;
- економічна безпека банку — це інтегральна категорія, яка визначається як стан, за якого при найбільш ефективному використанні матеріальних, інтелектуальних та фінансових ресурсів реалізуються його основні інтереси, забезпечується стабільність функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивний розвиток, гарантується захист фінансового та кадрового потенціалу від усіх видів загроз та дестабілізуючих факторів, а також здатність миттєво реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища, що забезпечить конкурентну перевагу на ринку банківських послуг, зумовлену відповідністю потенціалу й організаційної структури банку його стратегічним цілям і завданням [7].

Отже, фінансова безпека банку є складовою економічної безпеки банківської діяльності.

Відповідно до головної мети можемо сформулювати основні функціональні цілі економічної безпеки банків:

- забезпечення прибутковості, ефективності діяльності банків в умовах мінімізації негативного впливу ризиків й загроз;
- формування відповідної техніко-технологічної складової ведення банківського бізнесу з позицій формування вагомих конкурентних переваг;

- побудова ефективної організаційної структури й забезпечення відповідного рівня управління;
- забезпечення високого професійного рівня кадрового та інтелектуального потенціалу працівників;
- впровадження новітніх підходів до оцінювання ризиків зовнішнього і внутрішнього середовища і їх впливу на діяльність банків;
- формування систем забезпечення комерційної та банківської таємниці й належного інформаційного та правового захисту.

Організація економічної безпеки банку залежить від того, наскільки ефективно він здатний уникнути можливих загроз за окремими складовими з врахуванням впливу зовнішнього і внутрішнього середовища. Аналіз літературних джерел показав, що у цьому питанні більшість авторів декларують ідентичні підходи і серед основних складових економічної безпеки банків виділяють:

1. Фінансову складову, яка полягає в оцінюванні фінансової діяльності банків з позицій прибутковості-ризик, ліквідності, платоспроможності, достатності рівня капіталізації й ресурсозабезпеченості, запобігання визнання банку неплатоспроможним та нежиттєздатним.

2. Інформаційну складову, що полягає в ефективному забезпеченні безпеки інформаційних ресурсів банків.

3. Техніко-технологічну складову, що ґрунтується на новітніх програмних продуктах ведення банківського бізнесу та їх впровадженні й використанні.

4. Інтелектуально-кадрову складову, що полягає у збереженні та розвитку інтелектуального потенціалу банку, ефективному управлінні персоналом.

5. Силу складову, що ґрунтується на забезпеченні фізичної безпеки співробітників та керівництва банку і збереженні їх майна.

6. Політико-правову складову, яка базується на існуючій нормативно-правовій базі здійснення банківської діяльності й належному юридичному забезпеченні.

7. Ринкову складову, яка визначає маркетингові позиції банківської установи, її місце на ринку продуктів і послуг, сильні і слабкі сторони, конкурентні переваги і недоліки.

8. Інтерфейсну складову, яка відображає стан взаємовідносин між банками та контрагентами, інвесторами, клієнтами, державними та місцевими органами влади.

На нашу думку, економічна безпека банків — це комплексна категорія, яка відображає стан установ з позицій найбільш ефективного використання ресурсного потенціалу, забезпечення належного рівня фінансової стійкості, надійності та конкурентоспро-

можності, здатності протистояти ризикам та деструктивним впливам в процесі ведення банківського бізнесу.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Отже, економічна безпека банків в прикладному аспекті — це здатність протистояти існуючим та потенційним ризикам і загрозам. Основними внутрішніми загрозами економічній безпеці банківських установ є: незадовільна якість кредитного портфеля, низький рівень компетенції менеджменту, нераціональна структура активів і пасивів, суттєва залежність від інсайдерів, злочинні дії персоналу, неприбуткова банківська діяльність. Зовнішніми загрозами економічній безпеці банку залишаються: недосконале нормативно-правове регулювання банківської діяльності, непослідов-

на грошово-кредитна політика Центрального банку та недосягнення ключових параметрів щодо показників таргетування інфляції, нестабільність зовнішнього середовища, недовіра до банківської системи, непрозорість умов ведення банківського бізнесу, недостатність заходів щодо запобігання відмиванню грошей та шахрайству. З іншого боку — це стан, при якому організація безпеки спрямована на максимальне запобігання ризикам та загрозам з метою забезпечення стійкого функціонування банків, ефективного використання ресурсів.

Подальші дослідження в даному напрямі повинні спрямовуватись на розробку інструментарію нейтралізації ризиків та загроз, які впливають на економічну безпеку банків із застосуванням системного підходу.

Література

1. Барановський О.І. Філософія безпеки: монографія: у 2 т. Безпека фінансових інститутів. — 715 с.
2. Васильчак С.В. Економічна безпека банків та методи її забезпечення / С.В. Васильчак, Р.Ю. Моцьо // Науковий вісник НЛТУ України. — 2009. — Вип. 19.12. — С. 287–293.
3. Джаилова А.У. Национальная безопасность Кыргызстана в аспекте банковской системы экономической безопасности / А.И. Джаилова // Вестник КРСУ. — 2015. — № 3. — Т. 15. — С. 22–26.
4. Крупка М.І. Фінансово-економічна безпека банківської системи України та перспективи розвитку національної економіки / М.І. Крупка // Бізнес Інформ. — 2012. — № 6. — С. 168–175.
5. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: затв. Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України N1277 від 29.10.2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
6. Организация деятельности коммерческого банка / [под ред. К.Р. Тагирбекова]. — М.: Весь Мир, 2004—843 с.
7. Штаєр О.М. Удосконалення механізму управління безпекою банку: автореф. дис. ... канд. ек. наук: 08.00.08 — Фінанси, грошовий обіг і кредит / Штаєр Оксана Михайлівна; Харківський національний економічний університет. — Харків, 2013. — 23 с.

References

1. Baranovskiy O.I. Filosofiya bezpeki: monografiya: u 2 t. Bezpeka finansovikh institutiv. — 715 s.
2. Vasy'l'chak S.V. Ekonomichna bezpeka bankiv ta metody' yiyi zabezpechennya / S.V. Vasy'l'chak, R. Yu. Mocz'o// Naukovy'j visny'k NLTU Ukrayiny'. — 2009. — Vy'p. 19.12. — S. 287–293.
3. Dzhailova A U. Natsionalnaya bezopasnost Kyrgyzstana v aspekte bankovskoy sistemy ekonomicheskoy bezopasnosti / A. I. Dzhailova // Vestnik KRSU. — 2015. — № 3. — Т. 15. — S. 22–26.
4. Krupka M. I. Finansovo»ekonomichna bezpeka bankivs'koyi sy'stemy' Ukrayiny' ta perspekty'vy' rozvy'tku nacional'noyi ekonomiky' / M. I. Krupka // Biznes Inform. — 2012. — # 6. — S. 168–175.
5. Metody'chni rekomendaciyi shhodo rozrakhunku rivnya ekonomichnoyi bezpeky' Ukrayiny': zatv. Nakazom Ministerstva ekonomichnogo rozvy'tku i torgivli Ukrayiny' N1277 vid 29.10.2013 [Elektronny'j resurs]. — Rezhym dostupu: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
6. Organizatsiya deyatelnosti kommercheskogo banka / [pod red. K. R. Tagirbekova]. — M.: Ves Mir, 2004. — 843 s.
7. Shtayer O. M. Udoskonalennya mexanizmu upravlinnya bezpekoyu banku: avtoref. dy's. ... kand. ek. nauk: 08.00.08 — Fynansy', groshovy'j obig i kredy't / Shtayer Oksana My'xajlivna; Xarkivs'ky'j nacional'ny'j ekonomichny'j universy'tet. — Xarkiv, 2013. — 23 s.

Красностанова Наталія Едуардівна

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту організацій
Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

Красностанова Наталья Эдуардовна

*кандидат экономических наук, доцент,
заведующий кафедрой менеджмента организаций
Одесский региональный институт государственного управления
Национальной академии государственного управления при Президенте Украины*

Krasnostanova Natalia

*PhD in Economy, Associate Professor,
Head of the Department of Management of Organizations
Odessa Regional Institute of Public Administration
of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*

Горголюк Яна Юрївна

*старший викладач кафедри менеджменту організацій
Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного
управління при Президентові України*

Горголюк Яна Юрьевна

*старший преподаватель кафедры менеджмента организаций
Одесский региональный институт государственного управления Национальной академии
государственного управления при Президенте Украины*

Horholyuk Yana

*Senior Lecturer at the Department of Management of Organizations
Odessa Regional Institute of Public Administration
of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*

ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

ОСОБЕННОСТИ ЦЕНООБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

FEATURES OF PRICING IN MODERN CONDITIONS

Анотація. Узагальнено та теоретично обґрунтовано методологічні підходи щодо впливу держави на процеси ціноутворення в сучасних ринкових умовах. Розглянуто основні особливості цінової політики держави, а також досліджено методи та фактори, що впливають на формування цін (зовнішні та внутрішні). Визначено стратегічні цілі, що дають можливість сформувати середовище для розвитку та впровадження цінової стратегії, виявлено основні сфери її впливу. Проведено аналіз методології встановлення цін на відповідні групи товарів. Обґрунтовано основні етапи формування цін, які є взаємозалежними та взаємопов'язаними, потребують обов'язкового виконання та класифікуються на дві основні групи: витратні та маркетингові. Тому актуальність полягає у формуванні етапів та методів процесів ціноутворення у ринкових умовах, а також запровадження цінової стратегії для створення належних умови щодо ефективного розвитку економіки країни. Отримані результати дослідження можуть бути використані у процесі формування та удосконалення цінової політики держави в ринкових умовах для забезпечення соціального захисту та підтримки споживачів, створення стабільних умов конкуренції через стримування зросту інфляції, стимулювання прибутковості національних виробників, збереження рівня цін.

Ключові слова: ціноутворення, державне регулювання цін, цінова політика, етапи формування цін, цінова стратегія.

Аннотация. Обобщено и теоретически обосновано методологические подходы относительно влияния государства на процессы ценообразования в современных рыночных условиях. Рассмотрены основные особенности ценовой политики государства, а также исследованы методы и факторы, влияющие на формирование цен (внешние и внутренние). Определены стратегические цели, дающие возможность сформировать среду для развития и внедрения ценовой стратегии, выявлены основные области ее влияния. Проведен анализ методологии установления цен на соответствующие группы товаров. Обоснованы основные этапы формирования цен, которые взаимосвязаны и взаимозависимы между собой, требуют обязательного выполнения и классифицируются на две основные группы: расходные и маркетингу. Поэтому актуальность заключается в формировании этапов и методов процессов ценообразования в рыночных условиях, а также внедрение ценовой стратегии для создания надлежащих условий по эффективному развитию экономики страны. Полученные результаты исследования могут быть использованы в процессе формирования и совершенствования ценовой политики государства в рыночных условиях для обеспечения социальной защиты и поддержки потребителей, создания стабильных условий конкуренции из-за сдерживания роста инфляции, стимулирование доходности национальных производителей, сохранение уровня цен.

Ключевые слова: ценообразование, государственное регулирование цен, ценовая политика, этапы формирования цен, ценовая стратегия.

Summary. Methodological approaches to the influence of the state on pricing processes under current market conditions are generalized and theoretically substantiated. The main features of the pricing policy of the state are considered, as well as the methods and factors influencing the formation of prices (external and internal). Strategic goals have been defined that give an opportunity to form an environment for the development and implementation of a pricing strategy, and the main areas of its influence have been identified. The analysis of the methodology for setting prices for the respective groups of goods was carried out. The main stages of price formation are substantiated, which are interrelated and interdependent, require compulsory implementation and are classified into two main groups: expenditure and marketing. Therefore, the relevance lies in the formation of stages and methods of pricing processes in market conditions, as well as the introduction of a price strategy to create the appropriate conditions for the effective development of the country's economy. The obtained research results can be used in the process of forming and improving the price policy of the state in market conditions for providing social protection and consumer support, creating stable conditions for competition due to curbing inflation, stimulating the profitability of national producers, and maintaining prices.

Key words: pricing, state price regulation, pricing policy, stages of price formation, price strategy.

Постановка проблеми. Розвиток ринкової економіки, зміцнення взаємовідносин між суб'єктами підприємницької діяльності та споживачами товарів і послуг посилюють необхідність виявлення суперечностей в процесах ціноутворення, удосконалення цінової політики та пошук нових методів щодо підвищення ефективності їх ефективності.

Етап формування ціни в ринкових умовах виступає важливим елементом розвитку господарського механізму виробництва, забезпечує врівноваження попиту та пропозиції, впливає на інтереси та потреби суспільства. Тому при формуванні раціональної ціни потрібно враховувати залежність між структурою виробництва та обсягами, а також платоспроможність населення.

Особливості формування та удосконалення цінової політики держави на товари та послуги є актуальною проблемою, її вирішення дає можливість забезпечити конкурентоспроможність національного виробництва на високому рівні, а також сприятиме соціально-економічному розвитку держави.

В результаті неефективного використання методів ціноутворення або невикористання цих методів взага-

лі, відбувається негативний вплив на економіку країни та розвиток виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ціноутворення посідають головне місце в соціально-економічному розвитку країни. Тому вирішенню цих питань приділяють увагу вчені всіх країн світу, в тому числі і вітчизняні науковці намагаються визначити особливості формування, шляхи удосконалення та перспективи розвитку цінової політики. Серед видатних закордонних діячів в галузі дослідження ціноутворення слід виділити наукові праці Ф. Візера, Ф. Котлера, А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса, А. Маршалла, Дж. М. Кейнса.

На теоретичному та методологічному рівні проблеми ціноутворення розглядають у своїх працях, такі відомі вітчизняні науковці, як В. В. Герасименко, Л. М. Круковська, Я. В. Литвиненко, Є. В. Переверзева, А. Г. Пенцова, В. М. Тарасович, А. Д. Чудаков. Автори у свої роботах аналізують основні інструменти, методи та принципи формування ціни, що застосовуються в ринкових умовах, а також принципи, що забезпечують узгоджену діяльність між різними маркетинговими суб'єктами.

Постановка завдання. Основою метою даного дослідження є аналіз державної політики регулювання цін щодо визначення шляхів її удосконалення та оптимізації в сучасних умовах господарювання. Визначена мета потребує вирішення таких завдань:

- дослідити методи та фактори, що впливають на формування цін (зовнішні та внутрішні);
- здійснити аналіз факторів, що впливають на формування державної політики ціноутворення;
- розглянути основні сфери впливу цінової стратегії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток соціально-економічних відносин в сучасному світі потребує обов'язкової державної підтримки майже у всіх економічних процесах, що відбуваються. Оскільки держава у даних процесах виступає як єдина система сукупності законодавчої, виконавчої та контрольної бази, що створює умови для соціально-економічного розвитку, а також забезпечує стабільні умови для здійснення міжнародного співробітництва держави. В більшій мірі все це можливо, лише за умов належного державного регулювання процесів ціноутворення, оскільки ціна виступає головним індикатором та інструментом ефективності державного регулювання економіки.

Світовий досвід розвинених країн показує, що держава виступає головною ланкою у забезпеченні взаємозв'язку між виробництвом та суспільними потребами, встановлює контроль між всіма суб'єктами ринку, цим самим забезпечує ефективне конкурентне середовище, розвиток здорової конкуренції, створюються оптимальні умови для розвитку господарської діяльності. Такі умови дають можливість виробництву перейти на рівень інноваційного розвитку, впроваджувати новітні технології, проводити модернізацію виробництва, скоротити витрати, підвищити якість товарів та послуг, збільшити рівень попиту, сприяти розвитку інвестиційного клімату. Саме раціональне цінове регулювання з боку держави забезпечить належні умови для цього і захистить від інфляції в разі дефіциту товарів, посилення монополій та ріст цін на сировину [1].

Основною метою діяльності національних виробників є встановлення цін з урахуванням витрат, змін ринкової структури, дослідження конкурентного середовища та чутливість споживачів до цін. Все це потрібно для формування стратегії розвитку суб'єктів підприємницької діяльності та вирішення проблем ціноутворення:

- визначитися із методами ціноутворення;
- пристосування ціни до ринкового середовища, що постійно змінюється;
- еластичність попиту та вплив зміни цін на споживачів;
- вплив конкуренції на цінову політику [6].

Крім вище перерахованих проблем ціноутворення існують так звана система «відкатів» та велика кількість посередників, ці два компонента також значною мірою впливають на підвищення цін. Слід виділити, те що діяльність більшості вітчизняних підприємств здійснюється на застарілій нормативно-правовій базі.

Основна помилка більшості виробників полягає в тому, що не приділяється увага розробці цінової стратегії, яка повинна відповідати загальним стратегічним цілям фірми. Тому основними етапами є формування стратегічних цілей щодо позиціонування товарів на цільовому ринку. Такі попередні дії дають можливість сформувати середовище для розвитку та впровадження цінової стратегії. Виділимо основні сфери, на які чинить вплив цінова стратегія (рис. 1).

У сучасних ринкових умовах господарська діяльність підприємств повинна забезпечувати виконання таких умов, як оптимальне співвідношення між споживчою вартістю та ціною. Тобто, в першому випадку, ціна забезпечує прибуток підприємству та покриває витрати виробництва. З другого боку, ціна відповідає потребам споживачів та задовольняє їх вподобання. Виконання таких умов дає можливість дослідити фактори формування цін, серед них виділяють зовнішні та внутрішні чинники [5].

До внутрішніх факторів, що впливають на формування ціни відносяться організація діяльності виробництва та витрати, маркетингові цілі та формування маркетингового плану. Практично всі вітчизняні підприємства використовують ціну як інструменти для досягнення поставлених цілей та мети. Шляхом зміни ціни в більшу чи меншу сторону, підприємства регулюють своє положення на ринку та відносини з іншими аналогічними суб'єктами господарювання [2]. До внутрішніх факторів відносять методи прямого та непрямого впливу. Методи прямого (виробничого) впливу поділяються на такі види витрат: матеріальні, на оплату праці, транспортні, на склад; амортизаційні та інші види.

До методів непрямого впливу відносяться витрати на збут та адміністративні витрати.

Серед зовнішніх факторів, що чинять вплив на формування ціни виступає зовнішнє середовище, до якого відносяться конкуренція, стабільність ринку, попит, законодавство. Ринкові чинники впливу на ціну поділяються на цінові та нецінові.

До нецінових факторів належать: акції; галузь, смаки споживачів, маркетингові комунікації, сезонність та територіальне розміщення.

Цінові фактори включають в себе попит споживачів на товари та послуги, втрати виробництва та обіг, ціни на аналогічні товари та товари-замінники, корисність та важливість товарів а також ціни на комплектуючі.

Внутрішні чинники є індивідуальними для кожного підприємства в залежності від обраної стратегії,

зовнішні – є загальними для всіх та не підпорядковуються окремо кожному суб'єкту виробництва.

Беручи до уваги всі вище зазначені фактори, які впливають на процеси ціноутворення, можна перейти до методології встановлення цін на відповідні групи товарів. Серед них визначено наступні етапи:

- 1) встановлення цілей політики ціноутворення;
- 2) дослідження попиту на продукцію;
- 3) аналіз витрат на дослідження взаємозалежності між ціною, об'ємом та прибутком;
- 4) оцінка цін конкурентів;
- 5) визначення рівня цін (метод ціноутворення);
- 6) встановлення цін на товари: акції, знижки, надбавки, в залежності від сезонності та географічного положення [3].

Таким чином виділяють шість основних етапів формування цін, які є взаємозалежними та взаємопов'язаними, чинять вплив один на одного, потребують обов'язкового їх виконання. Дана методика ціноутворення існує на основі різних методів, які класифікуються у дві основні групи: витратні та маркетингові (рис. 2).

В залежності від обраного методу встановлюється відповідна ціна на товар, якщо витратні методи, то ціна встановлюється за рахунок додавання інших видів витрат до виробничої вартості. Якщо обирається

маркетинговий метод, то ціни встановлюються в залежності від рівня та величини цін ринку.

Найбільш раціональне їх функціонування при встановленні цін досягається лише за їх одночасного використання. Головне місце посідає витратний метод, тому що саме від нього залежить одержання прибутку та покриття всіх витрат виробництва.

Метод ринкового або маркетингового ціноутворення характеризується більшою різноманітністю, але менш поширений при формуванні цін.

Всі вище перераховані методи ціноутворення є важливими компонентами для ефективного проведення державної цінової політики та функціонування суб'єктів підприємницької діяльності. Крім того на встановлення ціни впливають результати діяльності ринку, мотивація споживачів щодо купівлі товарів, витрати на виробництво та саме планування цін.

Плановий розрахунок витрат та прибуток підприємства є головними важелями при встановленні ціни. Для її ефективного планування потрібно використовувати вдосконалену нормативно-правову базу, що на даний момент є застарілою та носить формальний характер. Важливим чинником, що регулює процеси ціноутворення є державна політика. Саме держава повинна здійснювати контроль та регулювати рівень цін, захищати та стимулювати національні виробництва, створювати

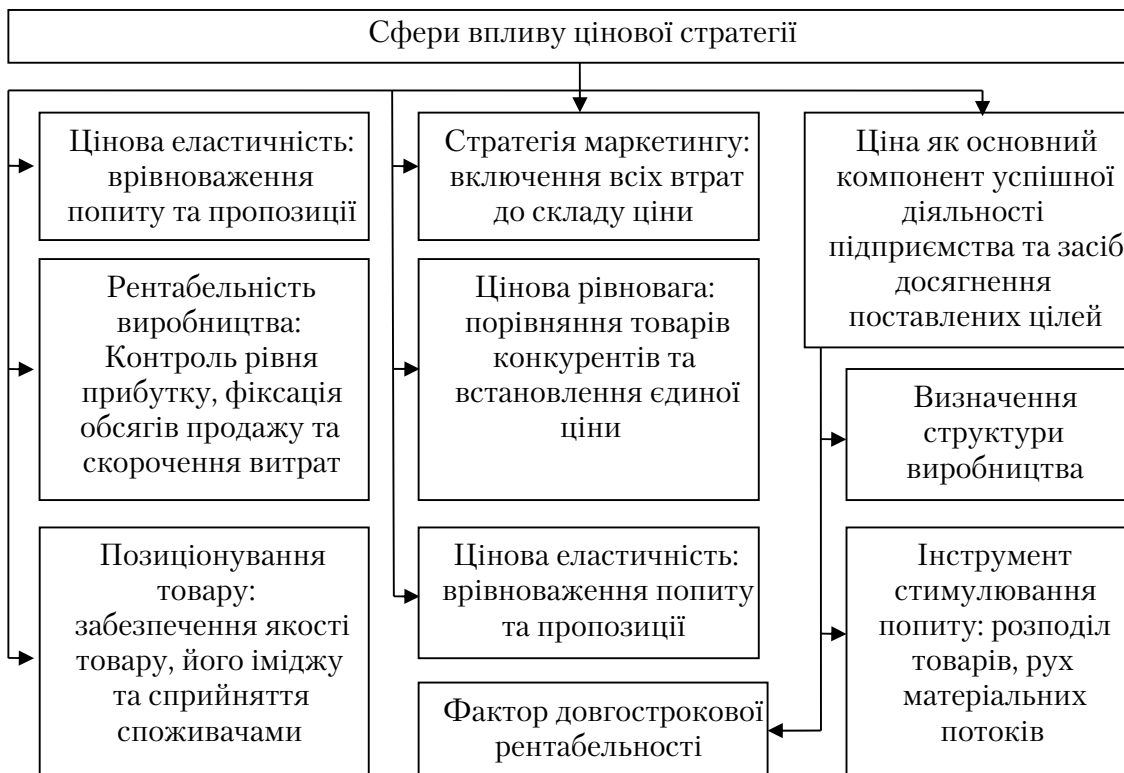

Рис. 1. Сфери впливу цінової стратегії

Джерело: Узагальнено та систематизовано на основі [6]

належні умови для забезпечення їх беззбитковості. Виділимо наступні напрями державного регулювання цін:

- забезпечення збільшення попиту на ту продукцію, яку держава прагне збільшити за рахунок зниження цін та податкових пільг;
- створення умов для ефективного функціонування та добрих взаємовідносин між монополією та конкуренцією з позитивними наслідками для економіки;
- запровадження належних засобів щодо стримування інфляційного підвищення цін;
- запобігання вживання товарів, що є шкідливими та можуть загрожувати життю та здоров'ю населення;
- формування цін на товари або послуги беручи до уваги доходи та рівень життя населення [4].

Основною метою державного регулювання виступають соціальний захист та підтримка споживачів, а також забезпечення стабільних умов конкуренції через стримування зросту інфляції, стимулювання прибутковості національних виробників, збереження рівня цін та усунення будь-яких суперечностей.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Беручи до уваги закордонний досвід та ринкові відносини в сучасних умовах, можна виділити деякі моменти, на які необхідно звернути увагу та забезпечити їх належне виконання. Для ефективного функціонування виробництва важливим фактором є ціноутворення, що регулюється та контролюється з боку держави. Тому держава повинна створити гармонійну систему ціноутворення, яка буде допомагати збільшувати попит на продукцію, створювати умови для розвитку конкуренції та підтримувати соціально-економічний розвиток населення.

В умовах ефективного функціонування ринку держава має бути посередником, що допомагає регулювати ринкові відносини між всіма суб'єктами підприємницької діяльності, коригувати можливі спади та підвищення економіки. Саме тому державне регулювання цін є важливим методом, що захищає від розбалансованості економіки.

Рис. 2. Основні методи формування цін

Джерело: Узагальнено та систематизовано на основі [7]

Література

1. Андрусъ О.І. Аналіз проблем сучасного ціноутворення в Україні та обґрунтування шляхів підвищення його ефективності / О.І. Андрусъ // Ефективна економіка. — 2013. — № 5. — С. 1–3. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_5_29
2. Бакушевич І.В. Дослідження впливу чинників на ціноутворення / І.В. Бакушевич, Н.С. Семчишин, М.М. Тимошик // Зб. тез матеріалів другої всеукраїнської науково-практичної конференції (Дніпропетровськ–Харків–Донецьк). — 2000. — С. 6–8.
3. Войчак А.В. Маркетинговий менеджмент: підручник / А.В. Войчак. — К.: Вид-во КНЕУ, 1998. — 268 с.
4. Гололобова Т.В. Проблеми ціноутворення в зернопродовольчому комплексі України / Т.В. Гололобова // Економіка підприємства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7_NMIW_2011/Economics/10_81024.doc.htm
5. Рymar Г.А. Ціноутворення в Україні: стан та перспективи розвитку / Г.А. Рymar // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. — Житомир: ЖДТУ, 2012. — Вип. 1 (22). — С. 309–314.
6. Тимофєєва Н.Я. Проблеми ціноутворення в Україні / Н.Я. Тимофєєва // Управління розвитком. — 2014. — № 1 (164). — С. 81–82. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2014_1_352014
7. Шкварчук Л.О. Ціни і ціноутворення: навч. посіб., 3-є вид. виправл. / Л.О. Шкварчук. — К.: Кондор, 2005. — 214 с.

References

1. Andrus' O. I. (2013) «Analysis of problems of modern pricing in Ukraine and substantiation of ways to increase its efficiency», *Efektivna ekonomika*, no. 5, pp. 1–3, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_5_29 (access date May 14, 2013).
2. Bakushevych I. V., Semchyshyn N. S. and Tymoshyk M. M. (2000) «Investigation of the influence of factors on pricing»: [Zb. tez materialiv druhoyi vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi], Dnipropetrovs'k–Kharkiv–Donets'k, pp. 6–8.
3. Voychak A. V. (1998) *Marketing Management*, textbook, KNEU, Kyiv, Ukraine, 268 p.
4. Hololobova T. V. (2011) «Problems of pricing in the grainfood complex of Ukraine», *Ekonomika pidpryemstva*, available at: http://www.rusnauka.com/7_NMIW_2011/Economics/10_81024.doc.htm
5. Rymar H. A. (2012) «Pricing in Ukraine: the state and prospects of development», *Problemy teorii ta metodolohiyi bukhhalters'koho obliku, kontrolyu i analizu*, ZHDТУ, Zhytomyr, Ukraine, no. 1 (22), pp. 309–314.
6. Tymofeyeva N. Ya. (2014) «Problems of pricing in Ukraine», *Upravlinnya rozvytkom*, no. 1 (164), pp. 81–82, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2014_1_352014.
7. Shkvarchuk L. O. (2005) *Tsiny i tsinoutvorennya* [Prices and Pricing], textbook, Kondor, Kyiv, Ukraine, 214 p.

Безземельна Тетяна Олександрівна
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Класичний приватний університет*

Безземельная Татьяна Александровна
*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры менеджмента
Классический приватный университет*

Bezzemelna Tetjana
*PhD, associate professor,
associate professor of department of management
Classic Private University*

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ВІТЧИЗНЯНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ: ТЕНДЕНЦІЇ, НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ, ПРОБЛЕМИ ОЦІНЮВАННЯ

ЭФФЕКТИВНОСТЬ УПРАВЛЕНИЯ ОТЕЧЕСТВЕННЫМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ: ТЕНДЕНЦИИ, ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ, ПРОБЛЕМЫ ОЦЕНКИ

EFFICIENCY OF MANAGEMENT BY UKRAINIAN ENTERPRISES: TENDENCIES, DIRECTIONS OF INCREASE, PROBLEMS OF ESTIMATION

Анотація. В статі проаналізовано сучасні тенденції ефективності управління на підприємствах, що здійснюють господарську діяльність в галузях інформаційних технологій, будівництва та у сфері охорони здоров'я населення. Серед основних недоліків системи управління досліджуваних підприємств зазначено: відсутність програм економії коштів на управління, програм з підвищення продуктивності праці робітників, програм управління витратами, недостатня увага з боку керівництва до чинників, що сприяють підвищенню плінності кадрів. Визначено напрями підвищення ефективності менеджменту українських підприємств, а саме: розробка й забезпечення реалізації програм скорочення витрат на виробництво й управління; вдосконалення технологій виробництва та управління; вдосконалення інформаційного забезпечення управління шляхом впровадження автоматизованих систем; підвищення продуктивності праці за допомогою ефективних мотиваційних чинників. Серед перспектив подальших розвідок у даному напрямі зазначено розробку зручного та інформативного методичного інструментарію, що дозволив би враховувати взаємовплив одного ефекту на інший, перспективи розвитку підприємства, вплив соціальних чинників на рівень ефективності управління, особливості здійснюваних на підприємстві бізнес-процесів.

Ключові слова: ефективність управління, напрями підвищення ефективності менеджменту, методичний інструментарій.

Аннотация. В статье проанализированы современные тенденции эффективности управления на предприятиях, осуществляющих хозяйственную деятельность в отраслях информационных технологий, строительства и в сфере охраны здоровья населения. Среди основных недостатков системы управления исследуемых предприятий отмечено: отсутствие программ экономии средств на управление, программ по повышению производительности труда работников, программ по управлению расходами, недостаточное внимание со стороны руководства к факторам, способствующим росту текучести кадров. Определены направления повышения эффективности менеджмента украинских предприятий, а именно: разработка и обеспечение реализации программ сокращения расходов на производство и управление; совершенствование технологий производства и управления; совершенствование информационного обеспечения управления путем внедрения автоматизированных систем; повышение производительности труда при помощи эффективных мотивационных факторов. Перспективами дальнейших исследований в данном направлении является разработка удобного и информативного методического инструментария, который позволил бы учитывать взаимовлияние одного эффекта на другой, перспективы развития предприятия, влияние социальных факторов на уровень эффективности управления, особенности осуществляемых на предприятии бизнес-процессов.

Ключевые слова: *эффективность управления, направь повышение эффективности менеджмента, методический инструментарий.*

Summary. *The modern tendencies of efficiency of management on enterprises carrying out economic activity in industries of information technologies, buildings and in the field of health care of population are analyzed in the article. The basic lacks of the control system of the studied enterprises are certain. It is absence of the programs of cost effectiveness on the management, programs on the increase of labor productivity of workers, programs on the management by charges, lack of attention to the factors of growth of amount of discharges. Directions of increase of efficiency of management of the Ukrainian enterprises are certain. It is development and realization of the programs of cutback of spending on production and management; perfection of technologies of production and management; perfection of the informative providing of management through the automated systems; increase of labor productivity through effective motivational factors. Development of comfortable and informing methodical tool which would allow to take into account influencing of one effect on other, prospects of development of enterprise, influence of social factors on the level of efficiency of management, to the feature of business-processes of enterprise is the prospect of further researches in this direction.*

Key words: *management efficiency, send the increase of efficiency of management, methodical tool.*

Постановка проблеми. Управління будь-якими соціально-економічними системами, зокрема виробничими підприємствами, передбачає врахування багаточисельних змін, що відбуваються в зовнішньому та внутрішньому середовищі. Вплив рівня конкуренції, галузевих характеристик розвитку, кризових явищ та інших зовнішніх чинників повинен бути спрогнозованим та оціненим для забезпечення результативного функціонування підприємства в середньо- та довгостроковій перспективі. При цьому моніторинг чинників внутрішнього середовища останнім часом набуває все більшої ваги з огляду на зростання ролі наявного виробничого потенціалу підприємства в процесі досягнення цілей його розвитку. З огляду на те, що менеджмент пов'язує всі внутрішні чинники в єдину систему, оцінювання й аналіз ефективності управління виробничими процесами є першочерговим завданням будь-якого моніторингу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні й методичні підходи до визначення ефективності управління підприємством є предметом наукових пошуків таких зарубіжних та вітчизняних вчених як: М. Альберт, П. Друкер, М. Мескон, Ф. Хедоурі, О. Броницький, Н. Гавкалова, Я. Догадайло, М. Кізім, О. Костенко, А. Курбанов, С. Мочерний, Г. Осовська, О. Осовський, В. Оспіцев, В. Попков, Д. Пруненко, О. Тищенко, В. Федоренко, Н. Яркіна та ін. Однак, незважаючи на вагомий внесок учених в розробку теми дослідження, багато питань є недостатньо розкритими та потребують подальшого розгляду. Одним з таких питань є розробка оптимального методичного інструментарію оцінювання ефективності управління.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз показників ефективності управління вітчизняними підприємствами різних сфер діяльності за останні п'ять років та розробка напрямів підвищення ефективності.

Досягнення визначеної мети обумовило виконання таких завдань: проаналізувати сучасні тенденції ефективності управління на досліджуваних підприємствах за допомогою методики визначення співвідношення економії, одержуваної від впливу управлінського персоналу на виробничу діяльність підприємства, та витрат на управління; виявити сучасні проблеми та недоліки вимірювання та забезпечення ефективності управління; запропонувати напрями підвищення ефективності менеджменту українських підприємств.

Виклад основного матеріалу. З метою виявлення тенденцій у змінах показників ефективності управління вітчизняними підприємствами та проблем оцінювання ефективності управління в якості інформаційної бази дослідження були обрані малі підприємства, що здійснюють господарську діяльність в галузях інформаційних технологій, будівництва та у сфері охорони здоров'я населення, яка здійснюється санітарно-профілактичними закладами (підприємство профілактичної дезінфекції). Для розрахунку показників використовувалась методика визначення співвідношення економії, одержуваної від впливу управлінського персоналу на виробничу діяльність підприємства, та витрат на управління [3, с. 644; 4, с. 254; 5, с. 122; 6, с. 260; 8, с. 485].

З метою забезпечення зіставлення розрахованих показників було обрано чотири показника: економічна ефективність за рахунок економії на управлінську діяльність, економічна ефективність управління за рахунок зростання продуктивності праці персоналу, економічна ефективність за рахунок зниження умовно-змінних витрат в собівартості та економічна ефективність управління за рахунок зменшення плинності кадрів. Інші показники даної методики не використовувались з причини відсутності даних для розрахунку певних економій.

Результати розрахунків свідчать, що в різних галузях показник економічної ефективності за рахунок економії на управлінську діяльність протягом 2012–2016 рр. характеризувався різноспрямованою динамікою. При цьому слід зазначити, що менеджмент підприємства сфери інформаційних технологій (ІТ) у 2016 р. став більш ефективним по зрівнянню з результатом 2012 р., а для підприємств інших галузей спостерігалось скорочення цього показника (табл. 1).

Відповідно до отриманих результатів, на підприємстві сфери ІТ протягом досліджуваного періоду спостерігалось щорічне зменшення показника ефективності управління за рахунок зростання продуктивності праці персоналу, за винятком 2014 р., коли зростання продуктивності праці було обумовлено скороченням чисельності персоналу з зв'язку з кризовими явищами в національній економіці (табл. 2).

Протягом п'яти років цей показник зазнав скорочення для підприємств сфери ІТ та будівництва, а для підприємства сфери охорони здоров'я, навпаки, збільшився. Як свідчать результати більш глибокого дослідження, зростання цього показника було пов'язане, здебільшого, зі скороченням чисельності персоналу, а зменшення – зі зростанням рівня цін та зар-

бітної плати. Тобто на досліджуваних підприємствах не впроваджувалось нових технологій виробництва й організації праці.

Розраховані показники ефективності управління за рахунок зниження умовно-змінних витрат також не мають чітко визначеної динаміки. Найбільш високий рівень цього виду ефективності притаманний менеджменту підприємства сфери ІТ. При цьому в 2016 р. по відношенню до 2012 р. рівень показника в цій галузі збільшився (табл. 3).

Найнижчий рівень ефективності управління за рахунок зниження умовно-змінних витрат спостерігався у підприємства будівельної галузі, що пояснюється специфікою виробничого процесу. Однак найбільшого скорочення за досліджуваний період цей показник зазнав для підприємства галузі охорони здоров'я.

Менеджмент підприємства, що працює в галузі ІТ, найбільш ефективний в напрямку зниження плинності кадрів. Хоча така ситуація може бути пов'язана з високою престижністю та оплатою праці в цій галузі. Найменша ефективність управління за цією ознакою характерна для будівельного підприємства. Однак скорочення показника ефективності управління за рахунок зниження плинності кадрів може бути

Таблиця 1

Динаміка показників ефективності управління від економії на управлінську діяльність, %

Галузь	Роки					Абсолютне відхилення 2016/2012, в.п.
	2012	2013	2014	2015	2016	
Сфера ІТ	19,5	21,7	34,5	58,3	56,4	+36,9
Будівництво	40,0	26,6	5,0	21,0	22,0	-18,0
Охорона здоров'я	21,4	19,8	6,6	15,6	19,4	-2,0

Складено автором

Таблиця 2

Динаміка показників ефективності управління у зв'язку зі змінами продуктивності праці персоналу підприємств, %

Галузь	Роки					Абсолютне відхилення 2016/2012, в.п.
	2012	2013	2014	2015	2016	
Сфера ІТ	453,8	437,7	444,6	318,7	278,3	-175,5
Будівництво	315,1	271,5	343,1	327,3	285,7	-29,4
Охорона здоров'я	170,0	274,0	199,0	262,7	239,8	+69,8

Складено автором

Таблиця 3

Динаміка показників ефективності управління за рахунок зниження умовно-змінних витрат, %

Галузь	Роки					Абсолютне відхилення 2016/2012, в.п.
	2012	2013	2014	2015	2016	
Сфера ІТ	405,4	395,5	436,8	530,9	420,3	+14,9
Будівництво	75,5	72,2	34,4	66,7	51,7	-23,8
Охорона здоров'я	212,1	263,4	174,5	188,3	163,2	-48,9

Складено автором

Таблиця 4

Динаміка показників ефективності управління за рахунок зниження плинності кадрів, %

Галузь	Роки					Абсолютне відхилення 2016/2012, в.п.
	2012	2013	2014	2015	2016	
Сфера ІТ	151,0	56,2	488,2	103,6	154,7	+3,7
Будівництво	225,1	118,3	55,2	87,6	89,3	-135,8
Охорона здоров'я	115,6	98,3	41,2	45,3	51,2	-61,4

Складено автором

обумовлено наявністю кризових проявів в національній економіці, до яких сфера будівництва є доволі чутливою (табл. 4).

Таким чином, серед сучасних тенденцій у змінах ефективності управління вітчизняними підприємствами можна зазначити:

- зростання трьох з чотирьох розрахованих показників спостерігалось тільки для підприємства, що працює в сфері ІТ. При цьому найбільш ефективно менеджмент підприємства працює в напрямку економії управлінських витрат;
- зміни показника ефективності управління від зростання продуктивності праці протягом 2012–2016 рр. були пов'язані або зі скороченням чисельності персоналу, або зі зростанням рівня цін та заробітної плати, що свідчить про відсутність впровадження нових технологій виробництва й організації праці на досліджуваних підприємствах;
- ефективність управління за рахунок зниження умовно-змінних витрат зазнала найбільшого зменшення на підприємстві профілактичної дезінфекції. Серед найбільш впливових причин слід зазначити підвищення рівня цін на енергію, сировину та матеріали;
- найменша ефективність управління за рахунок зниження плинності кадрів характерна для будівельного підприємства.

Оцінка ефективності управління досліджуваними підприємствами показала, що основними недоліками системи управління є: відсутність чіткої програми заходів щодо економії коштів на управління та програми заходів щодо впливу на продуктивність праці робітників, відсутність обґрунтованої програми управління витратами підприємств, недостатня увага з боку керівництва до чинників, що сприяють підвищенню плинності кадрів. Зазначені недоліки притаманні багатьом вітчизняним підприємствам.

З метою підвищення ефективності менеджменту українських підприємств необхідно: розробити й забезпечити реалізацію програм скорочення витрат на виробництво і управління; забезпечити періодичне вдосконалення технологій шляхом використання нових матеріалів та управлінських прийомів; вдо-

сконалити інформаційне забезпечення управління за рахунок впровадження автоматизованих систем та відповідних програмних продуктів; підвищувати продуктивність праці за допомогою ефективних мотиваційних чинників, використання матеріальних і нематеріальних винагород з метою стимулювання зацікавленості працівників у підвищенні рівня знань та вмінь.

Отримані під час дослідження результати не можна вважати такими, що характеризують стан справ в різних галузях. До речі, таке завдання на початку дослідження не ставилося. Певний дослідницький інтерес, в даному випадку, становить інформативність обраної методики дослідження.

Погоджуємося з авторами системного аналізу за методикою «витрати – ефективність» стосовно того, що пряме використання співвідношення ефекту і витрат може бути однаковою при різних значеннях чисельника і знаменника [1; 2; 7]. Тобто ресурсомісткості недостатньо для опису умов виникнення ефекту. Так, певний ефект може більшою мірою залежати від ситуації, що склалася на ринку, ніж від суми управлінських витрат. Тим більш, що на даний момент більш важливими стають не кількісні, а якісні характеристики ресурсів.

Також серед недоліків методики, що використовувалась, слід зазначити: відсутність врахування взаємовпливу одного ефекту на інший, що може викликати посилення або ослаблення дії останнього; методика не враховує перспективи розвитку підприємства, вплив соціальних чинників на рівень ефективності управління, особливості здійснюваних на підприємстві бізнес-процесів та не дає змогу розрахувати інтегральний показник ефективності управління для подальшого його внутрішньоорганізаційного, внутрішньо- та міжгалузевого порівняння.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Проведене дослідження свідчить, що найбільш ефективним є менеджмент підприємства, яке працює в сфері ІТ. На ефективність менеджменту будівельного підприємства та підприємства профілактичної дезінфекції протягом досліджуваного періоду здійснювали суттєвий

вплив зовнішні чинники кризового характеру. Основними недоліками системи управління досліджуваних підприємств є: відсутність програм економії коштів на управління та програм заходів з підвищення продуктивності праці робітників, відсутність програм управління витратами, недостатня увага до чинників підвищення плинності кадрів.

Напрямами підвищення ефективності менеджменту українських підприємств повинні бути: розробка й забезпечення реалізації програм скорочення витрат на виробництво й управління; вдосконалення технологій; вдосконалення інформаційного забезпечення

управління шляхом впровадження автоматизованих систем; підвищення продуктивності праці за допомогою ефективних мотиваційних чинників.

Серед проблем оцінювання ефективності управління слід зазначити відсутність зручного та інформативного методичного інструментарію, що дозволив би враховувати взаємовплив одного ефекту на інший, перспективи розвитку підприємства, вплив соціальних чинників на рівень ефективності управління, особливості бізнес-процесів підприємства. Розробка такої методики є однією з перспектив подальших розвідок у даному напрямку.

Література

1. Броницький О. М. Оцінка ефективності менеджменту організації: системний підхід [Електронний ресурс] / О. М. Броницький. — Режим доступу: http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_138/11.pdf (дата звернення 20.07.2017).
2. Курбанов А. Х. Экономико-математическая модель оценки организационно-экономической эффективности внедрения аутсорсинга / А. Х. Курбанов // Проблемы экономики и управления нефтегазовым комплексом. — 2012. — № 2. — С. 40–44.
3. Осовська Г. В. Основи менеджменту: навч. посіб. / Г. В. Осовська, О. А. Осовський. — К.: Кондор, 2006. — 664 с.
4. Оспіщев В. І. Основи менеджменту: навч. посіб. для студ. напрямів підготовки 1004 «Транспортні технології» і 0502 «Менеджмент» / В. І. Оспіщев, О. І. Костенко, Д. О. Пруненко. — Харків: ХНАМГ, 2006. — 340 с.
5. Тищенко А. Н. Экономическая результативность деятельности предприятий: монография / А. Н. Тищенко, Н. А. Кизим, Я. В. Догадайло. — Х.: Инжек, 2005. — 144 с.
6. Управление программами и проектами: 17 модульная программа для менеджеров «Управление развитием организаций». Модуль 8 / М. Л. Разу, В. И. Воропаев, Ю. В. Якутин, З. П. Гальперина, Т. М. Бронникова, Г. И. Секлетова, Е. А. Выходцева, С. А. Титов, А. А. Ищенко / — М.: Инфра-М, 2000. — 320 с.
7. Устойчивое экономическое развитие в условиях глобализации и экономики знаний: концептуальные основы теории и практики управления / Под ред. В. В. Попкова. — М.: Экономика, 2007. — 295 с.
8. Федоренко В. Г. Менеджмент: підруч. / В. Г. Федоренко. — 3-тє вид., перероб. і доп. — К.: Алерта, 2015. — 492 с.

References

1. Bronytskyi O. M. Otsinka efektyvnosti menedzhmentu orhanizatsii: systemnyi pidkhdid [Elektronnyi resurs] / O. M. Bronytskyi. — Rezhym dostupu: http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_138/11.pdf (data zvernennia 20.07.2017).
2. Kurbanov A. Kh. Ekonomyko-matematycheskaia model otsenky orhanyzatsyonno-ekonomycheskoi efektyvnosti vnedrenyia autsorsynha / A. Kh. Kurbanov // Problemy ekonomyky u upravlenyia neftehazovym kompleksom. — 2012. — # 2. — S. 40–44.
3. Osovska H. V. Osnovy menedzhmentu: navch. posib. / H. V. Osovska, O. A. Osovskiy. — K.: Kondor, 2006. — 664 s.
4. Ospishchev V. I. Osnovy menedzhmentu: navch. posib. dlia stud. napriamiv pidhotovky 1004 «Transportni tekhnolohii» i 0502 «Menedzhment» / V. I. Ospishchev, O. I. Kostenko, D. O. Prunencko. — Kharkiv: KhNAMH, 2006. — 340 s.
5. Tyshchenko A. N. Ekonomycheskaia rezultatyvnost deiatelnosti predpriyatiy: monohrafyia / A. N. Tyshchenko, N. A. Kyzym, Ya. V. Dohadailo. — Kh.: Ynzhek, 2005. — 144 s.
6. Upravlenye prohrammamy u proektamy: 17 modulnaia prohramma dlia menedzherov «Upravlenye razvytyem orhanyzatsyi». Modul 8 / M. L. Razu, V. Y. Voropaev, Yu. V. Yakutyn, Z. P. Halperyna, T. M. Bronnykova, H. Y. Sekletova, E. A. Vыхodtseva, S. A. Tytov, A. A. Yshchenko / — M.: Ynfra-M, 2000. — 320 s.
7. Ustoichyvoe ekonomycheskoe razvytye v uslovyakh hlobalyzatsyy u ekonomyky znanyi: kontseptualnye osnovy teoryy u praktyky upravlenyia / Pod red. V. V. Popkova. — M.: Ekonomyka, 2007. — 295 s.
8. Fedorenko V. H. Menedzhment: pidruch. / V. H. Fedorenko. — 3-tie vyd., pererob. i dop. — K.: Alerta, 2015. — 492 s.

Галькевич Марина Владиславівна

Старший викладач

Київський транспортний коледж

Київської державної академії водного транспорту

ім. гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного

Галькевич Марина Владиславовна

Старший преподаватель

Кишиневский транспортный колледж

Киевской государственной академии водного транспорта

им. гетмана П. Конашевича-Сагайдачного

Galkevich Maryna

Senior Lecturer, Kilia Transport College of

Kyiv State Maritime Academy

named after hetman Petro Konashevich- Sahaydachniy

**ОБҐРУНТУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
НА ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

**ОБОСНОВАНИЕ ПРИНЦИПОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ
УПРАВЛЕНИЯ ПОТЕНЦИАЛОМ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ
НА ТРАНСПОРТНЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ**

**GROUNDS FOR THE PRINCIPLES OF PROVIDING EFFICIENCY
OF MANAGEMENT OF POTENTIAL COMPETITIVENESS
AT TRANSPORT ENTERPRISES**

Анотація. Проведене дослідження існуючих наукових здобутків щодо формалізації принципів управління на підприємстві дозволило об'єднати їх за сферою встановлення на принципи управління, забезпечення конкурентоспроможності підприємства та потенціалу. Автором запропоновано формалізувати принципи забезпечення ефективності управління на транспортних підприємствах відповідно до особливостей процесів формування, нарощування та реалізації потенціалу конкурентоспроможності. Формалізація принципів має відповідати спрямованості розвитку потенціалу конкурентоспроможності; взаємоузгоджувати умови нарощування вартості та прибутковості внутрішніх складових з умовами реалізації конкурентних переваг у зовнішньому середовищі; забезпечувати адаптивність та гнучкість реалізації потенціалу конкурентоспроможності. Для забезпечення ефективності управління потенціалом конкурентоспроможності необхідно дотримуватись ключових принципів, що дозволить зберегти транзитний потенціал країни, міжнародні зв'язки та забезпечить гармонічний розвиток всіх видів транспорту.

Ключові слова: принципи, потенціал конкурентоспроможності, транспортне підприємство, формування, нарощування, реалізація.

Аннотация. Исследование существующих научных достижений по формализации принципов управления на предприятии позволило объединить их по сфере влияния на принципы управления, обеспечения конкурентоспособности предприятия и потенциала. Автором предложено формализовать принципы обеспечения эффективности управления на транспортных предприятиях в соответствии с особенностями процессов формирования, наращивания и реализации потенциала конкурентоспособности. Формализация принципов должна соответствовать направленности развития потенциала конкурентоспособности; отображать взаимодействие условий наращивания стоимости и доходности

внутренних составляющих условиям реализации конкурентных преимуществ во внешней среде; обеспечивать адаптивность и гибкость реализации потенциала конкурентоспособности. Для обеспечения эффективности управления потенциалом конкурентоспособности необходимо соблюдать ключевые принципы, что позволит сохранить транзитный потенциал страны, международные связи и обеспечит гармоничное развитие всех видов транспорта.

Ключевые слова: принципы, потенциал конкурентоспособности, транспортное предприятие, формирования, наращивание, реализация.

Summary. A study of existing scientific achievements in terms of formalizing the principles of management in an enterprise has allowed them to be united in the field of establishment on the principles of management, ensuring the competitiveness of the enterprise and capacity. The author proposes to formalize the principles of ensuring the efficiency of management in transport enterprises in accordance with the peculiarities of the processes of forming, building up and implementation of the competitiveness potential. The formalization of the principles should be in line with the direction of developing the competitiveness potential; to co-ordinate the conditions of increasing the cost and profitability of internal components with the conditions of realization of competitive advantages in the external environment; Ensure the adaptability and flexibility of implementing the competitiveness potential. In order to ensure the effective management of the competitiveness potential, it is necessary to adhere to the key principle that will allow maintaining the transit potential of the country, international communications and ensuring the harmonious development of all modes of transport.

Key words: principles, competitiveness potential, transport enterprise, formation, expansion, realization.

Постановка проблеми. Успіх діяльності транспортних підприємств в будь-якому напрямі розвитку потенціалу конкурентоспроможності можливий лише за умов дотримання науково обґрунтованих принципів управління, які забезпечують ефективність управлінських рішень, управлінської діяльності та управління в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування принципів управління на транспортних підприємств розглядаються в працях вчених Колесникової Н. М., В. Диканя, Кучерук Г. Ю. Дослідження в працях А. Є. Воронкової, Б. Бачевського, В. Чобіток частково розкривають поняття потенціалу конкурентоспроможності підприємств, проте не враховують специфіку транспорту.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проведене дослідження в історичному та практичному аспектах виявило відсутність єдиного наукового підходу до формування множини вимог до забезпечення ефективності управління потенціалом підприємств транспортної галузі.

Мета статті. Головною метою дослідження є формалізація управлінських принципів забезпечення ефективності формування, нарощування та реалізації потенціалу конкурентоспроможності на транспортних підприємствах.

Виклад основного матеріалу. Проведені дослідження економічної сутності та еволюції досліджень теорії конкуренції, потенціалу і конкурентоспроможності підприємства дозволили сформулювати трактування потенціалу конкурентоспроможності як сукупності внутрішніх економічних можливостей підприємства, сформованих ефективністю організаційної структу-

ри, системами управління ресурсами, виробництвом, якістю та безпекою на підприємстві, та зовнішніх можливостей, сформованих конкурентоспроможністю підприємства на ринку, що в процесі взаємодії, взаємовпливу та взаємоузгодженості спрямовані на забезпечення ефективності реалізації сформованого підприємством потенціалу розвитку, нарощування вартості та ринкової привабливості підприємства. Проведене дослідження існуючих наукових здобутків щодо формалізації принципів управління на підприємстві дозволили об'єднати їх за сферою встановлення на принципи управління, забезпечення конкурентоспроможності підприємства та потенціалу (табл. 1).

Основними шляхами розв'язання проблеми розвитку транспортної інфраструктури мають стати: збільшення пропускну здатності транспортної мережі; розвиток мережі автомобільних доріг, насамперед швидкісних та міжнародного значення; пропускну здатності морських портів, аеропортової мережі та сертифікації авіаперевізників; розвиток транспортних вузлів та залізничних, автомобільних підходів до морських портів; розвиток мережі пунктів пропуску через державний кордон України (в тому числі в місцях посадки/пересадки пасажирів, завантаження/перевалки вантажів); розвиток державної системи використання повітряного простору України; створення мережі логістичних центрів та «сухих портів»; удосконалення мережі інформаційно-комунікаційних технологій транспорту. З огляду на існуючі проблеми та перспективи розвитку транспортної галузі для забезпечення ефективності управління потенціалом конкурентоспроможності необхідно дотримуватись ключових принципів, що дозволить зберег-

Таблиця 1

Наукові принципи управління ефективністю розвитку підприємства та його потенціалу*

Сфера	Автор	Перелік та характеристика принципів
Принципи управління	Тейлор Ф. [1]	Науковий підхід до виконання кожного елемента роботи; науковий підхід до добробуту, навчання й тренінгу працівників; кооперація з працівниками; поділ відповідальності за результати роботи між менеджерами й працівниками
	Емерсон Г. [2]	Точно встановлені ідеали або цілі; здоровий глузд; компетентна консультація; дисципліна; справедливе ставлення до персоналу; швидкий, надійний, повний, точний і постійний облік; диспетчеризація, норми і розклад; нормалізація умов; нормування операцій; письмові стандартні інструкції; винагорода за продуктивність
	Файоль А. [1]	Поділ праці; повноваження й відповідальність; дисципліна; єдиноначальність; єдність напрямку; підпорядкованість особистих інтересів загальним; винагорода персоналу; централізація; скалярний ланцюг; порядок; справедливість; стабільність робочого місця для персоналу; ініціативність; корпоративний дух
	Вінер Н. [3]	Зовнішнього доповнення; цілепокладання; вибору рішення на основі відбору та перетворення інформації; зворотного зв'язку, а також принципи, що співпадають з принципами теорії систем цілісності, структурованості, взаємозалежності структури і середовища, ієрархічності, можливості опису кожної системи тощо
Конкурентоспроможність підприємства	Баринов В.А., Синельников А.В. [4]	Комплексності, системності; динамічності; інноваційності; інтеграційності; гнучкості; ієрархічності; інформаційності; прозорості, відкритості; прогнозованості; перспективності, контрольованості.
	Лебедев В.Г., Дроздова Т.Г., Кустарев В.П., Асаул А.Н., Осорьєва І.Б. [5]	Системний підхід; єдність методів, які практикуються на різних рівнях управління потенціалом конкурентоспроможності; управління потенціалом конкурентоспроможності на всіх стадіях життєвого циклу виробу – від створення до утилізації; органічне поєднання зниження витрат з високою якістю продукції (робіт, послуг); недопущення зайвих витрат; широке впровадження ефективних методів підвищення ефективності; удосконалювання інформаційного забезпечення; підвищення зацікавленості виробничих підрозділів підприємства в зниженні витрат
	Харчук Т.В. [6]	Системності, комплексності, економічної гнучкості ресурсного потенціалу підприємства, цілісності, ефективності
Конкурентоспроможності потенціалу	Дикань В.Л. [7]	Системний характер, орієнтація на задоволення власних інформаційних потреб, пріоритет стратегічних цілей перед поточними завданнями, безперервності, єдність та універсальність інформаційної бази, наскрізна уніфікована стабільна систематизація та кодування всіх планово-облікових номенклатур, визначення сфери діяльності господарства та його внутрішніх складових як центрів відповідальності, взаємодії підрозділів підприємства, оцінки бюджетів і внутрішньої звітності, масової участі персоналу підприємства, періодичності, економічної обґрунтованості та достовірності, мінімальної трудомісткості
	Архангельський В.Н. [8]	Безперервності діяльності; системний підхід; своєчасності; документування, пріоритетності стратегічних цілей; комплексності, гнучкості; економічності, бюджетування.

* узагальнено автором.

ти транзитний потенціал країни, міжнародні зв'язки та забезпечить гармонічний розвиток всіх видів транспорту (рис. 1).

Формалізація принципів має відповідати спрямованості розвитку потенціалу конкурентоспроможності; взаємоузгоджувати умови нарощування вартості та прибутковості внутрішніх складових з умовами реалізації конкурентних переваг у зовнішньому середовищі; забезпечувати адаптивність та гнучкість реалізації потенціалу конкурентоспроможності. Дотримання запропонованих автором принципів забезпечення ефективності управління потенціалом конкурентоспроможності транспортних підприємств

неможливе без врахування умов та вимог внутрішнього та зовнішнього середовища та спрямованості розвитку.

Висновки і пропозиції. З огляду на проведені дослідження принципів розвитку потенціалу конкурентоспроможності транспортних підприємств та стану транспортної галузі подальші дослідження будуть спрямовані на обґрунтування власного науково-методичного підходу до забезпечення ефективністю управління, що ґрунтуватиметься на відносинах власності та спрямовуватиметься на управління вартістю складових потенціалу конкурентоспроможності підприємств транспортної галузі.

ФОРМУВАННЯ →	НАРОЩУВАННЯ →	РЕАЛІЗАЦІЯ
<ul style="list-style-type: none"> – стратегічність розвитку, – економія ресурсів, – оптимальність складу ресурсів, – структурування джерел активізації та акумулювання ресурсів, – максимальна завантаженість виробничих потужностей, – динамічність капіталізації та прибутковості, – системність взаємодії між складовими потенціалу, – органічність структури підприємства, – безперервність перевезень та завантаженості транспортних об'єктів, – інноваційності, – якості, – безпека та збереженість об'єктів перевізного процесу, – точність та надійність надання транспортних послуг, – розвиток персоналу, – цілісність ресурсів та внутрішніх можливостей, – системність взаємодії складових підприємства, – оцінка та моніторинг вартості, зносу, інноваційності активів і виробничих ресурсів 	<ul style="list-style-type: none"> – оптимізації та перерозподілу ресурсів, – альтернативність напрямів нарощування ресурсів, – безперервність управління та оптимізації структури ресурсів, – єдності процесів надання транспортних та обслуговуючих послуг, – стійкість розвитку активів, – постійне оновлення техніки та технологій, – періодичність контролю, моніторингу вартості, зносу, інноваційності активів і виробничих ресурсів 	<ul style="list-style-type: none"> – взаємоузгодженості цілей і конкурентних переваг, внутрішнього та зовнішнього середовища, – максимізація прибутковості, рентабельності надання послуг, – нарощування ринкової вартості (кредитної та інвестиційної привабливості)

Рис. 1. Принципи забезпечення ефективності управління потенціалом конкурентоспроможності транспортних підприємств*
* розроблено автором

Література

1. Кравченко С. И. Исследование сущности инновационного потенциала / С. И. Кравченко, И. С. Кладченко // Научные труды ДонНТУ. — Серия: экономическая. — 2003. — № 68. — С. 88–96.
2. Чобіток В. І. Розробка стратегії управління фінансовим потенціалом підприємств / В. І. Чобіток, О. В. Астапова // Вісник економіки транспорту і промисловості: Зб. наук. праць. — Харків: УкрДУЗТ. — 2015. — № 49. — С. 160–165.
3. Магура М. И. Управление персоналом в условиях организационных изменений / М. И. Магура // Персонал. — 2003. — № 4. — С. 51–59.
4. Баринов В. А., Синельников А. В. Развитие организации в конкурентной среде // Менеджмент в России и за рубежом. — 2000. — № 6. — С. 32–36.
5. Стадник М. Я. Методика визначення потенціалу міжнародної діяльності підприємства на ринках високотехнологічної та інноваційної продукції / М. Я. Стадник // Економіка та управління інноваціями. — 2005. — № 1(43). — С. 126–131.
6. Харчук Т. В. Складові управління конкурентоспроможністю у системі економічного управління підприємством // Вісник економіки транспорту і промисловості № 44, 2013. — С. 245–251.
7. Дикань В. Л. Забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств в умовах міжнародних транспортних коридорів: моногр. / В. Л. Дикань, М. І. Данько, Н. В. Якименко — Харків: УкрДАЗТ, 2008. — 170 с.
8. Архангельский В. Н. Управление научно-техническим прогрессом в машиностроении / В. Н. Архангельский, Л. Е. Зиновьев. — М.: «Наука», 1983. — 120 с.

References

1. Kravchenko, S. I., (2003), «Investigation of essence of innovative potential», Nauchnye trudy DonNTU., vol. 68. — pp. . 88–96.
2. Chobitok, V.I. (2015)»Developing a strategy for managing the financial potential of enterprises», Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti: vol. 49, pp. . 160–165.
3. Magura, M. I. (2003), «Personnel management in conditions of organizational change», Personal., vol. 4, pp. 51–59.
4. Barinov, V.A. and Sinelnikov, A.V. (2000), «Development of the organization in a competitive environment», Menedzhment v Rossii i za rubezhom, vol. 6, pp. 32–36.
5. Stadnyk, M. Ja., (2005), «Methodology for determining the potential of international activity of the enterprise in the markets of high-tech and innovative products», Ekonomika ta upravlinnja innovacijamy., vol. 1 (43), pp. 126–131.
6. Kharchuk, T.V.,(2013), « Components of Competitiveness Management in the system of economic management of the enterprise », Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti, vol. 44, pp. 245–251.
7. Dykanj, V. L. (2008), Zabezpechennja konkurentospromozhnosti promyslovykh pidpryjemstv v umovakh mizhnarodnykh transportnykh korydoriv [Ensuring the competitiveness of industrial enterprises in the context of international transport corridors], Kharkiv, Ukraine.
8. Arkhangelskiy, V.N. (1983), Upravlenie nauchno-tekhicheskim progressom v mashinostroenii [Management of scientific and technological progress in mechanical engineering], Moscow, Russia.

Зось-Кіор Микола Валерійович

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту і логістики
Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка*

Зось-Киор Николай Валерьевич

*доктор экономических наук, доцент,
профессор кафедры менеджмента и логистики
Полтавский национальный технический университет им. Ю. Кондратюка*

Zos-Kior Mykola

*doctor of economics, professor of the Department
of management and logistics
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University*

Співак Софія Іванівна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів і економічної кібернетики
Луганський національний аграрний університет*

Спивак Софья Ивановна

*кандидат экономических наук,
доцент кафедры финансов и экономической кибернетики
Луганский национальный аграрный университет*

Spivak Sophiya

*PhD (Ekon), associate professor of the Department
of Finance and Economic Cybernetics
Lugansk National Agrarian University*

Калита Єлизавета Олегівна

*студентка
Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка*

Калита Елизавета Олеговна

*студентка
Полтавского национального технического университета им. Ю. Кондратюка*

Kalyta Yelyzaveta

*Student of the
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University*

**УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЮ
ДІЯЛЬНІСТЮ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ УМОВ
СТІЙКОГО РОЗВИТКУ**

**УПРАВЛЕНИЕ ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ В КОНТЕКСТЕ ФОРМИРОВАНИЯ УСЛОВИЙ
УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ**

**INVESTMENT AND INNOVATIVE MANAGEMENT ACTIVITY
OF THE ENTERPRISE IN THE CONTEXT OF FORMING CONDITIONS
OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

Анотація. У статті досліджено теоретичні питання щодо визначення економічної сутності понять інвестицій, інвестиційно-інноваційної діяльності та управління нею. Узагальнено різні тлумачення інвестицій до єдиного систематизованого поняття. Описано складові системи управління інвестиційно-інноваційної діяльності на макро- та мікрорівнях, що необхідно для вдалої реалізації бізнес стратегії, що забезпечує стійкий розвиток. Розглянуто мету та основні завдання управління інвестиційно-інноваційною діяльністю. Описано принципи, які слугують базою для успішного управління інвестиційно-інноваційною діяльністю. Проаналізовано загальні функції управління інвестиційно-інноваційною діяльністю. Вказано, що інвестиційно-інноваційна діяльність окремих підприємств впливає на країну в цілому. Досліджено інвестиційну привабливість транспортно-дорожного комплексу різних регіонів України. Розглянуто рівень інвестиційної привабливості регіонів та дано практичні поради щодо інвестування у даному випадку.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційно-інноваційна діяльність, управління, стратегія, ефективність, сталий розвиток.

Аннотация. В статье исследованы теоретические вопросы определения экономической сущности понятий инвестиций, инвестиционно-инновационной деятельности и управления ею. Обобщено различные толкования инвестиций в единое систематизированное понятие. Описаны составляющие системы управления инвестиционно-инновационной деятельности на макро- и микроуровне, что необходимо для успешной реализации бизнес стратегии, которая обеспечивает устойчивое развитие. Рассмотрены цели и основные задачи управления инвестиционно-инновационной деятельностью. Описаны принципы, которые служат базой для успешного управления инвестиционно-инновационной деятельностью. Проанализированы общие функции управления инвестиционно-инновационной деятельностью. Указано, что инвестиционно-инновационная деятельность отдельных предприятий влияет на страну в целом. Исследовано инвестиционную привлекательность транспортно-дорожного комплекса различных регионов Украины. Рассмотрены уровни инвестиционной привлекательности регионов и даны практические советы по инвестированию в данном случае.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционно-инновационная деятельность, управление, стратегия, эффективность, устойчивое развитие.

Summary. In article are shown the theoretical questions concerning the definition of the economic essence of the concepts of investment, investment and innovative activity and its management. The different interpretations of investments were generalized into a single systematic definition. The components of the system investment and innovative management activity, that are necessary for a successful implementation of the business strategy have been described at macro and micro levels. Further the purpose and main tasks of investment management activity of the enterprise were considered. The principles that serve as the basis for successful management of investment and innovative activity of the enterprise were described. The general functions of management of investment activity of the enterprise were analyzed. It's indicated that the investment activity of individual enterprises affects the country in a whole. The investment attractiveness of the transport and road complex of different regions of Ukraine was investigated. It's reviewed the level of investment attractiveness of the regions and it's given practical advice on investing in this case.

Key words: investment, investment and innovative activity, management, strategy, efficiency, sustainable development.

Постановка проблеми. Невпинні зміни ринкового середовища роблять процес функціонування будь-якого підприємства складнішим і в основному, негативно впливають на кінцевий результат. Ситуація, яка склалася на сьогодні, вимагає від український підприємств постійного розвитку та вдосконалення, підвищення конкурентоспроможності неординарними способами. Досягнення цієї мети неможливе без успішного управління інвестиційно-інноваційною діяльністю в контексті формування умов стійкого розвитку. Адже, саме інвестиції стають рушійною силою розвитку та дозволяють вирішувати подальші цілі, які ставить перед собою підприємство, зокрема, розширення діяльності та орієнтація на нові галузі в контексті формування умов стійкого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо управління інвестиційно-інноваційною діяль-

ністю підприємств у своїх працях досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як М. Білик, Ю. Воробйов, В. Геєць, В. Гриньова, В. Грідасов, О. Данілов, Я. Крупка, Г. Куліш, Т. Майорова, М. Назарчук, А. Пересада, С. Реверчук, П. Рогожин, Б. Стеценко, В. Федоренко, Л. Червова, Н. Замятіна, О. Терещенко, А. Завгородній, Н. Бондар, А. Череп, Д. Тобін, В. Шевчук, В. Шарп та інші.

Хоча існує багато праць, присвячених теоретико-методичним засадам управління інвестиційно-інноваційною діяльністю, недостатньо вивченими залишаються практичні аспекти управління інвестиційно-інноваційною діяльністю українських підприємств в контексті формування умов стійкого розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання): обґрунтування важливості управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємств України,

як вагомої складової економіки держави та основи для формування умов стійкого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні інвестиціями в Україні називають поняття, котре найбільш часто використовується в економічній теорії і практиці на макро- та мікроекономічному рівнях. Сучасна література наводить багато тлумачень цьому поняттю, але доволі часто трактування, яке пропонується, недостатньо повно розкриває всю суть інвестицій, приділяючи увагу лише окремим ознакам. Тому важливо зрозуміти, що означає категорія «інвестиція» в сучасній економіці.

Саме поняття «інвестиція» походить від латинського слова «invest», котре означає «вкладати». В науці наводиться безліч визначень цьому поняттю. Зокрема, нобелівський лауреат з економіки У. Шарп у своїй праці «Інвестиції», разом з іншими вченими, підкреслює, що поняття «інвестувати» означає «розлучитися із грошми сьогодні для того, щоб одержати більшу їхню суму в майбутньому» [2, с. 53]. Схоже тлумачення цього терміна наводять Л. Гітман і М. Джонк у монографії «Основи інвестування»: «Інвестиція — це спосіб розміщення капіталу, який повинен забезпечити заощадження або зростання капіталу» [6, с. 21]. Проаналізувавши ці визначення, можна зробити висновок, що інвестиції — це форми забезпечення розвитку підприємства або дії окремого суб'єкту інвестиційної діяльності, що несуть за собою збільшення вкладеного капіталу.

В Законі України «Про інвестиційну діяльність» поняття «інвестиції» розглядається як «усі види майнових та інтелектуальних цінностей, вкладених в об'єкти підприємницького й іншого видів діяльності, у результаті якої утворюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект» [1].

Отже, інвестиції — це капітал у всіх його формах, що вкладається в об'єкти виробничого й невиробничого призначення з метою забезпечення його збільшення в майбутньому, а також досягнення позаекономічних ефектів, наприклад, соціального й екологічного характеру.

У свою чергу, важливим елементом роботи з інвестиціями є управління інвестиційно-інноваційною діяльністю. Інвестиційно-інноваційна діяльність — це система заходів і практичних дій юридичних та фізичних осіб (українських або іноземних), а також держави щодо здійснення інвестицій та інновацій у будь-якій формі з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [8, с. 9–14].

У сучасній економічній науці вирізняють такі рівні управління інвестиційно-інноваційною діяльністю: державне регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності, регіональне управління інвестиційною

діяльністю, управління інвестиційно-інноваційною діяльністю на підприємстві.

На макроекономічному рівні інвестиційно-інноваційна діяльність контролюється державним регулюванням та регіональним управлінням. Воно націлене на забезпечення оптимальних умов для інвестиційно-інноваційної діяльності суб'єктів на певній території. Це може бути як держава в цілому, так і окремий регіон.

Щодо управління інвестиційно-інноваційною діяльністю на мікроекономічному рівні, то тут мова йде про збільшення ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності окремого господарюючого суб'єкта. Але цей ефект повністю залежить від макроекономічного регулювання.

Управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємства — це система методів розробки і реалізації управлінських рішень, котрі пов'язані зі здійсненням інвестиційної діяльності підприємства, спрямованої на інноваційний розвиток.

Метою управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємства є забезпечення ефективності підприємства в короткостроковому й довгостроковому періоді.

Базою для управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємства є такі принципи:

- розвитку та постійного удосконалення процесу управління;
- узгодженості досягнення цілей в часі;
- наукової обґрунтованості при прийнятті управлінських рішень;
- адекватності;
- єдності процесу розробки, виконання та контролювання в процесі використання інвестицій;
- цільовий розподіл інвестиційно-інноваційних ресурсів.

До функцій управління інвестиційно-інноваційною діяльністю (рис. 1) слід віднести планування, організацію, мотивацію, контроль, регулювання [9].

На сьогодні інвестиційно-інноваційна діяльність підприємств завдає відчутного впливу на макроекономічний розвиток країни. Це веде за собою зміни в економіці, активізації технічного прогресу, створення конкурентного середовища тощо. Зокрема, посилюється роль базових галузей виробничої інфраструктури, серед яких провідне місце займає транспортно-дорожній комплекс (ТДК). Він є основою інфраструктурного забезпечення розвитку економіки, катализатором модернізації взаємопов'язаних сфер економічної діяльності.

Було проведено дослідження, в котрому розраховували інвестиційну привабливість транспортно-дорожнього комплексу різних регіонів України і отримано наступні результати (рис. 2) [7].

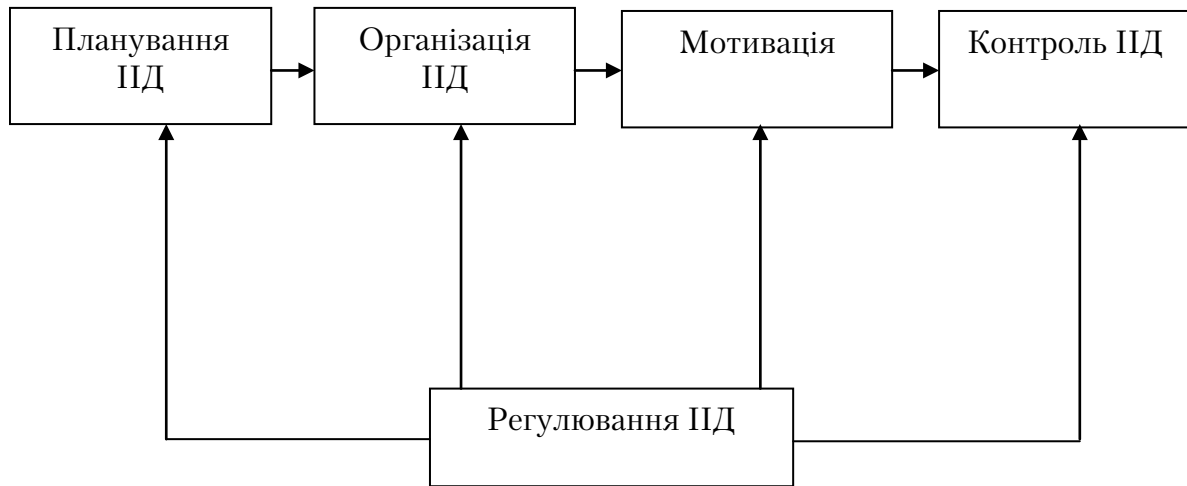

Рис. 1. Взаємозв'язок функцій управління інвестиційно-інноваційною діяльністю (ІІД)

Зокрема, Полтавська, Сумська та Харківська області отримали наступні результати (табл. 1).

Наприклад, Полтавська область займає 3 рівень інвестиційної привабливості, тобто спостерігається низька інвестиційна привабливість регіону. На цьому рівні інвестиційної привабливості інвестувати необхідно дуже обережно згідно визначених пріоритетів інноваційного розвитку та обирати стратегію низької інвестиційної активності і «збирання врожаю», захист своєї позиції без додаткових витрат.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином,

управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємств України є важливою умовою зростання економіки країни. Уміла реалізація політики управління інвестиційно-інноваційною діяльністю дозволяє розширювати потенціал підприємства, підвищувати конкурентоспроможність тощо. На основі визначеної інвестиційної привабливості ТДК регіонів, можна зробити висновок, що існує велика нерівномірність їх інвестиційної привабливості, яка спричинена специфікою регіону, розвиненістю транспортної інфраструктури та зносом основних фондів транспортних підприємств.

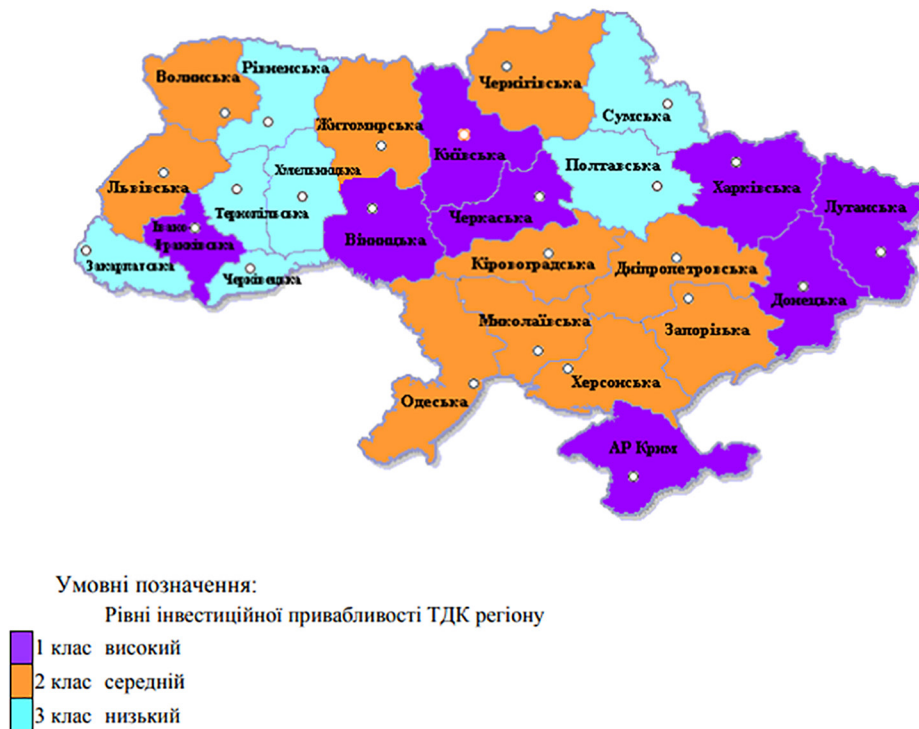

Рис. 2. Інвестиційна привабливість ТДК регіонів України

Показники інвестиційної привабливості ТДК регіонів України

Області України	Інвестиційний потенціал	Інвестиційна активність	Інвестиційний ризик	Інвестиційна привабливість ТДК регіонів	Рівень концентрації інвестицій в регіоні
Полтавська	0,024	0,055	0,115	0,940	4,9
Сумська	0,169	0,058	0,350	0,577	1,3
Харківська	0,193	0,010	0,532	0,735	5,1

Література

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-ХІІ (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
2. Борщ Л. М. Інвестування: [навч. посіб.] / Л. М. Борщ, С. В. Герасимова. — [3-те вид., перероб. і доп.]. — К.: Знання, 2010. — 685 с.
3. Замятіна Н. В. Теоретико-методичні засади управління інвестиційною діяльністю підприємства / Н. В. Замятіна // Фінансовий простір. — 2013. — № 3 (11). — С. 138–142.
4. Левицький В. В. Ефективність управління інвестиційною діяльністю підприємства / В. В. Левицький // Вісник ЖДТУ. — 2011. — № 2 (56). — С. 69–71.
5. Петренко Ю. В. Фінансовий менеджмент / Ю. В. Петренко. — К.: Кондор, 2007. — 298 с.
6. Пехник А. В. Іноземні інвестиції в економіку України: навч. посібник / А. В. Пехник. — К.: Знання, 2011. — 335 с.
7. Сидоренко І. В. Теоретико-методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості регіону / І. В. Сидоренко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. — 2010. — № 44. — С. 169–182.
8. Удалих, О. О. Управління інвестиційною діяльністю промислового підприємства: Навч. посіб. / О. О. Удалих. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 292 с.
9. Феєр О. В. Управління інвестиціями як складова інвестиційного механізму підприємства / О. В. Феєр // Економіка і суспільство. — 2016. — № 5. — С. 256–259.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro investycijnu dijalnijstj» vid 18.09.1991 № 1560-XII (zi zminamy ta dopovnennjamy). [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
2. Borshh L. M. Investuvannja: [navch. posib.] / L. M. Borshh, S. V. Gherasymova. — [3-te vyd., pererob. i dop.]. — K.: Znannja, 2010. — 685 s.
3. Zamjatina N. V. Teoretyko-metodychni zasady upravlinnja investycijnoju dijalnijstju pidpryjemstva / N. V. Zamjatina // Finansovij prostir. — 2013. — № 3 (11). — С. 138–142.
4. Levycykij V. V. Efektyvnijstj upravlinnja investycijnoju dijalnijstju pidpryjemstva / V. V. Levycykij // Visnyk ZhDTU. — 2011. — № 2 (56). — S. 69–71.
5. Petrenko Ju. V. Finansovij menedzhment / Ju. V. Petrenko. — K.: Kondor, 2007. — 298 s.
6. Pekhnyk A. V. Inozemni investyciji v ekonomiku Ukrainy: navch. posibnyk / A. V. Pekhnyk. — K.: Znannja, 2011. — 335 s.
7. Sydorenko I. V. Teoretyko-metodychni pidkhody do ocinky investycijnoji pryvablyvosti reghionu / I. V. Sydorenko // Visnyk Chernighivskogho derzhavnogho tekhnologichnogho universytetu. — 2010. — № 44. — S. 169–182.
8. Udalykh O. O. Upravlinnja investycijnoju dijalnijstju promyslovogho pidpryjemstva: Navch. posib. / O. O. Udalykh. — K.: Centr navchalnoji literatury, 2006. — 292 s.
9. Fejer O. V. Upravlinnja investycijamy jak skladova investycijnogho mekhanizmu pidpryjemstva / O. V. Fejer // Ekonomika i suspiljstvo. — 2016. — № 5. — S. 256–259.

Коваленко Олена Володимирівна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та організації виробництва
Дніпровський державний технічний університет*

Коваленко Елена Владимировна

*кандидат экономических наук,
доцент кафедры экономики и организации производства
Днепропетровский государственный технический университет*

Kovalenko Elena

*candidate of economic sciences,
associate professor of economy and organization of production
Dniprovsky state technical university*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

CURRENT TRENDS OF DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ACTIVITY OF THE ENTERPRISES

Анотація. Впровадження інновацій та активізація інноваційної діяльності є головним завданням вітчизняних підприємств, стимулом економічного зростання і процвітання держави в цілому. У статті досліджено сучасні тенденції розвитку інноваційної діяльності підприємств, проаналізовано показники, що характеризують сучасний стан інноваційної діяльності, виявлено тенденції змін та причини негативних тенденцій розвитку інноваційної діяльності. Досліджено динаміку змін показників інноваційної діяльності. Сформульовані причини низької інноваційної активності вітчизняних підприємств та шляхи їх подолання. Зроблені висновки про необхідність інноваційної модернізації вітчизняної економіки та розробці дієвого механізму активізації інноваційного розвитку підприємств.

Ключові слова: інновації, промислові підприємства, інноваційна активність, фактори розвитку, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, аналітичні показники.

Аннотация. Внедрение инноваций, активизация инновационной деятельности является первоочередной задачей отечественных предприятий, стимулом экономического роста и процветания государства в целом. В статье исследованы современные тенденции развития инновационной деятельности предприятий, проанализированы показатели, характеризующие нынешнее состояние инновационной деятельности, отмечены тенденции изменений и причины негативных тенденций развития инновационной деятельности. Исследована динамика изменений показателей инновационной деятельности. Сформулированы причины низкой инновационной активности отечественных предприятий и пути их преодоления. Сделаны выводы о необходимости инновационной модернизации отечественной экономики и разработке действующего механизма активизации инновационного развития предприятий.

Ключевые слова: инновации, промышленные предприятия, инновационная активность, факторы развития, инновационная деятельность, инновационное развитие, аналитические показатели.

Summary. Introduction of innovations and activization of innovative activity is the main task of domestic enterprises, an incentive of economic growth and prosperity of the state in general. In article current trends of development of innovative activity of the enterprises are investigated, the indicators characterizing the current state of innovative activity are analysed, tendencies of changes and the reason of negative tendencies of development of innovative activity are revealed. Dynamics of changes of

indicators of innovative activity the Formulated reasons of low innovative activity of the domestic industrial enterprises and a way of their overcoming is investigated. Conclusions are drawn on need of innovative modernization of domestic economy and development of the effective mechanism of activation of innovative development of the enterprises

Key words: *innovations, industrial enterprises, innovative activity, development factors, innovative activity, innovative development, analytical indicators.*

Постановка проблеми. Сучасними тенденціями світового розвитку є широке впровадження досягнень передових науково-технологічних розробок, що надає імпульс структурним зрушенням в економіці, стимулюючи виробництво нової наукоємної високотехнологічної продукції.

Умови глобального ринкового середовища диктують необхідність активізації інноваційної діяльності як найбільш ефективного способу підвищення конкурентоспроможності країни і подальшого її розвитку на інтенсивній основі. Логічним обґрунтуванням стратегічного напрямку розвитку, в якому ключова роль відводиться інноваціям, слугують безпрецедентні успіхи високорозвинених країн світу, що стали наслідком практичного впровадження інноваційних моделей розвитку [2]. Так, згідно рейтингу Global Innovation Index серед 127 країн у 2017 році перше місце займає Швейцарія, потім Швеція, Нідерланди, США, Великобританія. Україна за рейтингом Global Innovation Index у 2017 році піднялась з 56 місця на 50. Відповідно, у 2013 році у рейтингу найбільш інноваційно-розвинутих країн Україна займала 71 місце, у 2015 році — 64. Тобто, позитивні тенденції інноваційного розвитку за міжнародними дослідженнями спостерігаються.

Водночас, в Україні досі переважаючими джерелами зростання у промисловості слугували резерви виробничих потужностей, що не були задіяні протягом

кризового періоду, і сприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура. Збереження існуючої моделі розвитку промислового сектору України з орієнтацією на низько технологічні виробництва та експорт може призвести до зниження конкурентних позицій національної економіки і подальшого нарощування технологічного відставання від розвинутих країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку інноваційної діяльності підприємств та її активізації присвячені наукові праці таких відомих вітчизняних вчених О. Алейнікова, О. Амоши, Г. Андрощука, А. Андрюшка, І. Бланка, М. Білик, М. Герасимчука, Ж. Говорухи, І. Зятковського, А. Касича, Г. Кульнева, С. Ковальчук, Л. Федулова, Є. Лазарева, Ю. Шипуліної та інших. Але ці питання, враховуючи їх важливість для розвитку економіки та становлення успішної конкурентоспроможної держави є об'єктом постійного дослідження у працях вітчизняних та зарубіжних науковців.

Формування цілей статті (постановка завдання). Активізація інноваційної діяльності підприємств на сучасному етапі визначає конкурентоспроможність в майбутньому, а тому важливим науковим завданням є дослідження показників інноваційної діяльності задля визначення сучасних тенденцій, проблем поточного етапу розвитку та оцінювання перспективних показників цього виду діяльності.

Таблиця 1

Динаміка впровадження інновацій на підприємствах України 2005–2015 рр.

Рік	Кількість інноваційно-активних підприємств, од.	Питома вага інноваційно-активних підприємств, %	Кількість підприємств, що впроваджували інновації, од	З них питома вага промислових підприємств, що впроваджували інновації, %
2005	1193	11,9	810	8,2
2006	1118	11,2	999	10,0
2007	1472	14,2	1186	11,5
2008	1397	13,0	1160	10,8
2009	1411	12,8	1180	10,7
2010	1462	13,8	1217	11,5
2011	1679	16,2	1327	12,8
2012	1758	17,4	1371	13,6
2013	1715	16,8	1312	12,9
2014	1609	16,1	1208	12,1
2015	1729	17,3	723	15,2

Джерело: складено автором за даними [5].

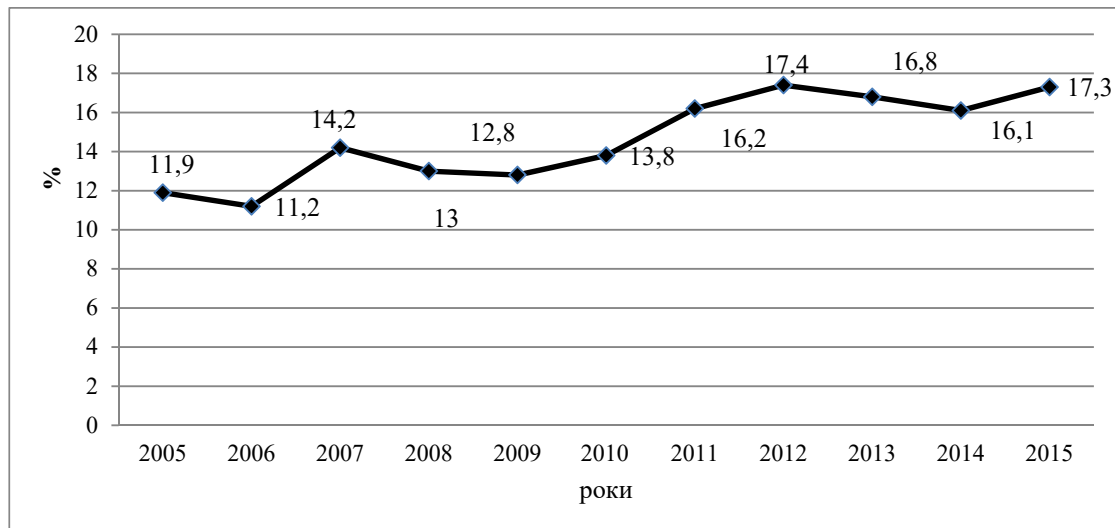

Рис. 1. Частка інноваційно-активних підприємств 2005–2015 рр.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб визначити основні тенденції розвитку інноваційної діяльності та, перш за все, проблеми розвитку доцільно дослідити загальні показники інноваційної діяльності на макро- та мікрорівнях.

Рівень активізації інноваційного розвитку підприємств характеризують наступні показники:

- 1) питома вага підприємств, що впроваджують інновації;
- 2) питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової;
- 3) кількість освоєних інноваційних видів продукції;
- 4) кількість впроваджених нових технологічних процесів (у т.ч. маловідходних та ресурсозберігаючих);
- 5) джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств [2].

В таблицях 1 та 2 наведені дані про показники інноваційної активності промислових підприємств України.

Дані таблиць свідчать, що інноваційно-активними у національній економіці залишається дуже невелика кількість підприємств, не зважаючи на позитивну динаміку в окремі роки. Протягом 2005–2015 років частка підприємств, що займалася інноваціями, мала незначні зміни. Пік інноваційної активності припадає на 2012 рік (17,4%), потім спостерігається незначний спад. У 2015 році частка інноваційно-активних підприємств досягає рівня 2012 року (17,3%).

Аналізуючи динаміку активності промислових підприємств, що займалися впровадженням інновацій протягом 2005–2015 років, можна побачити, що пік активності припадає на 2015 рік (максимальна частка 15,2%).

Таблиця 2

Динаміка впровадження інновацій на промислових підприємствах України протягом 2005–2015 рр., (од.)

Роки	Впроваджено нових технологічних процесів	У т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Освоєно виробництво інноваційних видів продукції	З них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2005	1808	690	3152	637	6,5
2006	1145	424	2408	786	6,7
2007	1419	634	2526	881	6,7
2008	1647	680	2446	758	5,9
2009	1893	753	2685	641	4,8
2010	2043	479	2408	663	3,8
2011	2510	517	3238	897	3,8
2012	2138	554	3403	942	3,3
2013	1576	502	3138	809	3,3
2014	1743	447	3661	1314	2,5
2015	1217	458	3136	966	1,4

Джерело: складено автором за даними [5]

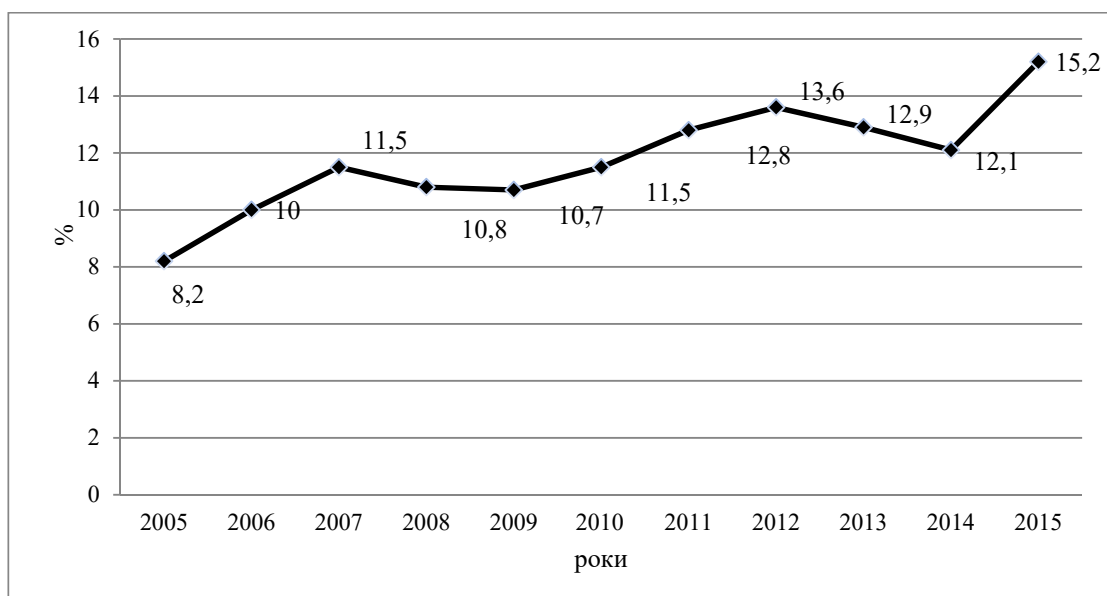

Рис. 2. Частка підприємств, що впроваджували інновації у 2005–2015 рр.

Тобто, на протязі періоду 2005–2012 рр. спостерігався зріст активності впровадження інновацій на підприємствах (8,2% у 2005 році, самий низький рівень), і поступове зростання до 2012 року (13,6%). І після незначного спаду у 2013–2014 рр. активність підприємств у впровадженні інновацій зростає і досягає значення 15,2%.

Українські підприємства потребують активного впровадження нових технологій, особливо матеріалота енергозберігаючих. Однак представлені в таблиці 2 дані свідчать про те, що необхідних системних змін не відбувається, оскільки кількість впроваджених нових технологічних процесів зменшується, навіть за досліджуваній період, а основним видом інноваційної діяльності залишається випуск інноваційної продукції, обсяг якої також є нестійким.

Розглянувши дані по впровадженню нових технологічних процесів на промислових підприємствах за 2005–2015 роки, можна відмітити, що відбувалися незначні коливання в їх кількості, але пік припадає на 2011 рік і становить 2510 технологічні процеси. На жаль потім поступово відбувається зменшення активності по впровадженню нових технологічних процесів, найменше їх впроваджувалось в 2015 році, що склало 1247 технологічні процеси, що майже на 30% менше порівняно з 2014 р. і майже вдвічі менше порівняно з 2011 р.

Аналіз обсягів освоєння виробництва інноваційних видів продукції на промислових підприємствах за 2005–2013 роки показав, що найінтенсивніше відбувалось освоєння за 2011–2014 рр., а найбільше за

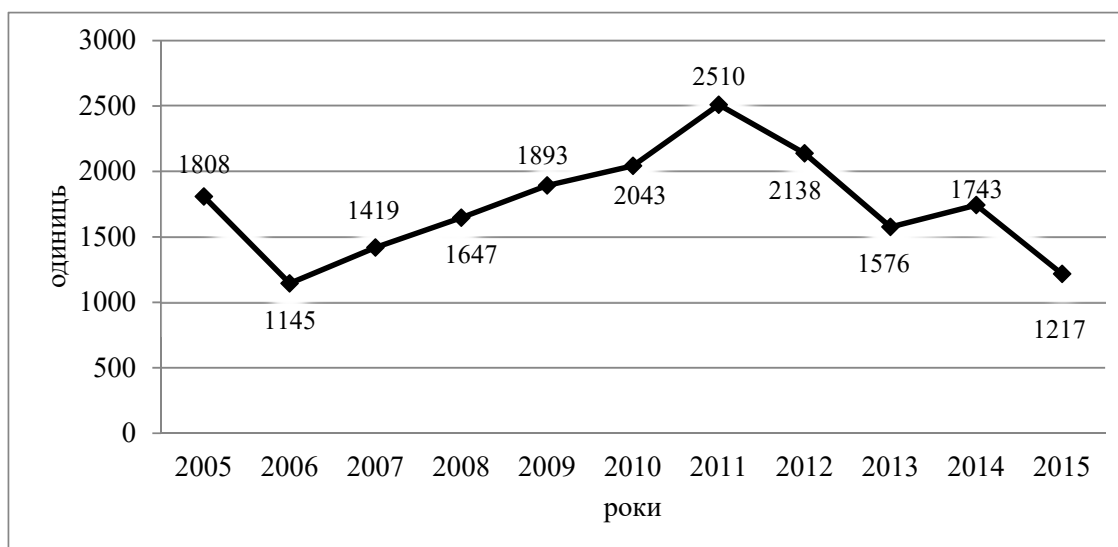

Рис. 3. Динаміка впровадження нових технологічних процесів на промислових підприємствах України за 2005–2015 рр.

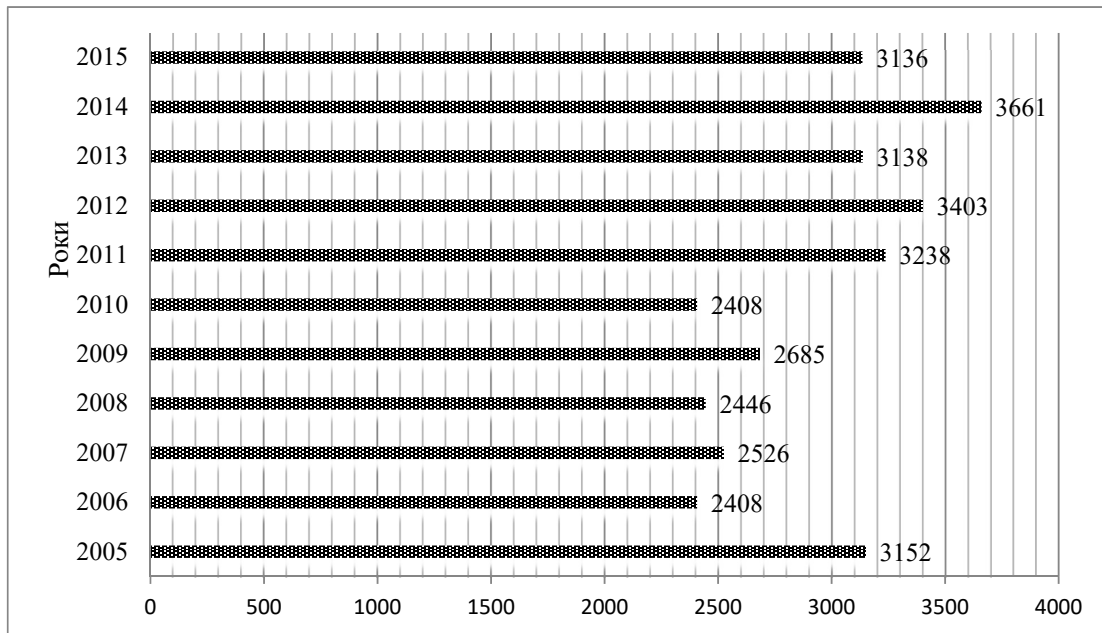

Рис. 4. Динаміка освоєння виробництва інноваційних видів продукції на промислових підприємствах України за 2005–2015 рр.

2014 рік, що склало 3661 видів продукції. У 2015 р. промисловими підприємствами України було освоєно виробництво 3136 видів нової продукції, що майже в 1,5 рази більше ніж у 2010 р., коли було створено 2408 видів інноваційної продукції.

Результативність інноваційної діяльності залишається низькою. Основним результатом інноваційної діяльності можна розглядати обсяг інноваційної продукції, яка реалізується підприємством. Зважаючи на представлені показники можна наголосити на погіршенні ситуації. Так, частка реалізованої інноваційної

продукції за досліджуваний період була дуже низького рівня (6,5–2,5%), однак знизилась ще більше до рівня 1,4%. Динаміка частки реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової показує, що найбільші сплески були в 2005–2007 та поступово знижувалась, досягнувши відмітки 1,4% у 2015 році.

Все це свідчить про необхідність чіткої ідентифікації причин такого стану речей та визначення необхідних заходів, які дозволять змінити негативні тенденції у розвитку інноваційної діяльності українських підприємств.

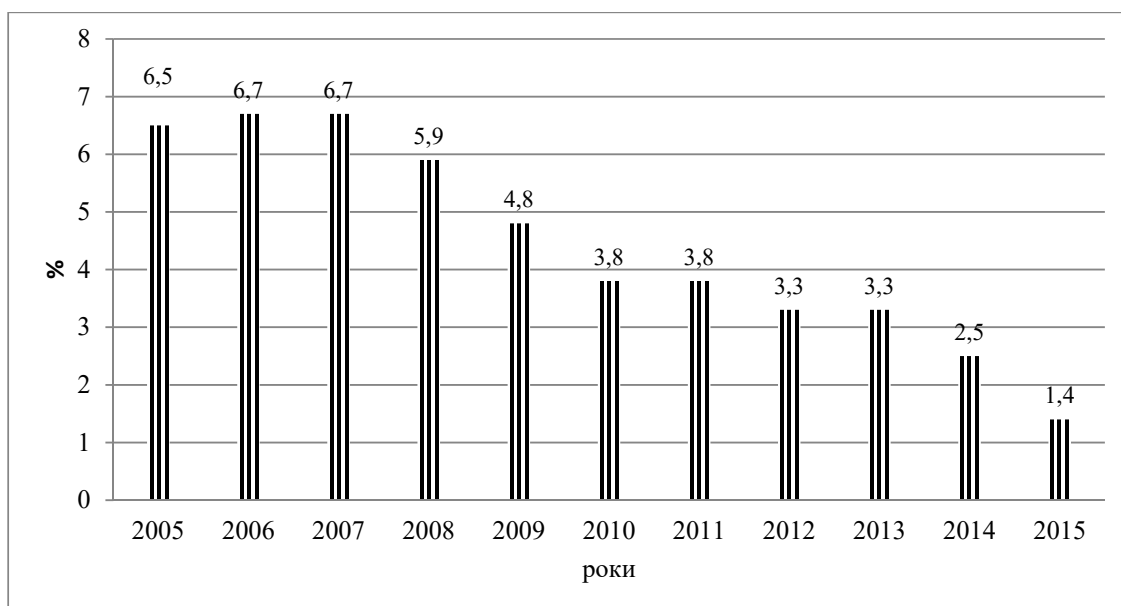

Рис. 5. Частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової за 2005–2015 рр.

У контексті представлених показників необхідним є таке співвідношення: активізація процесів впровадження сучасних технологічних процесів, особливо, ресурсозберігаючих технологій, повинна стати основою нарощування обсягу випуску інноваційної продукції, а зростання доходів від її реалізації складе фінансову основу для активізації інноваційної діяльності у всіх формах та видах [4].

Отже, тенденції інноваційної діяльності останніх років засвідчують про наявність значних проблем та низький рівень розвитку інноваційної діяльності в Україні, що, в свою чергу, негативно відображається на конкурентоздатності продукції та розвитку економіки в цілому. Тож враховуючи ці факти необхідним та найважливішим є удосконалення механізму та збільшення обсягів бюджетного фінансування інновацій.

Серед джерел фінансування інноваційної діяльності можна виділити наступні компоненти:

- бюджетні кошти;
- іноземні інвестиції;
- власні кошти підприємств;
- кредитні ресурси, (табл. 3).

На підставі проведеного аналізу слід зазначити, що в структурі фінансування інноваційних процесів на підприємстві переважають власні кошти підприємств. Так, у 2015 році частка власних коштів підприємств України в загальному обсязі фінансування інноваційної діяльності становила 97,2%, а у 2011 р. – 59,4%, найменший показник. Позитивною тенденцією стало різке збільшення обсягів фінансування інноваційної діяльності за рахунок іноземних інвесторів у 2009–2010 рр. (майже в 13 разів порівняно з 2008 р., або на

1397,5 млн грн.). Можна відмітити, що фінансування іноземними інвесторами інноваційної діяльності вітчизняних підприємств демонструє значні коливання від 2411,4 млн грн. у 2010 р. до 56,9 млн грн. у 2011 р., потім зростання фінансування до 1253,2 млн грн. у 2013 р., і значний спад у 2015 р. – 58,6 млн грн. Це свідчить про несприятливий інвестиційний клімат в країні, та низький рівень інвестиційної привабливості інноваційних процесів для зовнішніх інвесторів. Також негативна тенденція спостерігається у фінансуванні інноваційної діяльності підприємств за рахунок бюджетних коштів. Так, у 2015 році бюджетні кошти складають лише 0,4% від загальної суми. Тобто, держава відіграє незначну роль в підтримці інноваційної діяльності України, і це основною проблемою активізації інноваційного розвитку вітчизняних підприємств.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, сучасні тенденції інноваційного розвитку останніх років засвідчують про наявність значних проблем та низький рівень розвитку інноваційної діяльності в Україні, що в свою чергу, негативно впливає на конкурентоздатність продукції та розвиток економіки в цілому.

Тому пріоритетним завданням державної політики на сучасному етапі має бути модернізація національної промисловості на основі активізації інноваційних процесів, повноцінного використання її потужного науково-технологічного потенціалу. Сьогодні необхідним є здійснення комплексу заходів щодо збалансованого розвитку усіх підсистем національної інноваційної системи, підтримки інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання на всіх стадіях інноваційного процесу, стимулювання попиту на ре-

Таблиця 3

Джерела фінансування інноваційної діяльності за 2005–2015 рр.

Роки	Загальна сума витрат	млн грн							
		Власних	Питома вага, %	Державного бюджету	Питома вага, %	Іноземних інвесторів	Питома вага, %	Інші джерела	Питома вага, %
2005	57751,6	5045,4	87,7	28,1	0,49	157,9	2,75	520,2	9,0
2006	6160,0	5211,4	84,6	114,4	1,86	176,2	2,86	658,0	10,7
2007	10850,9	7999,8	73,7	144,8	1,33	321,8	2,97	2384,7	22,0
2008	11994,2	7264,0	60,6	336,9	2,81	115,4	0,96	4277,9	35,7
2009	7949,9	5169,4	65,0	127,0	1,6	1512,9	19,03	1140,6	14,4
2010	8045,5	4775,2	59,4	87,0	1,03	2411,4	29,97	771,9	9,6
2011	14333,9	7585,6	52,9	149,2	1,04	56,9	0,40	6542,2	45,6
2012	11480,6	7335,9	63,6	224,3	2,0	994,8	8,67	2925,6	8,1
2013	9562,6	6973,4	72,9	24,7	0,26	1253,2	13,10	1311,3	13,7
2014	7695,9	6540,3	84,9	344,1	4,47	138,7	1,80	672,8	8,74
2015	13813,7	4342,7	97,2	55,1	0,4	58,6	0,42	273,0	1,98

Джерело: складено автором за даними [5].

зультати наукових досліджень і розробок, кваліфікований персонал, створення сприятливих умов для виробництва інноваційної продукції з високим рівнем доданої вартості.

Проблема активізації інноваційної діяльності промислових підприємств з проголошенням Україною євроінтеграційного курсу набуває особливої актуальності. Без інноваційної переорієнтації державної по-

літики, без підвищення інноваційної активності промислових підприємств неможливо досягти основної мети економічного регулювання – підвищення ефективності та конкурентоспроможності промислового виробництва [2]. Тому подальші дослідження будуть присвячені обґрунтуванню та розробці дієвого механізму активізації інноваційного розвитку вітчизняних підприємств.

Література

1. Андросчук Г. О. Інноваційна діяльність в Україні: економічний механізм стимулювання / Г. О. Андросчук // Інтелектуальна власність. – 2000. – № 12. – С. 23–28.
2. Бондаренко А. М. Шляхи активізації інноваційної діяльності підприємств / А. М. Бондаренко // Молодий вчений – 2015. № 2(17) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua>
3. Інвестування української економіки: Монографія / За ред. А. І. Сухорукова. – К.: Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2005. – 440 с.
4. Касич А. О. Інноваційна активність підприємств України: динаміка, проблеми та шляхи вирішення / А. О. Касич // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://er.knutd.com.ua>
5. Наукова та інноваційна діяльність в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

References

1. Androshchuk G. A. Innovative activity in Ukraine: economic mechanism of stimulation / G. A. Androshchuk // Intellectual property. – 2000. – No. 12. – Page 23–28.
2. Bondarenko A. N. Ways of activization of innovative activity of the enterprises / A. M. Bondarenko // the Young scientist – 2015 No. 2 (17) [An electronic resource]. – Access mode: <http://molodyvcheny.in.ua>
3. Investment of the Ukrainian economy: The monograph / Under the editorship of A. I. Sukhorukov. – M.: National Institute of problems of the international security, 2005. – 440 pages.
4. Kasich A. A. Innovative activity of the enterprises of Ukraine: dynamics, problems and solutions / A. A. Kasich // Investments: practice and experience. – 2016. – No. 22 [An electronic resource]. – Access mode: <http://er.knutd.com.ua>
5. Scientific and innovative activity in Ukraine [An electronic resource]. – Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Семенець Юлія Олександрівна

аспірант кафедри політичної економії

Київського національного економічного університету

імені Вадима Гетьмана

Семенець Юлия Александровна

аспирант кафедры политической экономики

Киевского национального экономического университета

имени Вадима Гетьмана

Semenets Iuliia

PhD student, Political Economy Department

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

АНАЛІЗ СТАНУ ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ ФИНАНСИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

ANALYSIS OF FINANCING THE HIGHER EDUCATION SYSTEM IN UKRAINE

Анотація. У статті здійснено аналіз особливостей фінансового забезпечення національної системи вищої освіти і окреслено напрями удосконалення механізму фінансування вітчизняної вищої школи. В ході дослідження з'ясовано, що рівень фінансування вищої освіти в Україні є недостатнім порівняно з іншими європейськими країнами, що зумовлено обмеженістю економічних ресурсів. На підставі результатів аналізу статистичних даних виокремлено основні характеристики фінансового забезпечення системи вищої освіти України, серед яких значне превалювання державного фінансування, незбалансованість джерел фінансування вищої школи, низька частка видатків з боку корпоративного сектору тощо. За результатами наукової розвідки систематизовано зовнішні і внутрішні фактори фінансового забезпечення вітчизняної вищої освіти і виділено напрями його вдосконалення, зокрема диверсифікація джерел видатків, стимулювання конкуренції між університетами та впровадження альтернативних інструментів фінансування.

Ключові слова: вища освіта, фінансування, джерела фінансування, структура видатків.

Аннотация. В статье осуществлен анализ особенностей финансового обеспечения национальной системы высшего образования и намечены направления совершенствования механизма финансирования отечественной высшей школы. В ходе исследования установлено, что уровень финансирования высшего образования в Украине является недостаточным по сравнению с другими европейскими странами, что обусловлено ограниченностью экономических ресурсов. На основании результатов анализа статистических данных выделены основные характеристики финансового обеспечения системы высшего образования Украины, среди которых значительное превалирование государственного финансирования, несбалансированность источников финансирования высшей школы, низкая доля расходов со стороны корпоративного сектора и т.д. По результатам научного исследования систематизированы внешние и внутренние факторы финансового обеспечения высшего образования в Украине и выделены направления его совершенствования, в частности диверсификация источников расходов, стимулирование конкуренции между университетами и внедрение альтернативных инструментов финансирования.

Ключевые слова: высшее образование, финансирование, источники финансирования, структура расходов.

Summary. The article is devoted to the analysis of the peculiarities of financial support of the national system of higher education, also outlined the ways of improving the financing mechanism of the national higher education. The research finds that

the level of funding for higher education is not sufficient compared to other European countries, due to the limited economic resources. The main characteristics of the financial support of the higher education system of Ukraine are outlined, based on the results of the analysis of statistical data, among which the significant prevalence of public financing, the imbalance of sources of funding for higher education; low share of corporate sector expenditures, etc. As a result of scientific research, external and internal factors of financial provision of higher education have been systematized and directions of its improvement have been highlighted, in particular diversification of sources of expenditures, stimulation of competition between universities and implementation of alternative financial security instruments.

Key words: higher education, financing, sources of funding, expenditure structure.

Постановка проблеми

Національна політика України у сфері вищої освіти спрямована на забезпечення широкого доступу до освіти та високого рівня охоплення нею населення, що вказує на важливість розвитку цієї сфери, особливо в умовах формування економіки знань. Виходячи з історичних передумов, вища освіта в Україні гарантується і більшою мірою забезпечується державою. Однак, беручи до уваги масовий характер вищої освіти, держава не може повною мірою задовольнити зростаючий попит на отримання формальної освіти через обмеженість фінансових ресурсів.

Виходячи з вищезазначеного та з огляду на європейський вектор розвитку України, модель фінансування вищої освіти в Україні потребує вдосконалення з врахуванням національних особливостей фінансування вищої школи та адаптації до європейських механізмів фінансового забезпечення. В контексті даної проблеми науковий інтерес становлять тенденції фінансування вищої освіти в Україні та їх відповідність європейським трендам у цій сфері, а також фактори, що зумовлюють фінансове забезпечення вищої школи, для зменшення їх негативного впливу і підвищення ефективності видатків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Джерельною базою даного дослідження виступають наукові доробки вітчизняних вчених, в яких висвітлені проблемні питання фінансування вітчизняної вищої освіти, нормативно-правова база у цій сфері та вітчизняні і міжнародні статистичні дані. Стратегічні засади фінансування системи вищої освіти в сучасних умовах досліджуються у працях В. Сацка, І. Каленюк, О. Кукліна, О. Падалки, Т. Боголіб та ін. Фінансово-економічні моделі розвитку вищої освіти детально вивчаються у доробках дослідників Інституту вищої освіти НАПН України. Шляхи модернізації системи фінансового забезпечення вищої освіти є предметом наукових пошуків Л. Шевченко, Ж. Дерій, О. Карпюк, Д. Коваленка та ін. Статистичний аналіз фінансових ресурсів вищої освіти здійснено у наукових працях І. Жиляєва, В. Ковтунця, М. Сьомкіна, Л. Гольцяєвої та ін.

Разом з тим, додаткового дослідження потребує місце національної системи вищої освіти серед систем інших європейських країн з точки зору її фінансової спроможності, що безпосередньо впливає на ефективність вищої школи. Крім того, показником розвитку системи вищої освіти, з огляду на обмеженість державних ресурсів, може виступати наявність додаткових джерел фінансування та їх частка у структурі видатків. Такий аналіз дозволить виявити особливості та фактори фінансування вищої освіти в Україні для подальшого вдосконалення механізму фінансування.

Постановка завдання

Мета дослідження полягає у порівняльному аналізі фінансового забезпечення національної системи вищої освіти і на цій основі виокремленні основних характеристик та факторів впливу для окреслення напрямів удосконалення механізму фінансування вітчизняної вищої школи.

Виклад основного матеріалу

Ключовим показником економічного розвитку країни є рівень ВВП на душу населення, що за даними міжнародної статистики станом на 2016 р. в Україні становив 8271,8 дол. (за паритетом купівельної спроможності (далі – ПКС)). Аналіз свідчить, що за цим індикатором Україна відстає від найближчих країн-сусідів принаймні в 2–3 рази, випереджаючи при цьому лише Молдову [11]. В умовах недостатніх економічних ресурсів виникає проблема вибору найбільш ефективного шляху їх розподілу, зокрема в таких соціальних сферах як освіта.

Разом з тим, міжнародні статистичні дані свідчать, що за показником державних витрат на третинну освіту відносно ВВП Україна лідує серед країн Центральної і Східної Європи [11]. За даними Державної служби статистики [7] загальні видатки зведеного бюджету на вищу освіту у відсотках до ВВП поступово зменшувалися з 2012 р. (2,2%) і у 2015 році становили 1,6% ВВП. Проте, за 11 місяців 2016 р. вони склали 1,9% ВВП і супроводжувалися збільшенням в абсолютних показниках. Частково зменшення рівня видатків можна пояснити неврахуванням при підготовці

звіту даних АР Крим і м. Севастополя. Однак, з огляду на рівень ВВП в Україні, рівень видатків, виражений у відсотках до нього, не є об'єктивним та вичерпним показником.

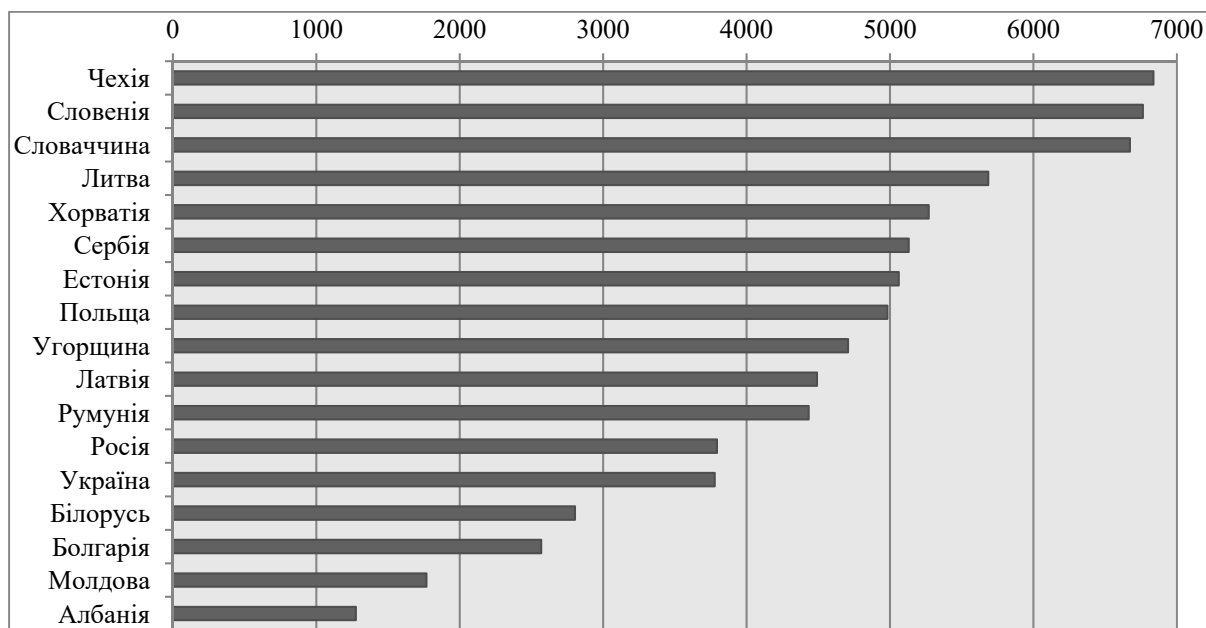
Загалом, високий показник видатків на вищу у відсотках до ВВП забезпечує Україні більш високі місця в різних міжнародних рейтингах, де оцінюється даний індикатор. Зокрема, за результатами міжнародного рейтингу U21, який оцінює спроможність національних систем вищої освіти 50 країн за складовими «Ресурси», «Середовище», «Зв'язки» і «Результати», Україна у 2017 р. посіла 35-те місце, продемонструвавши найбільше зростання серед усіх країн (7 позицій) [10]. В межах складової «Ресурси» враховуються такі показники: державні і загальні видатки на вищі навчальні заклади (далі – ВНЗ) у відсотках до ВВП, щорічні видатки ВНЗ на 1 студента, видатки у ВНЗ на НДДКР у відсотках до ВВП і на душу населення. За цією групою показників Україна посіла 18-те місце, випередивши такі країни, як Ізраїль, Німеччина, Японія, Чехія та інші. Такі результати неспівставні з рівнем економічного розвитку України та абсолютним показником видатків у розрахунку на 1 студента.

Для оцінювання розвитку системи вищої освіти та її фінансового забезпечення доцільнішим є вико-

ристання індикатора державних видатків у розрахунку на одного студента. Порівняння позицій України за цим показником з іншими країнами Центральної і Східної Європи (Рис. 1) свідчить про недостатній рівень видатків на 1 студента (3777,5 дол. за ПКС) [11]. Випереджаючи Молдову, Болгарію і Білорусь, наша країна поступається Польщі, Чехії, Словенії, Словаччині, країнам Балтії та іншим державам. Причинами низького рівня фінансування вітчизняної вищої школи є масовий характер вищої освіти в Україні і значна частка державного замовлення на підготовку фахівців, що позначилося на кількості студентів та ВНЗ.

Здійснений порівняльний аналіз вказує на необхідність нарощення фінансових ресурсів вищої школи для формування якісного інтелектуального капіталу національної економіки, що відображається в показнику видатків на 1 студента. Проте, з іншого боку, зусилля також мають бути спрямовані на збільшення ефективності цих видатків, забезпечення механізму їх розподілу для підвищення якості вищої освіти і результативності діяльності ВНЗ.

Умовно ресурси вищої освіти можна розділити на матеріальні (заклади освіти та інші споруди, матеріально-технічна база, науково-методичне забезпечення) та нематеріальні (викладачі, науковці, студенти,

*дані щодо Білорусі станом на 2014 р.;

дані щодо Албанії, Латвії, Румунії, Словаччини, України станом на 2013 р.;

дані щодо Болгарії, Естонії, Литви, Молдови, Польщі, Росії, Сербії, Словенії, Угорщини, Чехії станом на 2012 р.;

дані щодо Хорватії станом на 2011 р.;

дані щодо Боснії і Герцоговини, Македонії, Туреччини, Чорногорії відсутні.

Рис. 1. Загальні державні видатки на 1 студента у країнах Центральної і Східної Європи (дол. за ПКС) [побудовано автором на основі [11]]

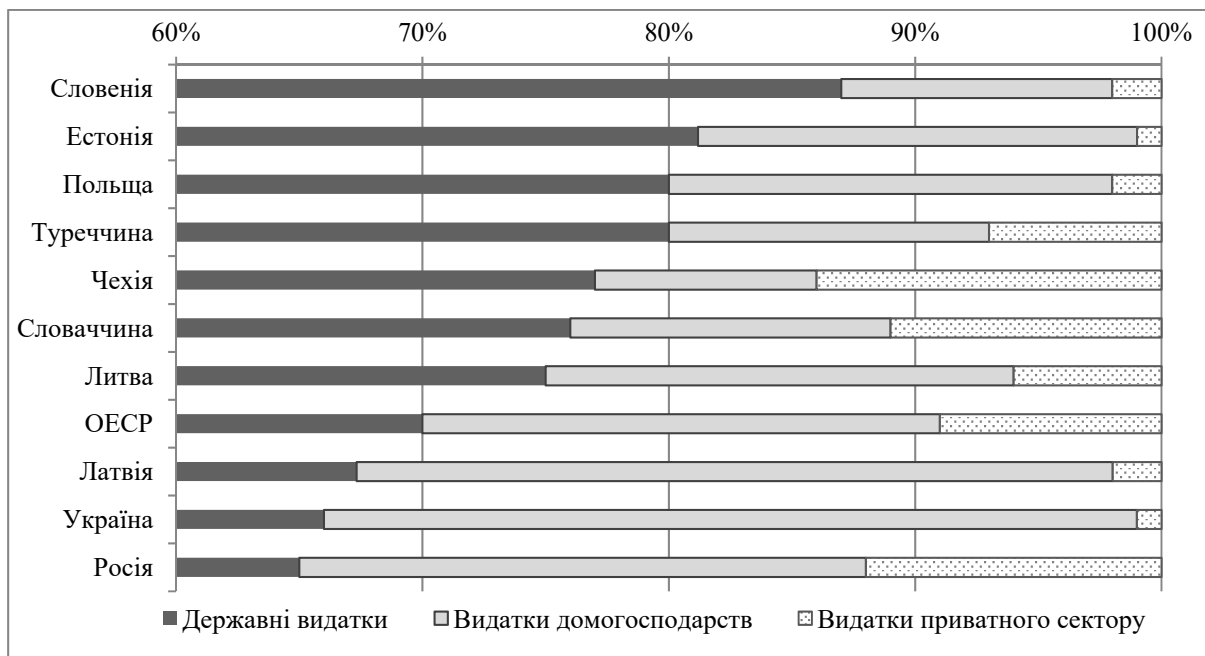
адміністративний персонал, працівники профільних органів державної влади). З метою глибшого аналізу фінансового забезпечення вищої школи варто окремо виділити фінансові ресурси, які можуть складатися з коштів державного бюджету, приватних і юридичних осіб, домогосподарств, доходів від комерціалізації результатів наукових досліджень, міжнародної допомоги, грантів, благодійних внесків, ендавмент-фондів тощо.

За даними Державної служби статистики [5] шляхом математичних розрахунків з'ясовано, що в структурі витрат на вищу освіту (ВНЗ III–IV рівнів акредитації) переважає частка державного фінансування, яка становить 66,3% (2015 р.). При цьому частка сектору домогосподарств становить 32,6%, а найменшим є фінансування вищої освіти з боку приватних фірм та корпорацій – 1,1%. Державний сектор є основним джерелом фінансування вищої освіти в більшості розвинутих країн і його питома вага в структурі витратків України відповідає середньому значенню в країнах ОЕСР [6] (Рис. 2). Проте, в більшості країн з розвинутою системою вищої освіти, зокрема в Кореї, Канаді, Великобританії, США, Японії та інших, частка фінансування з боку приватного і корпоративного секторів є набагато вищою, ніж в Україні. Так, дані міжнародного рейтингу U21 свідчать, що середній рівень державних витрат для 50-ти країн у 2017 р. дещо знизився

порівняно з попереднім роком, що супроводжувалося рівноцінним збільшенням приватних витратків [10].

Аналіз динаміки структури фінансового забезпечення вітчизняної вищої школи (Рис. 3) [5] дозволяє зробити наступні висновки:

- з 2010 по 2015 рр. загальні витатки на вищу освіту постійно зростали, за виключенням 2014 р.;
- оскільки найбільшу питому вагу загальних витатків становлять державні, то ця тенденція характерна і для них, але саме в 2014 р. їхня питома вага була найбільшою (79,8%);
- така тенденція спостерігається і в фінансуванні домогосподарствами, але витатки домогосподарств продемонстрували максимальне зростання (36%) у наступному періоді;
- загальна тенденція не характерна для витрат на вищу освіту з боку приватного і корпоративного секторів, які досягли свого максимуму у абсолютному у відносному показниках у період зменшення фінансування з інших джерел (2014 р.);
- загалом, структура витатків в розрізі джерел фінансування вищої школи є стабільною, максимальне відхилення питокої ваги державного сектору і домогосподарств не перевищує 5%;
- показник коефіцієнта випередження витрат на вищу освіту у ВНЗ III–IV рівнів за фінансуючими організаціями (державний і недержавний сектори) підтверджує превалювання темпів зростання

*дані щодо України станом на 2015 р.

Рис. 2. Структура витатків на вищу освіту за джерелами фінансування у країнах Центральної і Східної Європи, 2013 р. (%) [побудовано автором на основі [9, 5]]

Рис. 3. Динаміка витрат на вищу освіту в розрізі джерел фінансування (2011–2015 рр., у% до минулого періоду) [розраховано і побудовано автором на основі [5]]

державних видатків, проте у 2013 р. і 2015 р. видатки недержавного сектору зростали швидше (коефіцієнт випередження становив відповідно 0,99 [1, с. 81] та 0,81), що свідчить про позитивні зрушення в напрямі диверсифікації джерел фінансування.

Варто зазначити, що Законом України «Про вищу освіту» [3] визначено норми охоплення населення вищою освітою, за якими передбачається фінансування підготовки фахівців за рахунок видатків державного бюджету, виходячи з необхідності забезпечення не менше 180 студентів на 10 тисяч населення. При цьому загальний обсяг державного замовлення для підготовки бакалаврів (у тому числі молодших бакалаврів) становить не менше 51% кількості випускників загальноосвітніх навчальних закладів у поточному році. Також вказується, що обсяг видатків на поточний рік формується виходячи з показника видатків минулого року, скоригованого на коефіцієнт інфляції, і не може бути меншим за цю величину. Поступове зростання рівня витрат на вищу освіту та превалювання державного фінансування свідчить про пріоритетність розвитку сфери вищої освіти для країни та реалізації

політики забезпечення широкого доступу до освітніх послуг, що відповідає цілям сталого розвитку ООН.

Таким чином, на підставі здійсненого аналізу можна виокремити основні характеристики фінансового забезпечення національної системи вищої освіти:

- недостатній рівень фінансування;
- значне превалювання державного фінансування;
- широке державне замовлення на підготовку фахівців;
- незбалансованість джерел фінансування вищої школи;
- низька частка видатків з боку корпоративного сектору тощо.

З огляду на це, для подальшого вдосконалення моделі фінансового забезпечення вищої школи, доцільно визначити фактори, що зумовлюють фінансовий стан вищої освіти. В системі факторів виокремлено фактори зовнішнього і внутрішнього впливу, наведені в таблиці 1.

Отже, недостатні вихідні економічні можливості України та відсутність протягом тривалого часу чіткої стратегії розвитку вищої школи загалом негативно

Таблиця 1

Фактори фінансового забезпечення вищої освіти [складено автором]

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
<ul style="list-style-type: none"> – рівень економічного розвитку та конкурентоспроможності країни; – демографічний стан, прогнозована кількість студентів; – стан ринку праці; – рівень розвитку підприємницького сектору; – стан розвитку банківського сектору; – ступінь розвитку та якість неформальної освіти (онлайн-курси, школи, програми, тренінги); – розвиток громадянського суспільства (активного, ініціативного, відповідального і т.д.) 	<ul style="list-style-type: none"> – національна стратегія розвитку вищої освіти; – модель фінансування вищої освіти, державного замовлення; – мережа ВНЗ; – рівень доступу до вищої освіти; – рівень залучення бізнес-структур до освітнього процесу та управління ВНЗ; – якість вищої освіти; – рівень фінансової автономії ВНЗ; – наявність різних альтернативних інструментів фінансування; – стан розвитку науки та якість наукових досліджень

впливають на рівень фінансування вищої освіти. Крім того, обрана політика широкого доступу до забезпеченої державною вищої освіти створює значне навантаження на державний бюджет (4,6% загальних видатків зведеного бюджету у 2015 р. [7, с. 2]), що часто супроводжується низькою якістю освітніх послуг та невідповідністю рівня підготовки фахівців потребам ринку праці. Виходячи з цих позицій, важливим кроком у напрямі вдосконалення фінансування вищої освіти є диверсифікація його джерел, зокрема підвищення витрат на вищу освіту з боку корпоративного сектору шляхом залучення бізнес-структур до навчального процесу. Налагодження співпраці з бізнес-середовищем дозволить підвищити якість освіти і зменшити розрив між існуючим рівнем знань випускників і вимогами ринку праці, що створить умови та мотиви для підприємств інвестувати у вищу освіту.

Разом з тим, іншим напрямом є оптимізація державного фінансування вищої школи, зокрема удосконалення державного замовлення. Варто зазначити, що окремі кроки на цьому шляху вже зроблені, зокрема на зміну старого механізму фінансування ВНЗ, нині в Україні впроваджується принцип студентоорієнтованого фінансового забезпечення, відповідно до якого більше державне фінансування отримують заклади, які отримали більше заяв абітурієнтів з вищими балами зовнішнього незалежного оцінювання. Водночас, Аналітичним центром CEDOS була розроблена модель фінансування ВНЗ за результатами їх діяльності, що має на меті сприяти розвитку найбільш конкурентоспроможних вітчизняних університетів [4]. Вироблення та реалізація цих підходів спрямована на стимулювання конкуренції між університетами за кращих студентів і додаткове фінансування.

Крім того, з метою раціоналізації державних видатків на вищу освіту у 2017 р. державне замовлення на підготовку фахівців скорочено на 20,7%, що пояснюється припиненням набору за ОКР «спеціаліст» та скороченням набору за гуманітарним, соціальним, і правничим профілями [2, 8]. Зменшення державного замовлення викликане перенасиченням ринку праці фахівцями в даних галузях знань і попитом на кадри робітничих спеціальностей. Скорочення доступу до

забезпеченої державою вищої освіти, у свою чергу, може активізувати фінансування з інших джерел. При цьому, реформування моделі фінансового забезпечення вищої освіти має включати розвиток альтернативних інструментів фінансування, зокрема кредитного і ваучерного фінансування, міжнародних і благодійних програм тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

В ході дослідження окреслено міжнародну диспозицію України в частині видатків на вищу освіту і встановлено, що рівень фінансування вищої школи є недостатнім порівняно з іншими європейськими країнами, що зумовлено рівнем економічного розвитку. Аналіз структури видатків у розрізі джерел фінансування засвідчив, що національна система вищої освіти характеризується домінуванням державного фінансування і порівняно низьким рівнем фінансування з боку корпоративного сектору. За результатами вивчення динаміки видатків за джерелами фінансування встановлено, що загалом структура фінансування характеризується стабільністю, але з 2014 р. в ній відбуваються помітні зрушення, які можна пов'язати зі спробами реформування моделі фінансового забезпечення системи вищої освіти. Разом з виділенням основних характеристик фінансування вищої школи, систематизовано зовнішні і внутрішні фактори впливу на нього. Політика широкого доступу до забезпеченої державою освіти і значний рівень державного замовлення хоча і вказує на пріоритетність розвитку вищої освіти, що особливо актуально в умовах економіки знань, проте механізм фінансування потребує вдосконалення та підвищення ефективності видатків у напрямі диверсифікації джерел видатків, стимулювання конкуренції між університетами та впровадження альтернативних інструментів фінансового забезпечення. Перспективи подальших наукових розвідок полягають у пошуку оптимальної моделі фінансування національної системи вищої освіти, яка б враховувала інтереси всіх зацікавлених сторін та забезпечувала підвищення ефективності вищої школи і національної економіки в цілому.

Література

1. Гольцяєва Л. А. Статистичний аналіз тенденцій розвитку та структури фінансування вищої освіти в Україні. Бізнесінформ. — 2015. — № 9. — С. 79–83.
2. Держзамовлення на вступ до ВНЗ в 2017 році буде скорочено на 20,7%, — Мінекономрозвитку. Урядовий портал. 12.07.2017 р. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=250132197&cat_id=244276429 (дата звернення 26.07.2017).
3. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII / Верховна Рада України URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 19.07.2017).
4. Концептуальна модель державного фінансування ВНЗ за результатами діяльності. Аналітичний центр CEDOS. 2015 URL: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/kontseptualna-model-derzhavnoho-finansuvannia-vnz-za-rezultatamy-diialnosti> (дата звернення 22.07.2017).
5. Національні рахунки освіти України у 2015 році: Статистичний бюлетень. Державна служба статистики. Київ. — 2017. — 88 с.
6. Освіта в Україні. Аналітичний центр CEDOS. 2015 URL: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/zvit-osvita-2015> (дата звернення 17.07.2017).
7. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2016/17 навчального року: Статистичний бюлетень. Державна служба статистики. Київ. — 2017. — 208 с.
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2017 році» від 12.07.2017 р. № 511 / Верховна Рада України URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=250154826> (дата звернення 27.07.2017).
9. Education at a Glance 2016: OECD Indicators. OECD URL: <http://www.oecd.org/edu/education-at-a-glance-19991487.htm> (дата звернення 20.07.2017).
10. U21 Ranking of National Higher Education Systems 2017. Universitas 21 URL: <http://www.universitas21.com/article/projects/details/152/u21-ranking-of-national-higher-education-systems-2017> (дата звернення 14.07.2017).
11. World Bank DataBank. The World Bank URL: <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx> (дата звернення 03.07.2017).

References

1. Gholjtajeva L. A. Statystychnyj analiz tendencij rozvytku ta struktury finansuvannja vyshhoji osvity v Ukrajinі. Biznesinform. — 2015. — № 9. — S. 79–83.
2. Derzhzamovlennja na vstup do VNZ v 2017 roci bude skorocheno na 20,7%, — Minekonomrozvytku. Urjadovyj portal. 12.07.2017 r. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=250132197&cat_id=244276429 (Accessed 26 July 2017).
3. Zakon Ukrajinjy «Pro vyshhu osvitu» vid 01.07.2014 r. #1556-VII / Verkhovna Rada Ukrajinjy URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (Accessed 19 July 2017).
4. Konceptualjna modelj derzhavnogho finansuvannja VNZ za rezuljtatamy dijalnosti. Analitychnyj centr CEDOS. 2015 URL: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/kontseptualna-model-derzhavnoho-finansuvannia-vnz-za-rezultatamy-diialnosti> (Accessed 22 July 2017).
5. Nacionaljni rakhunky osvity Ukrajinjy u 2015 roci: Statystychnyj bjuletenj. Derzhavna sluzhba statystyky. Kyjiv. — 2017. — 88 s.
6. Osvita v Ukrajinі. Analitychnyj centr CEDOS. 2015 URL: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/zvit-osvita-2015> (Accessed 17 July 2017)
7. Osnovni pokaznyky dijalnosti vyshhykh navchalnykh zakladiv Ukrajinjy na pochatok 2016/17 navchaljnogho roku: Statystychnyj bjuletenj. Derzhavna sluzhba statystyky. Kyjiv. — 2017. — 208 s.
8. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrajinjy «Pro derzhavne zamovlennja na pidghotovku fakhivciv, naukovykh, naukovo-pedagoghichnykh ta robitnychykh kadriv, na pidvyshhennja kvalifikaciji ta perepidghotovku kadriv u 2017 roci» vid 12.07.2017 r. #511 / Verkhovna Rada Ukrajinjy URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=250154826> (Accessed 27 July 2017).
9. Education at a Glance 2016: OECD Indicators. OECD URL: <http://www.oecd.org/edu/education-at-a-glance-19991487.htm> (Accessed 20 July 2017).
10. U21 Ranking of National Higher Education Systems 2017. Universitas 21 URL: <http://www.universitas21.com/article/projects/details/152/u21-ranking-of-national-higher-education-systems-2017> (Accessed 14 July 2017).
11. World Bank DataBank. The World Bank URL: <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx> (Accessed 3 July 2017).

Камінський Олег Євгенович

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційного менеджменту
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана*

Каминский Олег Евгеньевич

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры информационного менеджмента
Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана*

Kaminsky Oleg

*PhD in Enterprise Economics, associate professor,
associate professor of information management department
Kyiv State University of Economics V. Hetman*

**МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПАРАДИГМИ
ХМАРНИХ ОБЧИСЛЕНЬ
МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПАРАДИГМЫ
ОБЛАЧНЫХ ВЫЧИСЛЕНИЙ
MACROECONOMIC ANALYSIS OF THE PARADIGM
OF CLOUD COMPUTING**

Анотація. ІТ-директори часто приймають рішення щодо побудови ІТ-інфраструктури підприємства, на основі аналізу капітальних витрат, бюджетів підприємств або їх бізнес-моделей. Хоча існує значна кількість досліджень в сфері хмарних технологій, досліджень про короткострокові та довгострокові економічні наслідки застосування парадигми хмарних обчислень в промисловості або економіці значно менше. У статті вивчається потенціал макроекономічного аналізу для підтримки прийняття рішень щодо розвитку парадигми хмарних обчислень в Україні.

Ключові слова: хмарні обчислення, моделі прийняття рішень, макроекономіка, компоненти хмарних обчислень, інформаційні технології.

Аннотация. ИТ-директора часто принимают решения по построению ИТ-инфраструктуры предприятия на основе анализа капитальных расходов, бюджетов предприятий или их бизнес-моделей. Хотя существует значительное количество исследований в сфере облачных технологий, исследований краткосрочных и долгосрочных экономических последствий применения парадигмы облачных вычислений в промышленности или экономике значительно меньше. В статье изучается потенциал макроекономического анализа для поддержки принятия решений по развитию парадигмы облачных вычислений в Украине.

Ключевые слова: облачные вычисления, модели принятия решений, макроекономика, компоненты облачных вычислений, информационные технологии.

Summary. IT directors often make decisions about building an IT infrastructure of an enterprise based on the analysis of capital expenditures, enterprise budgets or business models. Although there is a significant amount of cloud-based research, studies on the short-term and long-term economic implications of cloud computing paradigm in industry or the economy are significantly less. The article examines the potential of macroeconomic analysis to support decision-making on the development of the paradigm of cloud computing in Ukraine.

Key words: cloud computing, decision-making models, macroeconomics, components of cloud computing, information technologies.

Постановка проблеми. Високий потенціал зростання українського ринку інформаційних технологій підтверджують багато експертів, які сходяться на думці, що саме ІТ-галузь є пріоритетною для іноземного інвестора — не дивлячись на кризу вони пильно вивчають ІТ-ринок України і вибирають найбільш привабливі компанії для інвестування. Парадигма хмарних обчислень має потенціал, який може забезпечити технологічний стрибок до якісно нового стану нашої ІТ-індустрії, що дуже важливо для економіки України. За даними 2016р. кількість українських підприємств, що використовують хмарні сервіси у своїй діяльності, зросла на 14% у порівнянні з 2013р. і склала 48% від загальної кількості господарюючих суб'єктів. Слід зазначити, що за даними дослідження компанії Delovo [1] у 2016 р. 96% підприємств отримали позитивний ефект від використання хмар. Саме це викликає необхідність дослідження макроекономічного впливу парадигми «хмарних» обчислень на економіку України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Міжнародна дослідницька і консалтингова компанія IDC представили свій прогноз розвитку світового ІТ-ринку [2]. Фахівці з IDC вважають що парадигма хмарних обчислень — це фундамент для розвитку корпоративних інформаційних систем, і саме вони будуть головним драйвером розвитку ринку інформаційних технологій, як в світі, так і в окремих державах.

Також фахівці IDC прогнозують наступне:

1) До 2017 року більше 50% витрат світових компаній на інформаційні технології будуть припадати на технології третьої платформи еволюції ринку ІТ (хмарні технології, мобільні технології, соціальні мережі, BigDate). До 2020 року витрати на розвиток технологій третьої платформи збільшаться приблизно на 60%.

2) До 2018 року світові ІТ-компанії будуть витрачати половину своїх витрат тільки на розвиток хмарних технологій. До 2020 року витрати на хмарні технології будуть складати вже 60% від всієї ІТ-інфраструктури, включаючи програмне забезпечення, ІТ-послуги та обладнання [2].

Збільшення вкладень в хмарні сервіси стане для компаній, які спеціалізуються на офшорному аутсорсингу, є важливим фактором у конкурентній боротьбі, вважають аналітики. Ринок хмарних послуг в Україні знаходиться на початковому етапі свого розвитку, але очевидно, що в найближчі п'ять років цей сегмент також буде збільшуватися випереджальними темпами в порівнянні з іншими сферами ІКТ [1].

Макроекономічний аналіз зазвичай займається аналізом промислового сектору економіки (приватним і державним), а також аналізом регіональної,

національної та світової економіки; аналізом регіональної, національної та глобальної політики урядів тощо. Наприклад, відомий дослідник Federico Etro [3, с 191–193] стверджує, що в результаті дифузії (проникнення) парадигми хмарних обчислень до виробничого сектору економіки, він отримає максимальну користь від цього завдяки чистому зростанню кількості робочих місць. Проте, в інших галузях промисловості буде спостерігатися зниження чистого зростання числа робочих місць, наприклад, у сфері роздрібно торгівлі, оптової торгівлі, нерухомості, фінансів, готельного бізнесу. Зростання кількості робочих місць, як очікується, варіюються в залежності від країни [3, с 191–195]. Також, він передбачив, що вплив хмарних обчислень може привести до зниження рівня цін, націнок і інфляції. Макроекономічні прогнози Etro припускають, що крива попиту в галузях, які в змозі скористатися перевагами хмарних обчислень буде нееластичною. Важливим Federico Etro вважав і вплив на державний сектор. Наприклад, у Європі Сполучене Королівство Великобританії і Північної Ірландії також намагається перетворити традиційні ІТ-архітектури на хмарні сервіси зі швидкістю 10% на рік, щоб скоротити витрати на інформаційні технології для британського уряду [3].

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в тому, щоб дослідити потенціал макроекономічного аналізу для підтримки прийняття рішень щодо розвитку парадигми хмарних обчислень в Україні, та встановити, які особливості парадигми хмарних обчислень впливають на регіональну та національну економічну політику.

Основний матеріал дослідження. Дослідження і аналіз парадигми хмарних обчислень поділяється на багато напрямків, таких, як:

- 1) визначення складових хмарних обчислень;
- 2) технологічні особливості хмарних обчислювальних архітектур і послуг;
- 3) аналіз економічних та технологічних переваг і недоліків приватних і публічних хмар.

Технології хмарних обчислень визначаються по їх характеристиках, моделях доставки сервісу, та моделях розгортання сервісу. Але всі вони мають спільні характеристики:

- самообслуговування за запитом;
- доступ через Інтернет;
- доступ до ресурсів не залежить від місця розташування користувача;
- еластичність;
- вимірність сервісу.

На думку автора, крім впливу на зростання або зниження кількості нових робочих місць, розповсюдження хмарних обчислень може вплинути на

зростання валового національного продукту, зменшення бар'єру для входу підприємств на ринок, промислову концентрацію, інфляцію, вартість державних послуг і податкові надходження, а також на міжнародну конкуренцію.

Ефекти від зниження вартості інформаційних технологій значно знизить бар'єр для виходу на ринок в секторах, не пов'язаних з ІКТ; таким чином відбудеться посилення конкуренції, зниження цін і стимулювання інновацій. Ця передумова свідчить про те, що хмарні платформи дозволять малим і середнім підприємствам конкурувати з великими корпораціями на ринку. Потенціал парадигми хмарних обчислень щодо зниження бар'єру для виходу на ринок складається з наступних чинників:

- ціноутворення за методом «плата за використання»;
- швидке виділення ресурсів;
- динамічна масштабованість;
- доступність легких у використанні хмарних інструментів і сервісів.

Наприклад, мале або середнє підприємство може просто зв'язатися з сервісом Amazon Cloud Services щоб отримати віртуальну машину з встановленою операційною системою, або підключитися за допомогою Інтернет до програмних додатків та сховищ даних в лічені хвилини. Витрати будуть низькими, інформаційні ресурси будуть масштабуватися відповідно до вимог бізнес-моделі [4].

Таким чином бар'єр для виходу на ринок в галузі буде змінюватися. Але малі та середні підприємства можуть зіткнутися з іншими нетехнологічними бар'єрами для входу на ринок, такими, як бренди, ліцензії, патенти і авторські права. Низька вартість інформаційних ресурсів не гарантує успішне застосування інновацій. Тим не менш, деякі малі і середні підприємства мають досвід успішних інновацій, особливо такі, що використовують значні обчислювальні потужності для обробки даних або для виконання складних завдань з моделювання і тестування.

Наприклад, корпорація Google надає користувачам безкоштовні послуги тільки щодо збору призначених для користувача даних. Збір транзакційних даних також має низьку вартість. З іншого боку, аналіз великих обсягів даних та інтелектуальний аналіз даних вимагають значних обчислювальних ресурсів для обробки і зберігання, які можуть бути доступні для малого і середнього бізнесу за розумною ціною або безкоштовно через хмарні обчислювальні кластери. Amazon Web Services надає безкоштовні «хмарні» сервіси через свої академічні гранти для коледжів і університетів [4]. Більшість з цих грантів були надані проектам в сфері фундаментальних досліджень та

інтелектуального аналізу даних. Хмарні обчислення фактично надають суперкомп'ютер в руки кожного розробника, дозволяють користувачам часто експериментувати і дозволяють проводити аналіз великих даних (BigData) без придбання великих серверів.

Вторинним ефектом розвитку парадигми хмарних обчислень є зростання потенціалу виробництва і кількості зайнятого населення в секторах промисловості без використання ІТ. Посилення конкуренції, впровадження інновацій, а також зниження витрат на інформаційні технології призводять до росту виробництва і зайнятості населення в секторах економіки без ІТ. Підвищений вплив на рівень зайнятості буде обмежений промисловістю. Проте, довгостроковий вплив на рівень заробітної плати в секторах роздрібною торгівлі, нерухомості та фінансів може бути незначним. В сфері транспорту, зв'язку, та готельному і ресторанному секторах зміни також будуть незначними. Але споживчий мультиплікативний ефект, безумовно, збільшить валовий національний продукт і зайнятість населення. Автор вважає що рівень зайнятості і вихідний ефект також буде відрізнятися в різних країнах, в залежності від структури їх економіки.

Ефект заміщення капітальних і трудових ресурсів буде також визначати напрямок і рівень очікуваних змін в сфері зайнятості. Граничні витрати ресурсів є лише одним з факторів, що визначають використання праці і капіталу. Відносний граничний фізичний продукт також буде впливати на використання трудових і капітальних ресурсів. Наприклад, в медичній сфері, незалежно від того, як хмарні обчислення знижують витрати на інформаційні технології або на інновації в хірургічне обладнання і устаткування, попит на кількість хірургів кардинально не зміниться.

Чим швидше темп проникнення хмарних обчислень до малих і середніх підприємств, тим більший вплив буде на виході в секторах економіки без ІТ та сфері зайнятості. Але цей ефект буде незначним, в межах десятої долі проценту.

Скорочення витрат на ІТ відповідно змістить криву пропозиції вниз і вправо. Відповідно, зміниться точка рівноваги попиту та пропозиції. Величина зміни цін частково визначається ціновою еластичністю кривої попиту. Еластичність попиту вимірює чутливість цін і передумов до зміни цін. Деякі галузі виробництва і криві попиту на довгу перспективу передбачають еластичний попит. Збільшення пропозиції (більш низькі витрати виробництва) може привести до збільшення виробництва і зайнятості в короткостроковій перспективі, але не може дати ефект в інших галузях промисловості або в довгостроковій перспективі. Припущення відносно зниження цін на продукти і послуги та зниження рівня інфляції завдяки використанню

парадигми хмарних обчислень, на думку автора, є досить сумнівним.

Складно прогнозувати ефект макроекономічних переваг парадигми хмарних обчислень в державному секторі через так звану «проблему ендогенності» (впливу внутрішніх факторів). Ефект ендогенності змінних може мати місце при спробі при аналізі переваг хмарних обчислень, коли зовнішні змінні можуть дати більше спотворення даних, ніж вплив незалежних і залежних змінних.

Базовий принцип капіталізму і приватного сектора полягає в тому, що підприємства будуть намагатися «максимізувати прибуток» за допомогою або збільшення попиту на товари та послуги, або зниження собівартості товару. Якщо приватний бізнес зазнає невдачі в цьому секторі економіки, він будуть виходити з нього і переходити в інший.

Але, основним принципом державного сектора є «максимальне збільшення кількості голосів виборців». Тобто громадські сектори ніколи не виходять з бізнесу. Урядовці нижнього рівня можуть політично «збанкрутувати», але на їх місце буде призначений інший урядовець. Державний сектор має мало стимулів для ефективного використання трудових ресурсів, капіталу або інформаційних ресурсів. Тобто, роль уряду є ендогенною змінною, яка спотворює аналіз і розрахунок переваг парадигми хмарних обчислень.

Залежно від політики перерозподілу, яка є складовою податкової політики очікується збільшення податкових надходжень через використання парадигми хмарних обчислень. Наприклад, впровадження персональних комп'ютерів в 80-х та 90-х роках мало істотний вплив на фондовий ринок і державні податкові надходження. Поява персонального комп'ютера мала навіть більший вплив, ніж політика урядів багатьох держав. Але на думку автора, сумнівно, що розповсюдження парадигми хмарних обчислень буде мати аналогічні серйозні наслідки для податкової політики.

Висновки. В нашому дослідженні розглянуто використання макроекономічного аналізу для поліпшення бізнесової та ІТ-політики, а також до прийняття рішень, що стосуються розповсюдження технологій хмарних обчислень. По-перше, економічний аналіз призначений для розгляду витрат і переваг, які не враховуються у фінансових моделях прийняття рішень.

Але нематеріальні витрати або вигоди в плані інновацій, витрат ресурсів, забезпечення безперервності бізнесу хмарних провайдерів, аутсорсингу бізнес-процесів, засобів масової інформації, повинні бути проаналізовані в подальших дослідженнях.

По-друге, економічний аналіз допоможе особам, що приймають рішення, розглянути зовнішні чинники, як наприклад, економічне зростання, зайнятість, інфляцію та інші змінні в короткостроковій і довгостроковій перспективі. Технологічні зміни і можливості здійснюють більший вплив, ніж політика окремих організацій. Економічний аналіз дає можливість бізнесу оцінити такі зміни.

І, нарешті, на думку автора, аналіз доводить необхідність розробки державної програми розвитку парадигми «хмарних» обчислень в Україні.

Така програма може складатися з десяти етапів:

1. Визначення переліку необхідних організаціям ІТ-ресурсів і сервісів і відібрати найбільш ефективні для переносу в хмару.

2. Визначення галузевих вимог до ІТ-середовища і вибрати на основі цього оптимальну модель реалізації хмари.

3. Визначення відповідності існуючої апаратної і мережевої інфраструктури підприємств та державних установ вимогам хмар, та визначити необхідне доопрацювання.

4. Вирішення питання з ліцензуванням окремо взятих програмних додатків, які застосовуються в хмарах та вимагають ліцензування.

5. Створення державної агенції з розвитку хмарних обчислень.

6. Створення державних хмарних провайдерів.

7. Проведення необхідних доопрацювань призначених до перенесення у хмару державних ІТ-ресурсів і сервісів.

8. Запуск хмар і налаштування їх компонентів.

9. Організація підтримки і супроводу державних хмарних сервісів.

10. Створення і впровадження електронного уряду.

Застосування хмарних технологій в якості моделі впровадження інновацій через посередництво держави, забезпечить нові можливості для розвитку економіки України, та допоможе вирішити проблему старіння інновацій та неефективного їх використання.

Література

1. Облачный рынок Украины 2016. [Електронний ресурс] / Київ. компанія ДеНово: [сайт]. Київ, 2016. URL: <http://kbs-izdat.com/upload/files/De%20Novo%20IDC%20Cloud%20Research%20Summary%202016.pdf>
2. IDC veröffentlicht 2016-Prognose für den IT-Markt. [Електронний ресурс]. — URL: <http://news.sap.com/germany/2016/01/04/idc-veroeffentlicht-2016-prognose-fur-den-it-markt/>
3. Etro, F. (2009). The Economic Impact of Cloud Computing on Business Creation, Employment and Output in the E. U. Review of Business and Economics, 54(2). 179–208.
4. AWS Economics Center. (2017). [Електронний ресурс], URL: <http://aws.amazon.com/economics/>.

References

1. Oblachnyj rynek Ukrainy 2016. [Elektronnij resurs] / Kiiiv. kompaniya DeNovo: [sajt]. Kiiiv, 2016. URL: <http://kbs-izdat.com/upload/files/De%20Novo%20IDC%20Cloud%20Research%20Summary%202016.pdf>
2. IDC veröffentlicht 2016-Prognose für den IT-Markt. . [Elektronnij resurs]. — URL: <http://news.sap.com/germany/2016/01/04/idc-veroeffentlicht-2016-prognose-fur-den-it-markt/>
3. Etro, F. (2009). The Economic Impact of Cloud Computing on Business Creation, Employment and Output in the E. U. Review of Business and Economics, 54(2). 179–208.
4. AWS Economics Center. (2017). [Elektronnij resurs] Available: <http://aws.amazon.com/economics/>.

Sargsyan Lilit

PhD in Economics, Research Associate

Institute of Economics after M. Kotanyan, NAS RA

Саргсян Лилит Норайровна

Научный сотрудник, к.э.н.

Институт экономики им. М. Котаняна НАН РА

IMPACT OF FDI ON ECONOMIC GROWTH IN THE WORLD AND IN ARMENIA

ВЛИЯНИЕ ПИИ НА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ В МИРЕ И В АРМЕНИИ

Summary. FDI plays a significant role in the development of economy of every country. It is of vital importance, especially for the economy of a small and developing country, such Armenia is, since the limited opportunities for domestic investments may hinder the achievement of potential economic growth. The objective of the article is to estimate the impact of FDI on economic growth in the world and in Armenia. The results of the analysis show that the change in FDI facilitates the economic growth in Armenia to a greater extent than in the world on the average. Therefore, this indicator shall serve as a basis for the development of a policy aimed at creating a more favorable investment climate for the RA economy.

Key words: Foreign direct investments, economic growth, economic development, regression analysis, correlation, share, FDI/GDP ratio.

Аннотация. ПИИ играют значительную роль в развитии экономики каждой страны. Это имеет жизненно важное значение, особенно для стран с небольшой и развивающейся экономикой, как Армения, поскольку ограниченные возможности для внутренних инвестиций могут препятствовать достижению потенциального экономического роста. Целью данной статьи является оценить влияние ПИИ на экономический рост в мире и в Армении. Результаты анализа показывают, что изменение ПИИ способствует экономическому росту в Армении больше, чем в мире в среднем. Поэтому этот показатель может быть основой для разработки политики, направленной на создание более благоприятного инвестиционного климата для экономики РА.

Ключевые слова: Прямые иностранные инвестиции, экономический рост, экономическое развитие, регрессионный анализ, корреляция, ПИИ/ВВП.

Statement of the problem. The modern world is characterized by a high degree of integration and globalization. Currently there are almost no entirely self-sufficient and closed economies in the world economy. Every country is tied with the external world by trade, transport, financial and other processes.

In fact, attraction of foreign investments and creation of favorable conditions for it becomes one of the issues requiring urgent solution especially for the countries with developing and transition economy. It is clear enough that the size and structure of foreign investments directly influence the volume of GDP of the host country, as well as the rate of economic growth. However, the size of

this impact is different depending on the country specifications, the conditions of the investment environment, investments sectors, sizes, structure and other factors.

Analysis of recent researches and publications. Economic literature suggests various definitions of foreign investment. In Oxford Dictionary of Economics the following definition of FDI is provided: foreign direct investment (FDI) is the acquisition by residents of a country of real assets abroad. This may be done by acquiring land, constructing buildings, mines, or machinery, or buying existing foreign businesses abroad [4].

According to Nobel Prize winner W. Sharp investment means investing money today hoping to get more

money in the future [15]. Sharp believes that the investment is typically influenced by two main factors – time and risk.

The International Monetary Fund and Organization for Economic Cooperation and Development have jointly developed the following definition [10]: Foreign direct investments are investments that are made with the objective of establishing an interest in an enterprise operating abroad and one objectives of this investment is to obtain degree of influence on the management of the direct investment enterprise.

Many economists referred the analysis of foreign investments. For example, Romer in his study shows that there exists “conceptual gap” between rich and poor countries [12]. He indicates that foreign investments facilitate the flow of technologies and business innovations to poor countries. From this point of view the investments increase the productivity of all entities and not only of those that had capital inflow. Studies about influence of FDI also demonstrate their positive role in promotion of economic growth. In this respect the study of Balasubramanyam, Salisu and Sapsfor (1996) can be referred, where the authors show that trade openness of the country have an important role in realization of benefits received from FDI [3].

Another interesting statement is proposed by De Mello, who believes that FDI raises the productivity of the host country in two ways- direct and indirect. The direct effect is the growth of productivity as a result of foreign direct investment, but apart from this, it has an indirect effect too: FDI leads to activation of investment process within the country in general [6].

Markuzen and Venables again, having elaborated this idea, have come to the conclusion that the positive impact of FDI on growth of productivity of domestic firms is significant in almost all countries. In some countries it occurs through the flow of domestic capital invested in non-effective sector to more productive sectors, in other countries, through introduction of new technologies to resist the competition of foreign investors [8]. Another group of scientists has referred to the fact that FDI contributes to the technological progress of the host country, which is especially relevant for the developing countries [1, 5].

Foreign direct investments are driving forces of the economy especially for developing or transition economies. However, depending on the investments types, the sizes of the benefits for the country can be different. Thus, the study carried out by the United Nations for the World Investment Report in 2000 has demonstrated that for the host country the flow of FDI in the form of acquisition of operating enterprises is less beneficial than the investments started from scratch [14]. According to the same study, investments made in operating enterprises

do not create new vacancies for the simple reason that no new production capability is generated. Moreover, it can lead to a temporary suspension of the production, whereas the investments started from scratch already implies the creation of new vacancies. Many developing countries create favorable conditions for stimulating investments, supposing that FDI will lead to economic growth [13]. But the International Monetary Fund and World Bank insist that foreign direct investments have important role for the economy growth of the developing countries [9].

Nowadays various studies have been conducted for estimating the impact of FDI on economic growth.

A. Khaliq and I. Noy having analyzed the data of 12 industrial sectors of Indonesia for 1997–2006, have come to the conclusion not in all sectors the attraction of FDI have a positive effect on the economic growth. In particular, they have indicated that during the period under review the attraction of FDI in Indonesia’s mining sector had a negative impact on the economic growth [7]. Thus, the authors conclude that the government’s policy of attracting FDI can be effective only if it is based on preliminary precise calculations and directed to the sectors where investments will have a positive impact on economic growth.

As a result of regression analysis of FDI and economic growth data of Bangladesh for 1999–2013, A. Rahman has revealed a negative correlation between FDI and economic growth, which, according to the author, is a result of wrong government policy. He believes that this should serve as a message for the government of Bangladesh to attract FDI to the most profitable sectors, rather than making the inefficient sectors attractive for foreign investors by providing government support [11].

L. Alfaro, having analyzed the data of 47 countries for 1981–1999, has concluded that 1 point increase of FDI in the agricultural sector have caused the decrease of production in this sector by 0.28–0.13 points, and 1 point increase of FDI in the manufacturing industry has caused to the increase of production of the sector by 0.8–1.7 points [2].

Thus, the impact of FDI on economic growth is ambiguous. It depends on various factors, such as the degree of the country’s economic development, effectiveness of FDI attraction policy, FDI structure, etc.

Formulation purposes of article (problem). The objective of the article is to estimate the impact of FDI on economic growth in the world and in Armenia.

The main material. For the analysis, the annual data of global FDI and economic growth and the RA FDI and economic growth have been used. Statistical data has been taken from electronic database of the World Bank. Regression analysis has been conducted by EViews 4 application, by ordinary least squares method. Nevertheless, using the regression analysis we tried to estimate the impact of FDI on economic growth in RA and in the world.

Time series of economic growth were stationary, thus could be used for regression analysis, but the time series of FDI were not, therefore, for the analysis would be used those time series of FDI growth that were stationary.

Analysis of correlation coefficients shows that significant correlation exists between FDI and economic growth both in the world(0.53) and in RA(0.50).

Using the ordinary least squares method we have estimated $Growth(t) = c_0 + c_1 * DFDI(t) + e$, model demonstrating the impact of FDI on economic growth for RA and for the world.

The results received indicate that 27.5% of the change of economic growth rate in the world and 23.7% in RA is conditioned by the change in FDI, whereas the other part depends on other factors.

According to the results the growth of global FDI by 10 million USD leads to the increase of the average rate of global economic growth by 0.0000235 percent in the period under review.

Based on the results regression analysis for RA in the period under review, the growth of RA FDI by USD10 million leads to the increase of the average rate of economic growth of RA by 0.241 percent.

Insights from this study and perspectives for further research in this direction. As a conclusion it should be stated that the potential economic growth of RA was reduced by 3.3% as a result of decline of FDI in 2015. Therefore, this indicator should be considered a basis for development of a policy aimed to create a more favorable investment climate for the economy of RA.

References

1. Ahn S., Hemmings P. "Policy influence on economic growth on OECD countries: An evaluation of the evidence", OECD Economics Department Working Paper, no. 246, Paris: OECD, 2000.
2. Alfaro L., Foreign Direct Investment and Growth: Does the Sector Matter?, April 2003, 32pp., <http://www.grips.ac.jp/teacher/oono/hp/docu01/paper14.pdf>
3. Balasubramanyam V.N., M. Salisu and David Sapsford, Foreign Direct Investment and Growth in EP and is Countries, The Economic Journal, Vol. 106, No. 434 (Jan., 1996), pp. 92–105.
4. Black John, Hashimzade Nigar and Myles Gareth, A Dictionary of Economics. Oxford University Press, 2009, DOI: 10.1093/acref/9780199237043.001.0001, <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199237043.001.0001/acref-9780199237043-e-1252?rskey=oHw0aB&result=1181>
5. Borensztein E., De Gregorio J., Lee L-W., "How does foreign direct investment affect economic growth", Journal of International Economics, Vol. 45, 1998, p. 115–135.
6. De Mello L.R. "Foreign Direct Investment-led growth: evidence from time series and panel data", Oxford Economic Papers 51, 1999, p. 133–151.
7. Khaliq A., Noy I., Foreign Direct Investment and Economic Growth: Empirical Evidence from Sectoral Data in Indonesia, March 2007, 28pp., No 200726, Working Papers from University of Hawaii at Manoa, Department of Economics http://www.economics.hawaii.edu/research/workingpapers/WP_07-26.pdf
8. Markuzen J.R., Venables A.J. "Foreign direct investment as a catalyst for industrial development", European Economic Review, Vol. 43, 1999, p. 335–356.
9. Mwilima N. (2003) Foreign direct investment in Africa, Labour Resource and Research Institute, September 2003.
10. OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment, FOURTH EDITION 2008, page 17 <https://www.oecd.org/daf/inv/investmentstatisticsandanalysis/40193734.pdf>
11. Rahman A., Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: Empirical Evidence from Bangladesh, International Journal of Economics and Finance; Vol. 7, No. 2; 2015, p.178–185, ISSN1916-971X E-ISSN1916-9728 Published by Canadian Center of Science and Education, doi:10.5539/ijef.v7n2p178.
12. Romer Paul, Idea gaps and object gaps in economic development, University of California, Berkeley, CA 94720, USA, 1993, pages 543–548.
13. Rusike, T. G., Trends and determinants of inward foreign direct investment to South Africa, Rhodes University, September 2007.
14. United Nations Conference on Trade and Development, World Investment Report 2000.
15. William F. Sharpe, Gordon J. Alexander, Jeffery V. Bailey, 1999, Prentice Hall Upper Saddle River, NJ, Sixth Edition, p.1, 962 pp.

Sargsyan Lilit

*PhD in Economics, Research Associate
Institute of Economics after M. Kotanyan, NAS RA*

Саргсян Лилит Норайровна

*Научный сотрудник, к.э.н.
Институт экономики им. М. Котаняна НАН РА*

Narutyunyan Hrant

*PhD in Economics,
Head of Procurement and Logistics Department in UCOM LLC*

Арутюнян Грант Завенович

*к.э.н.,
Руководитель департамента закупок и логистики в ООО UCOM*

IMPACT OF FDI ON THE ECONOMY OF ARMENIA

ВЛИЯНИЕ ПИИ НА ЭКОНОМИКУ АРМЕНИИ

Summary. Nowadays each country is one of the elements of the global world, and is related to the other countries by export, import, FDI, transport and by the other relationship. FDI has an important role for each country. The objective of the article is to reveal the impact of FDI on economic growth, on export and import of RA. The results of this article show that the FDI plays an important role for the economic development of RA. Therefore there are some inconveniences in the investment promotion policy, which must be reviewed for achieving the best results.

Key words: foreign direct investments, economic growth, export, import, regression analysis, correlation.

Аннотация. В настоящее время каждая страна является одним из элементов глобального мира и связана с другими странами экономической деятельностью (экспорт, импорт, ПИИ, транспорт и др.). ПИИ играют важную роль для каждой страны. Целью данной статьи является выявить влияние ПИИ на экономический рост, на экспорт и импорт РА. Результаты этой статьи показывают, что ПИИ играют важную роль в экономическом развитии РА. Тем не менее, есть некоторые неудобства в политике поощрения инвестиций, которые необходимо пересмотреть для достижения наилучших результатов.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, экономический рост, экспорт, импорт, регрессионный анализ, корреляция.

Statement of the problem. The World economy has formed since 19th century, when are developed trade relationship between countries. The Foreign Direct Investment (FDI) has gained an important role in 1945 after the Second World War, when the European countries need to the foreign aid to restore their economy. Nowadays attraction of investments is particularly essential in transition economies, as Armenia, where the limited quantity of own investments leads to various undesirable consequences. For more deeply analysis we must estimate the impact of FDI on the economic indicators of RA.

The best practices show that FDI plays an important role in the achievement of economic development and

economic growth. The economy of RA is quite small, that is why the FDI in the economy of RA are inconsistent. The problem became even more acute in 2015, when in RA economy FDI reduced by more than 50% in comparison to last year. For the development of more effective policy for attraction of FDI, it is quite essential to assess the impact of FDI on economic growth in RA and show how it differs from the average global indicator.

Analysis of recent researches and publications. The conceptual framework of FDI was given by the International Monetary Fund from the viewpoint of the Balance of Payments. According to the fifth edition of the IMF's Balance of Payments Manual the FDI is the category of

international investment that reflects the objective of a resident entity in one economy obtaining a lasting interest in an enterprise resident in another economy [5]. In the same edition of BOP a direct investor defined as the owner of 10% or more of a company's capital. The similar definition of FDI is given by OECD [8].

The concept of FDI was analyzed by the classical and the other economic schools. The first steps to explain the FDI was done by David Ricardo in the theory of comparative advantage. But neither Ricardo's theory of comparative advantage nor Ricardo's augmented theory can explain totally the concept of FDI, because of a perfect mobility of factors at local level [7]. Based on the Ricardian model Ely Hecksher and Bertil Ohlin suggested their theory in 1933 about the international movements of capital for international trade due to the variety of resource endowments between the counties [6].

The new approach to the concept of FDI is given by Stephen Herbert Hymer in 1960. According to Hymer's theory the foreign investors invest in the country A when the benefits of exploiting firm-specific advantages allow overcoming the additional costs of doing business overseas in the country A [4].

The internalization theory was suggested by Buckley and Casson in 1976. They argued that market imperfection can lead to pressure for internalization by the MNC. They can internalize the know-how and as a result be a leader in the sector of their activity [2].

The FDI concept was explained also by Vernon based on the product life cycle theory in 1966. According to this theory Vernon demonstrated that anytime the firms, which product was in a decline phases in their home markets, undertake FDI to produce a product for consumption in foreign markets, where their product was in a growth or maturity phases [11].

Another interesting approach argued by John Dunning by OLI-paradigm in 1981. He demonstrated that ownership(O), location(L) and internalization of advantages(I) are the main reasons for investors to invest in any county [3].

The contemporary economists analyzed the FDI concept too. For example Silivo demonstrated that FDI are mostly done by MNC by the following principle: MNC

invest in the countries, where their technology is superior and allows them to be more productive and profitable [23]. Yu et al. argued that FDI is the main mechanism for technological transfer, especially for developing economies [10].

Another group of economists think that FDI is not always useful for host country. Anytime FDI can have a negative impact to the recipient country by pushing out of the domestic market the less competitive firms [9].

By other hand the influence of FDI on a host country depends on the sector chosen for investment. Alfaro analyzed the time series of 47 countries during 1981–1999, and argued that FDI inflows have a negative impact on the growth of primary sector, and a positive impact on the growth of manufacturing sector [1].

Formulation purposes of article (problem). The objective of the article is to reveal the impact of FDI on economic growth, on export and import of RA.

The main material. To reveal the impact of FDI on the economy of RA we are used the quarterly data of RA FDI and the other macroeconomic indicators.

Statistical data has been used based on electronic database of the NAS RA in the following form: RA FDI, export and import (by US dollar) quarterly data has been analyzed for 1995–2016 (number of observations was 84 after adjusting endpoints) and the RA economic growth (by percent) quarterly data has been reviewed for 2001–2016 (number of observations was 63 after adjusting endpoints). Regression and correlation analysis has been performed by EViews 4. For the correlation analysis has been used the common simple correlation coefficients, and the regression analysis has been based on ordinary least squares method.

For correlation and regression analysis the used time series must be stationary. So first of all we are checked the stationary of RA FDI, export, import and economic growth. Time series of economic growth were stationary, thus could be used for regression analysis, but the time series of FDI, export and import were not, therefore, for the analysis would be used the time series of FDI growth, export growth and import growth, which were stationary. The table 1 presents common simple correlation analysis of these time series. The most significant correlation was

Table 1

Common simple correlation coefficients of RA FDI, export, import and economic growth data

	DEXPORT	DFDI	GROWTH	DIMPORT
DEXPORT	1	0.28	0.16	0.77
DFDI	0.28	1	0.06	0.53
GROWTH	0.16	0.06	1	0.02
DIMPORT	0.77	0.53	0.02	1

Table 2

The estimation models of the impact of RA FDI growth on the macroeconomic data growth of Armenia

Dependent Variable	Model	Number of obs.
Growth=	$5.07+0.03*DFDI+0.049*DFDI(-1)+0.05*DFDI(-2)+0.039*DFDI(-3)+0.02*DFDI(-4)$	63
DEXPORT=	$4.56+0.03*DFDI-0.22*DFDI(-1)-0.21*DFDI(-2)$	84
DIMPORT=	$6.57-0.74*DFDI(-1)-0.92*DFDI(-2)-0.44*DFDI(-3)$	84

between FDI growth and import growth. And between both FDI and export growth and FDI and economic growth exist weak positive correlation.

Using the ordinary least squares method we have estimated $Y(t) = c_0 + c_1 * DFDI(t) + e$ model, where $Y(t)$ is some macroeconomic data of RA, particularly the economic growth, export and import. Many times the time series of FDI was used by some lag for more deeply analysis.

The results are shown bellow (Table 2):

The 2nd row of the table 2 shows the impact of FDI growth on economic growth of RA. Therefore both correlation and regression analysis show that the relationship between FDI and economic growth was weak during each quarterly. From this model is clearly that the FDI in each quarter impact not only on the economic growth of the same quarter, but also on the economic growth of the next 4 quarter: growth of FDI by 1 USD in each quarter causes 0.03% increase of economic growth in the same quarter, 0.049% increase in the next quarter, 0.05% increase in the next 2nd quarter, 0.039% increase in the next 3rd quarter and 0.02% increase in the next 4 quarter.

The 3rd row of the table 2 shows the impact of FDI growth on export growth of RA. The relationship between FDI and economic growth was weak during each quarterly too. But there are some interesting facts: the increase of growth of FDI by 1 USD causes decrease of growth of export in the next two quarters, in the next quarter the export growth declines by 0.22 USD, and in the next 2nd quarter the export growth decline by 0.21 USD. This fact may be caused by many objective and subjective factors:

1. the FDI inflow increased in the non tradable sectors,
2. the FDI inflow increased in the tradable sectors, which export growth has a decrease trend,

3. the other factors.

And finally the 4th row in the table 2 shows the impact of FDI growth on import growth. As we can see in the case of import and FDI relationship too, the increase of FDI growth cause decrease of import growth in the next 3 quarters. So this may be the result of the fact, that in the related period FDI inflow increased in the sectors, which produce goods and services based on imported resources or technologies, but not in the sectors, which trade by importing goods.

The proposed hypothesis both in the case of export and import must be analyzed more deeply. So we must check if the FDI growth cause export growth in RA, and only the export growth trend was decreasing, and also if the FDI growth causes import growth by decreasing trend. We checked this relationship by regression analysis within logarithmic time series of FDI and export and FDI and import. The results are shown in table 3.

The 2nd row of the table 3 shows that the 1% increase of FDI causes the increase of export in the same quarter and in the next quarters: in the same quarter the export increases by 0.41%, and in the next quarter the export increases by 0.16%. This means that the FDI growth caused the export growth in RA in the reviewed period, and the inflow of FDI was in the non tradable sectors and in the sectors with decreasing export growth trend.

What about import, the 3rd row of the table 3 shows that the 1% increase of FDI causes the increase of import in the same quarter and in the next 2 quarters: increase of FDI by 1% causes increase of import by 0.183% in the same quarter, by 0.180% in the next quarter and by 0.136% by next 2nd quarter.

So the proposed hypothesis was confirmed and we can say that the FDI has an important role for the economic growth, for the import and export of RA.

Table 3

The estimation models of the impact of RA FDI on the foreign trade of Armenia

Dependent Variable	Model	Number of obs.
LNEXPORT=	$3.60+0.41*LNFDI+0.16*LNFDI(-1)$	87
LNIMPORT=	$4.13+0.183*LNFDI+0.180*LNFDI(-1)+0.136*LNFDI(-2)$	87

Insights from this study and perspectives for further research in this direction: As a result of this study we reveal the following facts: 1. the FDI inflow in RA causes the permanent economic growth in the next 3 quarters, 2. the FDI inflow in RA is in the sectors which produce goods and services by importing materials, 3. the FDI inflow in RA is not in the sectors, which trade by importing goods, 4. the FDI inflow in RA causes the increase of export in the same and in the next quarter, 5. the FDI

inflow in RA is in the non tradable sectors as well as in the tradable sectors, which export growth trend is decreasing.

These 5 facts must be reviewed by the Government of RA in the process of creation and implementation of new investment promotion policy. As a result in the new policy must be aimed the inflow of FDI in the tradable sectors and in the sectors with increasing export growth trend by creation more favorable investment climate in RA economy.

References

1. Alfaro Laura (2003). Foreign Direct Investment and Growth: Does the Sector Matter? Harvard Business School, p. 32.
2. Buckley P.J. and Casson M., The Future of the Multinational Enterprise. New York: Holmes and Meier, 1976; A. M. Rugman. Inside the Multinationals. New York: Columbia University Press, 1981.
3. Dunning J. H. "Toward an eclectic theory of international production: Some empirical tests." Journal of International Business Studies, 11, 1: pp. 9–31; J. H. Dunning. International Production and the Multinational Enterprise. London: Allen and Unwin, 1981.
4. Hymer, S. H. (1960): "The International Operations of National Firms: A Study of Direct Foreign Investment". PhD Dissertation. Published posthumously. The MIT Press, 1976. Cambridge, Mass.
5. IMF, Balance of Payments Manual, fifth edition (BPM5) (Washington), 1993, p. 86, <https://www.imf.org/external/np/sta/bop/BOPman.pdf>
6. Krugman/Obstfeld, International Economics, 2003, Ch. 4: Resources and Trade: The Heckscher-Ohlin Model, p. 67–93.
7. Krugman/Obstfeld, International Economics. 2003, Chapter 2: Labor Productivity and Comparative Advantage: The Ricardian Model, p. 10–38.
8. OECD, Detailed Benchmark Definition of Foreign Direct Investment, fourth edition (OECD, 2008), p. 3, <https://www.oecd.org/daf/inv/investmentstatisticsandanalysis/40193734.pdf>
9. Schoors, Koen, van der Tol, Bartoldus (2002). The Productivity Effect of Foreign Ownership on Domestic Firms in Hungary, EEA Venice Conference Paper.
10. Silvio Contessi and Ariel Weinberger (2009). Foreign Direct Investment, Productivity, and Country Growth: An Overview, Federal Reserve Bank of St. Louis Review, 91 (2), pp. 61–78.
11. Vernon, R. (1966, May). International Investments and International Trade in the Product Life Cycle. Quarterly Journal of Economics, p. 190–207.

Саргсян Лилит Норайровна

Научный сотрудник, к.э.н.

Институт экономики им. М. Котаняна НАН РА

Sargsyan Lilit

PhD in Economics, Research Associate

Institute of Economics after M. Kotanyan, NAS RA

Джалалян Кнарик Валерьевна

Младший научный сотрудник

Институт экономики им. М. Котаняна НАН РА

Jalalyan Knarik

Junior Research Associate

Institute of Economics after M. Kotanyan, NAS RA

АНАЛИЗ ИНВЕСТИЦИОННОЙ СРЕДЫ АРМЕНИИ

ANALYSIS OF INVESTMENT CLIMATE OF ARMENIA

Аннотация. Привлечение иностранных инвестиций одна из важнейших целей разных стран. Тем не менее, нужно отметить, что на приток иностранных инвестиций воздействуют многие факторы. В 2015 Армения стала членом Евразийского Экономического Союза, открыв возможность для инвесторов выйти на огромный Евразийский рынок. Этот шаг, кажется, немного смягчает наличие малого внутреннего рынка РА. Однако, по статистике в 2015 г. в Армении приток прямых иностранных инвестиций вдвое сократился. Целью данной статьи является выявление сильных и слабых сторон инвестиционной среды РА в сравнении со странами ЕАЭС и с соседними странами. В итоге анализа можно сказать, что у Армении средние шансы привлечения ПИИ по фишке привилегированного экспорта на рынок ЕАЭС. Нужны специальные реформы для повышения показателей притока ПИИ, а также по сокращению факторов повышающих нестабильность инвестиционного климата.

Ключевые слова: Прямые иностранные инвестиции, инвестиционная среда, ведение бизнеса, законодательные нормы.

Summary. One of the most important goals of different countries is attraction of foreign investments. Nevertheless, it should be noted that many factors impact on the inflow of foreign investment. In 2015 Armenia became a member of the Eurasian Economic Union and gives the investors the opportunity to export to the huge Eurasian market. This step seems to solve the problem of the small domestic market of the Republic of Armenia. However, according to statistics inflow of foreign direct investment of RA has decreased in 2015 by 50%. The purpose of this article is to identify the strengths and weaknesses of the investment climate of RA in comparison with the EAEU countries and with neighboring countries. As a result of the analysis, we can say that Armenia has average chances of attracting FDI on privileged condition of exports to the market of the EAEU. To increase the FDI inflows, as well as to reduce the factors that increase the instability of the investment climate special reforms are needed.

Key words: Foreign direct investment, investment climate, doing business, legislative norms.

Постановка проблемы. Привлечение иностранных инвестиций одна из важнейших целей разных стран. Тем не менее, нужно отметить, что на приток иностранных инвестиций воздействуют многие факторы: географическое расположение, политическая стабильность, размер внутреннего рынка и многие экономические факторы. Как известно,

внутренний рынок Армении невелик, поэтому для иностранных инвесторов очень важна возможность экспорта из Армении. В 2015 Армения стала членом ЕАЭС, открыв возможность для инвесторов выйти на огромный Евразийский рынок. Этот шаг, кажется, немного смягчает наличие малого внутреннего рынка РА. Однако, по статистике в 2015 г. в Армении при-

ток прямых иностранных инвестиций (ПИИ) вдвое сократился. Это значит, что даже решение проблемы малого внутреннего рынка не спровоцировало приток ПИИ. Наверное, есть более серьезные проблемы, которые препятствуют привлечению ПИИ в Армению. Поэтому необходимо провести серьезный анализ инвестиционной среды РА. В данной статье мы проведем сравнительный анализ инвестиционной среды Армении, России, Беларусь и Казахстан, а также Армении, Грузии и Ирана, выявляя сильные и слабые стороны инвестиционного климата РА. Для данного анализа мы рассмотрим индекс «Ведение бизнеса» и еще 35 факторы, влияющие на формирование инвестиционной среды РА.

Анализ последних исследований и публикаций. В профессиональной литературе часто обсуждается вопрос о том, как ПИИ влияет на экономику страны.

В развивающихся странах существуют масса исследований о положительном воздействии притока ПИИ. Например, Ромер (1993) в своем исследовании показал, что существует «идеологический разрыв» между богатыми и бедными странами, то есть иностранные инвестиции упрощают поток технологий и бизнес инноваций в бедные страны [1].

Исследования Баласубраманиями, Салисуи и Сапсфорда показывают, что ПИИ имеет положительное влияние на стимулирование экономического роста [2].

Де Мелло считает, что ПИИ повышает производительность принимающей страны 2 способами: прямой и косвенный. При прямом способе каждая единица ПИИ приводит к повышению производительности, а под косвенным он подразумевает, что ПИИ в целом приводит к инвестиционной активности [3]. Маракузе и Венаблес, также развивая эту идею, пришли к заключению, что ПИИ имеет положительное влияние на повышение производительности фирм [4].

Некоторые авторы ссылались на то, что ПИИ способствует технологическому прогрессу в принимающей стране, это особенно актуально в развивающихся странах [5].

Басем Мугамед и Абер Абади взяли данные Иордании 1990–2009 гг. По данным эконометрического исследования потоки ПИИ положительно влияют на экономический рост, это обусловлено благоприятным инвестиционным климатом, хорошо развитой инфраструктурой и высокой степенью человеческого капитала [6].

По теории Вернона инвесторы выбирают между следующими стратегиями производства продукции: производить во внутреннем рынке и экспортировать или производство перевезти в иностранный рынок [7].

По мнению другого экономиста, ПИИ влияют на экспорт и импорт. Влияние на экспорт обеспечивает-

ся следующим способом: принимающая страна, которая имела дефицит финансовых средств при помощи ПИИ может использовать свои возможности в сфере ресурсов и увеличить экспорт. Что касается влияния ПИИ на импорт, то здесь могут иметь место два эффекта: сначала импорт увеличивается за счет сырья, материалов и т.д., а в долгосрочной перспективе инвестирование приводит к развитию импорта замещения и импорт уменьшается [8].

Авторы эмпирических исследований (Сохингер, Харисон, Ленсинк и Моррисей) пришли к мнению, что влияние ПИИ надо рассматривать не только на экспорт и импорт, а в более широком контексте [9].

Тамбунан рассмотрел влияние инвестиций на бедность. Передача нематериальных активов в виде новой компании приводит к увеличению заработной платы, то есть теоретически можем сказать, что увеличивается доход на душу населения [10].

Таким образом, многие экономисты пришли к заключению, что ПИИ приводят к экономическому росту, социально-экономическому развитию, уменьшению бедности и модернизации производства.

Многие экономисты анализировали инвестиционную среду Армении. Некоторые из них уверены, что самым большим препятствием для привлечения ПИИ является коррупция, политическая нестабильность [11].

Формулировка целей статьи. Целью данной статьи является выявление сильных и слабых сторон инвестиционной среды РА в сравнении со странами ЕАЭС и с соседними странами.

Изложение основного материала. Рассмотрим индекс ведения бизнеса. По данным показателем Армения (38-ое место) превышает только России (40) и ИРИ (120), но Беларусь (37), Казахстан (35) и Грузия (16) опередили Армению. Однако, ситуация иная, если рассмотреть его со стороны отдельных 10-и составляющих индекса ведения бизнеса. По сравнению со странами ЕАЭС Армения находится в неблагоприятном положении по 6-ю из 10-и составляющих, причем в четырех из них РА находится в наихудшем положении. По сравнению с Грузией, Армения отстает по 8-и из 10-и, а от Ирана Армения отстает только по 1-му показателю [12]. То есть, по данным показателям, Армения может быть привлекательным для Ирана, учитывая факт соседства двух стран.

Кроме индекса ведения бизнеса мы должны анализировать факторы, формирующие инвестиционную среду более детально. Для этого мы рассмотрим 35 отдельных факторов. Итак, говоря о факторах, влияющих на потребительского рынка РА, мы можем отметить следующие проблемы: потребительский рынок РА слишком узкий, но эту проблему можно считать

разрешенной со дня присоединения Армении к ЕАЭС. Кроме этого, мы должны отметить, что покупательная способность Армении, а именно конечные потребительские расходы домохозяйств в Армении слишком малы в сравнении со странами ЕАЭС. Еще один факт по данным 2015 г. ВВП на душу населения в Армении мал по сравнению с рассматриваемыми странами (здесь и далее говоря рассматриваемые страны, или остальные страны, будем иметь в виду Россию, Беларусь, Казахстан, Грузию и ИРИ) [13].

Помимо того, в Армении есть и превелегирующие факторы, связанные с потребительским рынком. Например, по данным 2014–2015 гг. рост темпов ВВП на душу населения в Армении превышает данный показатель других стран, кроме Казахстана. Неравномерность в распределении доходов в Армении ниже, чем в России, в Грузии и в ИРИ [14].

С социальной точки зрения в Армении ситуация тоже неблагоприятная: по показателям безработицы и бедности Армения превышает остальных стран.

Что касается проблем со стороны факторов макроэкономического аспекта, то наиболее важным считаются приток ПИИ и соотношение притока ПИИ к ВВП, по которым Армения отстает почти от всех остальных стран [15].

Но есть и плюсы с макроэкономической точки зрения: уровень инфляции одна из низших в Армении, по финансовой либерализации Армения превышает всех стран, по экономической либерализации — всех, кроме Грузии, а по фискальной либерализации Армения превышает России и Ирана [14].

Со стороны анализа факторов влияющих на формирование трудовых ресурсов проблемы не обнаружены. Так, по уровню грамотности населения, Армения опережает все страны. Удельный вес населения трудового возраста, а также ожидаемая продолжительность жизни населения в Армении превышает все страны, кроме Ирана. По показателю роста населения Армения отстает только от ИРИ и Казахстана, а либерализация трудовых ресурсов в Армении выше, чем в России и ИРИ [16].

Как уже отмечали выше, для инвесторов очень важна возможность экспорта. Поэтому рассмотрим также и факторы, влияющие на внешнюю торговлю. Можно с радостью сказать, что и в этом аспекте в Армении, особенно серьезные проблемы не обнаружены. Что касается плюсов, то можно отметить следующие: свобода торговли, а также темп ростов экспорта в Армении выше, чем в других странах, кроме Грузии. Открытость торговли в Армении превышает тот же показатель других стран, кроме Грузии и Беларуси, расходы на импорт и экспорт по долю 1-ого контейнера в Армении ниже по сравнению почти со всеми

странами ЕАЭС, но немного превышают данный показатель ИРИ и Грузии [15].

По факторам, относящим к государственной инфраструктуре, в основном в Армении ситуация наиболее благоприятная. По индексу эффективности государства Армения отстает только от Грузии и Казахстана. Конечно, тут не говорится о государственной эффективности, просто неэффективность государства в Армении ниже, чем в других рассматриваемых странах. По индексу свободы от коррупции Армения опережает всех стран, кроме Грузии, а по показателю контроля коррупции Армения отстает от Грузии и Беларусь, а по политической стабильности от Казахстана и Беларусь [13].

И, наконец-то, обратимся к факторам, непосредственно относящим к ведению бизнеса. Здесь есть несколько проблем. Процентная ставка бизнес кредитов в Армении выше, чем в остальных странах, кроме Беларуси. По разновидностям уплачиваемых налогов Армения на первом месте среди стран ЕАЭС и по сравнению с Грузией. Это ведет за собой своего рода нестабильность бизнес климата и недопонимание: инвесторы чаще нуждаются в дополнительной консультации по поводу того, какие именно разновидности налогов из всех существующих они должны будут платить для такого-то бизнес деятельности [15].

Законодательная сфера является одним из главных факторов, влияющих на инвестиционный климат. Понятно, что частые изменения законов могут препятствовать привлечению новых инвесторов, но это не означает, что в законодательной сфере не надо осуществлять реформы. Рассмотрим нынешнее положение законодательной сферы инвестиционной среды РА.

В Армении Закон «Об иностранных инвестициях» был принят в 31.07.94 г. Данный закон устанавливает ряд прав, которые для иностранцев являются важными [17]:

- «Национальный режим» для иностранных инвесторов. Принципами этого режима являются равные права, как для местных, так и для иностранных инвесторов. Армения имеет либеральный торговый режим, который включает в себя упрощенную двух тарифную систему во время импорта (0% и 10%), необлагаемый экспорт, а также отсутствие количественных ограничений на торговлю.
- «Гарантия стабильности» (известна как «Дедушкина оговорка»). При изменении закона, по желанию иностранного инвестора, в течение 5 лет может применяться законодательство, действующее в момент осуществления ПИИ.
- Национализация и конфискация иностранных инвестиций запрещена. Конфискация как исключительная мера допускается только в условиях чрезвычайного положения, установленного зако-

нодательством РА, по приговору суда и с полной компенсацией.

- Иностранцы инвесторы имеют право на компенсацию при материальных и моральных убытках, которые были причинены государственными органами РА или их должностными лицами.
- Иностранцы инвесторы освобождаются от выплат таможенных пошлин, когда импортируют средства для производства из перечня, предусмотренного для беспошлинного импорта. Кроме того они не нуждаются в получении лицензий на экспорт продукции, работы и услуг, если законом не предусмотрено иное.
- Иностранному инвестору и иностранным наемным работникам предоставляется право и гарантируется свободный вывоз своей собственности, полученной в результате инвестиции прибыли (дохода) и иных средств, которые законным образом получены как результат инвестиций, как плата за работу, или как компенсация.
- Урегулирование инвестиционных споров проводится в экономических судах РА или в международных арбитражах.

В целом, можем отметить, что закон «Об иностранных инвестициях» устанавливает благоприятные условия для инвесторов.

Выводы из данного исследования и перспективы дальнейших исследований. Таким образом, получается, что по 6-и из 10-и составляющих индекса Ведения бизнеса, Армения находится в неблагоприятной ситуации по сравнению со странами ЕАЭС, от Грузии отстает по 8-и из 10-и, а от Ирана — только по 1-му. Для улучшения показателя Ведения бизнеса в Армении необходимо внести изменения в процессе получения разрешения на строительство, подключения к системе электроснабжения, защиты миноритарных инвесторов, налогообложении, обеспечения исполнения контрактов, разрешении неплатежеспособности. А в итоге анализа 35 отдельных факторов, влияющих на инвестиционную среду страны, мы можем отметить, что по 5-ю из 35 Армения отстает от всех стран ЕАЭС, но по 13 из них находится в наилучшем положении, чем все страны ЕАЭС. От Грузии Армения отстает по 26 из 35. А Ирана Армения превосходит по 22 из 35 перечисленных. Таким образом, можно сказать, что у Армении средние шансы привлечения ПИИ по фишке привилегированного экспорта на рынок ЕАЭС. Нужны специальные реформы для повышения показателей притока ПИИ, ВВП по душе населения, а также по снижению бедности и факторов, повышающих нестабильность инвестиционного климата.

Литература

1. Paul Romer, *Idea gaps and object gaps in economic development*, University of California, Berkeley, CA 94720, USA, 1993, pages 543–548.
2. V. N. Balasubramanyam, M. Salisu and David Sapsford, *Foreign Direct Investment and Growth in EP and is Countries*, *The Economic Journal*, Vol. 106, No. 434 (Jan., 1996), pp. 92–105.
3. De Mello L. R. «Foreign Direct Investment-led growth: evidence from time series and panel data», *Oxford Economic Papers* 51, 1999, pp. 133–151.
4. Markuzen J. R., Venables A. J. «Foreign direct investment as a catalyst for industrial development», *European Economic Review*, Vol. 43, 1999, pp. 335–356, Ahn S., Hemmings P. «Policy influence on economic growth on OECD countries: An evaluation of the evidence», *OECD Economics Department Working Paper*, no. 246, Paris: OECD, 2000.
5. Borensztein E., De Gregorio J., Lee L-W., «How does foreign direct investment affect economic growth», *Journal of International Economics*, Vol. 45, 1998, pp. 115–135.
6. Basem Mohammed Louzi & Abeer Abadi, «the impact of foreign direct investment on economic growth in Jordan», *IJRRAS8* (2), August 2011.
7. Vernon R., «International Investment and International Trade in the Product Cycle», *Quarterly Journal of Economics*, 1966, 2, 190–207.
8. Муха Д., Влияние прямых иностранных инвестиций на внешнюю торговлю и платежный баланс Беларуси, *Люта*, 2015, стр. 35, 36.
9. Sohinger J., Harrison G., *The implications of foreign direct investment for development in transition countries*, *Eastern European Economics*, 2004, p. 56–74, Lensink R., Morrissey O., *Foreign direct investment: flows, volatility and the impact on growth*, *Review of International Economics*, 2006, p. 478–493.
10. Tambunan T., *The impact of foreign investment on poverty reduction. A survey of literature and a temporary finding from Indonesia*, University of Trisakti, 2011, p. 13.
11. <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/visnyk/2011/04/142.pdf>

12. <http://www.doingbusiness.org>
13. <http://wits.worldbank.org>
14. <http://www.theglobaleconomy.com>
15. <http://www.tradingeconomics.com>
16. <http://knoema.com>
17. Закон РА «Об иностранных инвестициях», 31.07.94 г., статьи 6, 7, 8, 9, 11, 15, 21.

References

1. Paul Romer, Idea gaps and object gaps in economic development, University of California, Berkeley, CA 94720, USA, 1993, pages 543–548.
2. V.N. Balasubramanyam, M. Salisu and David Sapsford, Foreign Direct Investment and Growth in EP and its Countries, The Economic Journal, Vol. 106, No. 434 (Jan., 1996), pp. 92–105.
3. De Mello L. R. «Foreign Direct Investment-led growth: evidence from time series and panel data», Oxford Economic Papers 51, 1999, pp. 133–151.
4. Markuzen J. R., Venables A.J. «Foreign direct investment as a catalyst for industrial development», European Economic Review, Vol. 43, 1999, pp. 335–356, Ahn S., Hemmings P. «Policy influence on economic growth on OECD countries: An evaluation of the evidence», OECD Economics Department Working Paper, no. 246, Paris: OECD, 2000.
5. Borensztein E., De Gregorio J., Lee L-W., «How does foreign direct investment affect economic growth», Journal of International Economics, Vol. 45, 1998, pp. 115–135.
6. Basem Mohammed Louzi & Abeer Abadi, «The impact of foreign direct investment on economic growth in Jordan», IJRRAS8 (2), August 2011.
7. Vernon R., «International Investment and International Trade in the Product Cycle», Quarterly Journal of Economics, 1966, 2, 190–207.
8. Mukha D., Impact of FDI on foreign trade and BOP of Belarus, Lute, 2015, 35–36 pp.
9. Sohinger J., Harrison G., The implications of foreign direct investment for development in transition countries, Eastern European Economics, 2004, p. 56–74, Lensink R., Morrissey O., Foreign direct investment: flows, volatility and the impact on growth, Review of International Economics, 2006, p. 478–493.
10. Tambunan T., The impact of foreign investment on poverty reduction. A survey of literature and a temporary finding from Indonesia, University of Trisakti, 2011, p. 13.
11. <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/visnyk/2011/04/142.pdf>
12. <http://www.doingbusiness.org>
13. <http://wits.worldbank.org>
14. <http://www.theglobaleconomy.com>
15. <http://www.tradingeconomics.com>
16. <http://knoema.com>
17. Law of RA «About foreign investment», 31.07.94, articles 6, 7, 8, 9, 11, 15, 21.

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».
Серія: «Економічні науки»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA».
Series: «Economic sciences»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА».
Серия: «Экономические науки»

№ 5(5)

Головний редактор — *Камінська Т.Г.*

Київ 2017

Видано у авторській редакції

Адреса редакції: Україна, м. Київ, вул. Ломоносова, буд. 18
Контактний телефон: +38(044) 222 58 89
Контактний телефон: +38(067) 401 84 35
E-mail: editor@inter-nauka.com

Підписано у друк 25.09.2017. Формат 60×84/8
Папір офсетний. Гарнітура PetersburgС. Друк офсетний.
Умовно-друкованих аркушів 11.86. Тираж 100. Заказ № 217.
Ціна договірна. Надруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано у видавництві
ТОВ «Центр учбової літератури»
вул. Лаврська, 20 м. Київ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 2458 від 30.03.2006 р.